

IOACHIMI VADIANI HELVETII, IN POMPO-
NII MELAE LIBRUM TERTIVM
COMMENTARIA.

EXTIMA HISPANIAE LITTORA.

LITTA est ora. Pomponius extrema terrarum littora lustraturus, quoniam Oceano illa amplissimo coërcentur, prius de fluxu refluxuq; huius differit, mox ad littorum descriptionem, adq; insularum quæ in Oceano insignes sunt, nomenclaturam conuertitur. **b** Circuitus. Vnus, unoq; amplexu extantis terræ superficiem ambiens, contra Ciceronis & Macrobij sententiam: qui ut libro primo docuimus, uetustatis inærtam sequuti fidem, Antæcorum & Antipodum temperatam à no-

Contra Cice-
ronem et Ma-
crobium.

Oceanus quo
modo infini-
tus.

Oceanus

Enosigeus.

Silius.

Lucanus

Cicero

stra, interfluente Oceano circumcirca se-
parari putarunt. **c** Infinitum pelag-
us. Interminatum, quod ad uulgarem ca-
ptum referendum est: nam extra terræ soli
de littora, alia non uidentur quæ termina-
rent Oceanum. Sed reuera nostra littora
Oceano limitem statuunt. Alioqui si suo po-
tius loco, terram occuleret, illam globi ro-
tunditatem, quam hodie unâ cum extantis
terræ superficie, ut receptissima sententia
est, efficit, solus ipse absolueret, & infini-
tus diceretur, quod in omni rotundo inær-
ta est initij finisq; præscriptio. **d**
Concitu. Nā & citus est, ideoq; ὠκεανὸς
Græcis à celeritate dictus, ut refert Soli-
nus ab ὠκύς quod uelocem significat: Et
simul impetuosus, ac propterea Græcis
Enosigeus, uel n geminata Enosigeus
uocatus, quod terram quatit, ἐνοσίγῃς
enim concussio est, γαῖα terra. Iuuenal.
Saty. 10. Ipsum compedibus qui iunxerat
Enosigeum, nam ad alia quoq; maria ab
Oceano tralatum nomen est. Quin & cō-
iunx, id est uis illa Oceani perpetua Am-
phitrite dicta, quod littora lancinet teratq;
circumcirca. Ouid. Meta. primo: Nec

brachia longo Margine terrarum porrexerat Amphitrite. **e** Inuiam. Vario prokursu nunc hos agros, nunc illos inundans: neque id alternatim uenientibus undis, ut aliâs in omni littore insularum & continentis assolet, sed subito impetu: quo fit, ut terræ margo extremus in inæerto sit. **f** Pariter. Vniformi accessu. **g** Colligitur. Statis horis reuocatur, seq; resorbet, in semetipsum, hoc est in propriam sedem redeundo. **h** Vasta etiam flumina. Venit enim altissimis undis, nam octogenis cubitis supra Britanniam intumescere æstus Pytheas Massiliensis prodidit, authore Plinio. Silius libro tertio de Hannibale: Mira dehinc cernit surgentis mole profundi, Iniectum ter-
ris subitum mare, nullâq; circa Littora & infuso stagnantes æquore campos. Lege eandem. **i** Neq; adhuc. Multum enim diuq; inter rerum nature studiosos agitatum est, quæ cause tantam undarum uim suscitent: & (ut Solinus ait) plura pro ingenijs differentium, quam pro ueritatis fide expressa. Pleriq; deprehendi posse causas negarunt. Et Lucanus poëta cum in alijs artibus, tum Mathematicarum peritia rerum insignis, in illa questione animu despondit nimirum, cum de Gallico locutus Oceano sic ait: Qua litus dubium, quod terra fretumq; Vendicat alter-
nis uicibus cum funditur ingens Oceanus, uel cum refugis de fluctibus aufert, Ventus ab extremo pelagus sic axe uoluet, Destituatq; ferens, an sydere mota secundo Thetyos unda uage lunaribus æstuat horis, Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas, Eligat Oceanum, fluctusq; ad sydera tollat. Querite quos agitat mundi labor: at mihi semper Tu quæcumque moues tam crebros causa meatus, Ut superi uoluere, lates. &c. Est enim maris illa reciprocatio maxime mira, ut diuina cuiuspiam non iniuria uideri possit. Cicero libro tertio de natura Deorum, ubi nature potentiam constantiamq; extollit, Cottam sic loquentem fecit: Quid Chalcidico Euripo in motu identidem reciprocando putas fieri posse constantius? quid freto Siciliensi, quid Oceani feruore illis in locis, Europam Libyamq; rapax ubi diuidit unda? Quid æstus maritimi, uel Hispanienses, uel Britannici, eorumq; certis temporibus uel accessus uel recessus sine Deo fieri non possunt? Hactenus ille: cuius uerba indicant fuisse, qui rem tam miram sine numine quodâ
presens

POMPONII MELAE DE SITV ORBIS
LIBER TERTIVS.

EXTIMA HISPANIAE LITTORA.

LITTA est ora nostri maris, dictæ in-
sulæ quas amplectitur: restat ille
b circuitus, quæ (ut initio diximus)
cingit Oceanus ingens, & infini-
tum pelagus, & magnis æstibus
d concitum (ita enim motus eius
appellant) modo inundat campos, modo late nudat
ac refugit, nunc alios aliosq; inuicem, neque alternis
accessibus, nunc in hos, nunc in illos impetu uersum.
Sed ubi in omnia littora, quamuis diuersa, terrarum
insularumq; ex medio pariter effusum est, rursus ab
illis colligitur in medium, & in semetipsum redit;
tanta ui semper immissum, ut uasta etiam flumina
retroagat, & aut terrestria deprehendat animalia, aut
marina destituat. Neque adhuc satis cognitum est,

presente fieri non posse existimauerint. Neq; sanè illi inepte. Illa enim ingens natura per partes potestas, è uero illo & uno Deo, ad cuius nutus excubat orbis, ceu riuus solent ex fonte manat: ut natura non aliud esse uideatur, quàm diuina quædam uis, mundi membris à se creatis indita. Vnde illa rerum concretio ac dissipatio Anaxagoræ in natura uocabulo intellecta prouenit. Ex ipso enim & per ipsum omnia sunt, atq; (ut Maro ex Academia cecinit) Totamq; insufa per artus Mens agit molem, & magno se corpore miscet. Addit Augustinus capite duodecimo libri de

Natura quid?

anhelitu ne suo id mundus efficiat, retractamq; cum spiritu regerat undam undiq; si (ut doctioribus placet) unum animal est: An sint depressi aliqui specus, quo reciproca maria residant, atq; inde se rursus exuberantia attollant: An Luna causas tantis mea-

soluionem, quæ in fluxu & radijs luminarium fit, intelligemus, non ad eò alieno à re proposita usi sunt sermone, qui anhelitu mare intumescere dixerunt: Id quod Albertus capite secundo tract. secundi eius libri, quem de elementorum proprietatibus scripsit, propè demonstrat. Sin autem aut animalem spirationem, aut anhelitum utcumq; mundo congruum, tanquam è pulmone quodam ingenti proficiscentem, id facere opinati sunt, multum illi à uero abfuerunt, & errori causam præbuerunt, qui mundum animantem esse putarunt: cum Aristoteles nec animantem esse, nec usquequaq; sensibilem, nec rationis competentem, nec intellectus asseruerit, ut in placitis philosophorum Plutarchus scribit. Sunt quidem spiracula passim uentorum, anhelitum simulantia, uerum talium qui citra animalem motum eueniant, non raro certis causis mortifera hominum: quorum in capite de spiraculis meminit libro secundo Plinius, etiam si omnia quæ uiderim exemplaria de Piraculis non spiraculis titulo præferunt, falso. b Regerat. Resorbeat, retractat, resfluente Oceano. c Vnum animal. Quod putarunt hi, qui uisus orbis suo spectu moueri uisum est, quando illi intelligentijs mouentur, sed eo modo ut animal non efficiant cum orbibus quos mouent. Ouidius quoque animal sit tellus nec ne, dubitauit libro Metamorphoseon ultimo. Nam siue est animal tellus & uiuit, habetque spiramenta. & cætera. ut Peripatetici confirmant. Solinus: Physici, inquit, autumant animal esse mundum, eumq; ex uarijs elementorum corporibus conglobatum, moueri spiritu, regi mente: quæ utraq; diffusa per membra, omnia æternæ molis uigorem exerceant. Sicut ergo in corporibus commercia sunt spiritalia, ita in profunda dis Oceani nares quasdam mundi constitutas, per quas emissi anhelitus uel reducti modo in flent maria, modo reuocet. Haecenus Soli. d Depressi specus. In quos ingenti se mole uibrans aquarum moles mergatur, & rursus meatuum repagulis pulsa exundet: quod à spiritibus sub aqua existentibus fieri Apollonius Tianeus existimauit, ut libro quinto scribit Philostratus. At ne illa quidem ratio uero est similis: nam aliud esse necessum est, quod totum ad eò Oceanum trahit, quanquam partim nunc uento, nunc uaporum spirituumq; eruptionibus, atq; alijs huiusmodi fortuitis causis moueri ipsum contingit. Macrobius lib. in somnium Scipi. secundo, illum maris motum ex eo esse putauit, quod sinus Oceani orientales & occidentales, mutuo concursu sese feriant, impetuq; immaniore nuscantur: ex quarum collisione nascitur, inquit, famosa illa Oceani accessio, pariter & recessio. At quis dubitet non ita esse, ut ille scripsit. e An Luna. Lunam per angulos motam, occulta quadam natura mare agitare trahere, quæ uel Magnetem ferrum allicit, maximi authores confirmant: Ptole. 2. quadripartiti. 12. cap. Plinius quoque. 99. capite secundi libri. Silius tertio libro: Cymothoës ea regna uagæ, pelagiq; labores Luna mouet, Luna immixtis per carula bigis fertq; refertq; fretum, sequiturq; reciproca Teihys. Omnium uero doctissime, ut solet Albertus Magnus in eo libro quem de elementorum proprietatibus scripsit, totam huius motus rationem ex Aristotelis ferè sententia explicat. Et eo iunior in libro de occultis naturæ operibus diuus Thomas. E reantioribus Thimon. 2. Meteor. quest. 2. Picus Mirandula. 15. capite libro contra Astrologos tertij, nutat quidem, uerum demum is esse mihi uidetur, qui quod à Luna illi maris motus sine, libenter & facile ipse credat: modo Astrologorum curiositas nullam nouam in Luna potestatem comminatur, præter motum & lucem, quare mare commoueatur, cum prodire omnes in accessibus maris recessibusq; diuersitates, uel à motu diuersitate scandentis syderis, uel declinantis, uel à lucis damnis uel incrementis euidenter causam habere possint. At Picus urget, & tanquam tergier setur, incusat Augustinus Nyphus Suesanus, Astrologus ætate nostra minime indoctus, qui & ipse haud quaquam indigna lectu super enunciatum. 25. libri, de nostrarum calamitatum causis tertij adnotauit. Nemo tamen omnium Alberto fidelius diligentiusq; scribit & Georgius Collimitius Mathematicus clarissimus, ad magnificum Gabrielem Vogtum, magnanimitatis Cesaris Maximiliani à consilijs & secretis, uirum solertissimum, qui nuper in Britannici Oceani littore, cum illam immanium fluctuum statam uicissitudinem conspiciat, causarum cupidus, Collimitium meum precatus est, uti quicquam uel sui gratia, super re tam mira, quod solidum excussumq; iudicaret, in lucem edat. Equidem cum Collimitio aliquando de fluxu refluxuq; Oceani commentus, cum multa ille, ut assolet, docte simul & dilucide in medium attulisset, haud difficile deprehendi posse aiebat, Accessus maris recessusq; haud parum augeri, rursusq; minui ex incremento & decremento luminis Lune. Ideo uere Cesar Commentario belli Gallici. 4. Eadem, inquit, nocte accidit ut esset Luna plena.

Anhelitus mē di.

Solinus

Macrobius

Ptolemæus

Albertus

Picus

Augustinus Nyphus

Georgius Collimitius

plena, qui dies matutinos aestus maximos in Oceano efficere solet. Nec minus uere quam eleganter Gellius. 14. libro Oceanum quasi Lunae comitem, cum ea simul et senescere et adulescere solere ait. Praeterea libro de Diuinatione secundo Cicerone freta agitata fluxu, et marinos aestus Lunae motu gubernari à ueteribus traditum docet. Illud planè constare aiebat, omni die mensis uariari secundum Lunae transitum per angulos. Sunt autem anguli, orientis, meridia diei, occasus, et mediae noctis. Aegrè igitur ratio incrementi et decrementi, accessum recessumque deprehendetur, nisi motu Lunae et proprio, et illo quem raptu primi mobilis habet, cognito, praeterea et latitudine et uiribus, tum et positura Lunae ad stellas erraticas et fixas, potestate quoque eius per signa deprehensa: illa enim omnia mirifica, ceteris temporibus, tum modum et quantitatem fluxus refluxusque uariant. Nam nulli accessus maris recessibus quantum ad durationem attingit temporis, pares sunt: nisi quum in signis aequinoctij Luna existit, aut magis in ipsis aequinoctij punctis sine omni latitudine. Id monstrari minime est difficile, ex inaequali signorum assensione. Unde fit, ut nulli circuli paralleli, per quos Luna in alijs alijsque signorum, à tropicis aequè distantium gradibus circumuoluitur, paris sine infra supraque Horizontem spacij. Estque consequens, ut ea signa brumalia tenente duratio primi accessus recessusque multo maior sit his motibus, quos ab angulo occidentis sub terra in ortum usque suscitatur: et contrario quidem modo, cum in australibus signis circumuoluitur. Immo contingit duplici spatio durationis alteros accessus recessusque ab alteris uinci, cum in tropicis sita Luna rapitur. Rursus accessus recessusque in uno eodemque tractu quoque, per quaslibet horas et horarum partes mutantur, Alberti etiam testimonio: Quod ex proprio Lunae motu prouenit, quo à Sole modo recedit, modo accedit: ut si gratia exempli hodie Soli iuncta, cum eo die supra Horizontem exuperet, cras iusto tempore post Solis ortum oriens tardiore faciet ex illo angulo accessum, quam priori die fecerit, propter celeritatem qua proprio motu ab occidente in orientem pergit. Nihil igitur mirum, si in artos Oceani aestus quidam ueterum dixerunt, uelut uigesimali tertio libro Tacitus, causa tantae uariationis uulgo non animaduersa. Adde quòd maritimis regionibus quadrante secundum longitudinem distantibus, contingit eodem tempore ut his accessum, ita illis recessum Oceani fieri. Regionibus uero per diametrum seiunctis, accessus quidem et recessus simul fiunt, sed illa diuersitate, quam illis secundus accessus fit, cum hi primum habent. Hanc ueritatem obsecro nemo damnet, aut reiciat, nisi prius an ita fieri possit cognoscat. Nihil omnium est maiori dignum odio, quam damnare temere quod nondum intelligas. Scio quam aegrè uideant, quam aegrè admittant hoc traditionum genus, à uulgari capto remotius, qui, ut Ciceronis uerbis utar, hunc eruditum puluerem nunquam attigerunt. Ratio in promptu est eius quod asserimus: nam idem est Horizon contrapositionum per diametrum: cum igitur nobis Luna oritur, illis occidit, et oriens primum nobis accessum facit, secundum autem accessum illis ad eundem Horizontem occidens: nec repugnat eundem angulum diuersis et orientalem et occidentalem esse. Per instrumenta uero et supputationes Astronomicas haud difficile est pro quolibet climate uerum tempus initij atque durationis cuiuslibet accessus uel recessus inuestigare, quod et Albertus confirmat. Quod uero ad Lunae posituram attingit, certum est eam in idoneo aspectu cum Venere aut stella fixa naturae Veneris, tum et in humida mansione accessus augere. Contra uero in idoneo aspectu Martis, aut stelle fixae eiusdem, uel si mansionem suam transierit, eosdem minuire. Et latitudo quidem septentrionalis auget in litoribus septentrioni expositis accessus: in his autem quae meridianis climatibus subsunt, minuit. Simile fit, cum Luna per signum quodpiam discurrit, in quo maiores sibi uires praeualescant. Quod si plena fuerit in principio Capricorni et Veneri coniuncta, habueritque latitudinem septentrionalem maximam, maximos recessus ab accessusque fieri indubium est, eoque potissimum tractu, qui parallelo subditur, cui maxima declinatio ab aequinoctiali. 23. graduum et dimidij exstitit. Hac de causa diuus Ambrosius libro Hexaëmeron quarto: Amposis, inquit (Graeci τῆς ἀμφοσῆς huiusmodi ingurgitationem uocant) quae in Oceano esse perhibetur, cum reliquis diebus ordinem suum seruare dicitur, Lunari exortu euidentis mutationis suae fertur indicium dare, ut mare ipsum occidentale, in quo spectatur Amposis, solito amplius accedat, et recedat, et maiori aestu fertur tanquam Lunae quibusdam aspirationibus seorsum trahatur, et iterum iisdem impulsu, et retractum in mensuram propriam refundatur. Quibus profecto uerbis fatetur Lunae uirtute Oceanum agitari. Quin et illud à uero non abhorret, esse litora Oceani aestibus obuia, quibus diebus aliquot Luna nec oritur, nec occidit, sed planè aut supra Horizontem manet aut infra, magno argumento. Lunam non lumine tantum, sed et motu per angulos, quibus maxima uis inest, agitare Oceanum solere. Haec singula in suum distributa ordinem, nisi fallor, dicato opere dabit propediem in lucem Collimitius. Recte uere Plinius omnes istos aestus in Oceano maiora integere spatia ait, quam in reliquo mari: siue quia totum in uniuersitate animosius est quam in parte: siue quia magnitudo aperta, sideris uim late grassantis efficacius sentit, eandem angustis artibus, qua de causa nec lacus, nec amnes similiter mouentur. Ideo Cornelius Tacitus in Agricola socii uita: Naturam, inquit, Oceani atque aestus, neque querere huius operis est, et multi retulerunt: unum addidero, nunquam latius dominari mare (Britannicum intelligens) multum fluminum huc et illuc ferre, nec litore tenuis accrescere ac reserberi, sed influere penitus, atque ambire etiam iugis atque montibus inseri, uelut in suo etc. Hoc est quod Melas asserit, tanta ut semper immisum, ut etiam uasta flumina retroagat Oceanus. De impetu nemo dubitet, mergit enim abluitque spatiosos agros. Et hodie ad maritimum oppidum Batauorum, quod lingua sua Dortrichum nominant, turres cernuntur testes mersi oppidi, quae tecto et pinnaulis tenuis eminent, caetera in profunda demersae. Presentissimo in toto eo tractu periculo si quando pertinacius aggeres, quos accola gens contra fluctuum excursus praestruit: mare perfrerit: quicquid enim iuxta misere pereuntibus quaecunque immitti illo Neptuni numine in praedam una de uendicant.

Nota.

Accessus recessusque distantibus simul fieri possunt

Luna quando accessus uel recessus.

Nota.

Tacitus

Oceanus impetus.

de uendicant. De æstibus alijs extra rationem Plin. 100. capite secundi. Reliqua quæ fluxum aliunde aut iuuant, aut impediunt doctissime, & planè suo more exposuit Magnus ille Albertus, homo Germanus quidem (hoc enim nomine delicatum literatorum uulgus à multis annis barbariem comprehendit, & ignorantiam) uerum mea sententia in rerum naturæ captu latinorum omnium, qui Aristotelem sunt interpretati, quos quidem legerim, citra controuersiam doctissimus, uerèq; admirabilis, non solum propter eximiam eruditionem, uerum etiam, quòd iniquissimis temporibus editus, uincere in genio infelix seculum potuit. Quæ coniectore insignè, & opinionum architectum sunt qui appellènt, magni uidelicet illi, non illarum tantum artium quas profitentur, sed aliarum etiam quas ignorant, Aristarchi, qui plus quam Academicæ nostram de rebus uniuersis ratiocinationem non esse aliud autumant, quam opinionum errorumq; scenam quandam: ut quicquid de his quæ à uulgari mortalium captu paulò altius anouisse natura uidetur, affirmes $\pi\alpha\iota\tau\omega\upsilon\ \delta\omicron\upsilon\upsilon\ \sigma\kappa\iota\alpha\varsigma$ affirmare, uelut in prouerbio est, uidearis. Ut multo oim sapientissime pro horum sententia fecerit, qui more Zethi Pacuuiani, cuius in Oratore M. Cicero meminit, Philosophiæ bellum indixerit: ac ne Ennium quidem Neoptolemum facile adnuserit, qui quanquam nimium fastidiuit, mediocre tamen philosophandi studio non reiecit. Quandoquidem illis in Platonis sedem specu illo, quem libro de R. P. 7. extruxit, & ueterum philosophorum placita æstimantes rerum tantum umbras, non etiã res ipsas intuemur. Præterea tanquam ex Pyrrhonis profecti schola ueritatè opinionum tenebris inuoluta, ita tractamus, ut ne rebus quidè ipsis suam, quæ certa firmaq; sit, naturam esse, nedum ut scire eam aliquis possit, admittamus, uanisimo studiorum labore, & deploranda posteris diligentia. A quorum ego sententia dissentiens, pro tot reaptissimorum authorum dignitate, tot illustrium doctrinarum ueteri origine longo usu & sollicita traditione, ut nolim credere, ita non possum si uelim, tot præclara ingenia suis artibus tam iugi studio, tanta cura, sollicitudine, & diligentia addicta, non aliqua solidæ intelligentiæ accessione proficere potuisse: ut si in immenso doctrinarum usu, & multuaria illa ueritatis perquisitione pauca quedam ab errore, & ab opinionum incertitudine ita uindicata sunt, ut de ipsa nobis ueritate polliceri possimus, susq; deq; ferendum existimè, si in difficilibus laboribus, in incertis errare, inq; obscuris hallucinari eos contingat, qui nunquam id non agunt, ut à turpi ignorantia natum ad disciplinas capessendas humanum genus eximant. Satius enim esse mihi uidetur, ita sentire, quam permittere ut omnis ille ueterum in peruestiganda natura labor, cum uniuersa recentiorum industria, cassus atq; irritus iacere sine fruge, sine commodo uideri debeat. Quis enim adeò stupidus existeret, ut persuadere sibi uellet, summum illum ingeniosi operis artificem, hanc imposturam nobis magna fraude facere potuisse, ut hominem æderet, solum omnium animantium sciendi desiderio, & notitiæ cupiditate præditum: & ueritatem interim ita rebus eximeret, atque ita contemplantium negaret animis, ut eius prætextu nugas umbrasq; suggerere libuerit, tanquam ad hunc ludum uidelicet genitis nobis, & ærte indignis hoc modo, qui in illustri quodam loco dignitatis siti, totum animantium genus rationis usu uinere crederemur? Porro uelint nolint illi, qui rerum naturæ professores uelut umbras uolitare existimant, permittent tamen doctrinas esse ex ipso, ut sic dicam, gremio naturæ natas: quæ ueritatè non rationibus solum confirmatam, sed & euidenti demonstratione stabilitam sui studiosis offerant: de quarum numero illæ præcipuæ sunt, quas ueteres Græci $\mu\alpha\theta\eta\mu\alpha\tau\alpha$ dixere, nostri hodie quadruij nomine ambiunt: hoc est Arithmetica, Musica, Geometria, Gnomonicam & Sciopticam Catoptricamq; secum trahens: & illa demum cœli indagatrix Astronomia, quæ perpetuis uerèque dignis fide principijs ita nituntur, ita aliud ex alio deriuant, ut illis dediti non temere unquam hesitent, nec difficile harum admuniculo freti potiore naturæ partem capiant, à qua aræri interim necesse est qui illas ignorant. Quòd si, ut ad Albertum reuertamur, in ea sententia es, ut in naturæ querendis opibus, tanquam in incerto aliquo thesauro, despondendum animum existimes, nec nisi opinionibus inuolui omnia putes: non Herce Albertum magis, quàm aut Pythagoram, aut Aristotelem, aut quenquam ueterum, qui in hoc sudarint stadio, culpandum esse duxeris. Sin autem sciri pleraq; permittis, & operæ precium esse isthæc peruestigantibus fateri potes, etiam si difficilem uides ad retinendam ueritatem uiam: id tamen Alberto tribuendum fateberis, quod nulli fortassis suorum temporum alij. Quandoquidem de cœlestibus acutissime, de elementis, & iugali horum natura diligentissime, de reliqua natura non usquequaq; ineptè differuit, intersertis passim ob ipsa experientia ductis argumentis, & aliorum adductis sententijs, nec quorumlibet, sedceptorum magis: hisq; diligentissime excussis non fastu, aut odiosa contentione, non aculeata detractioe, postremo haud quaquam uana persuasione suam in medium sententiam affert. Idq; (ut paucis quod sentio dicam) suis temporibus in rudi adhuc, & orba literarum Germania præstitit, quod nec è Græcia illa doctrinarum parente, nec sanè Italia eloquentiæ magistra illis annis sperare quisquam facile potuisset. Taceo quòd Peripateticorum placitis addictus, ita ubique suorum est memor, ut in discipulo præceptores agnoscere liceat, sed antè alios Aristotelem, apud quem ueterum aliquot interpretum, nescio incuriam ne an ignorantiam, pluribus in locis non minus perplexe, quàm obscure translaturum, parergis illis suis in loco additis, quas digressiones uocat, propè omnia ita edisserit, interpretatur, explicat, ut è fontibus hausisse, ipsumque Græce philosophantem Aristotelem consuluisse credas. Quòd si in illa cum temporum difficultate, tum maxime bonorum codicum egestate lapsus est, pauloq; aberrauit à uia, obsecro homini ne tribues, an temporibus? aut magis receptæ tunc, ac propè inauguratæ infantia? Multum referre, inquit C. Plinius, in quæ tempora, cuiusque uirtus incidat. Nec dubitandum mihi uidetur, quin qui res tantas Græcis Latinisq; authoribus difficillimas didicit, idq; in nescia doctrinarum Germania, cum ipsum Græce Latineq; faciendæ modo discendi fuisset occasio, sufficere animo potuisse, credamus. Ut parum æquos esse illos dicere ausim, qui amore eloquentiæ persuasi, mediæ ætatis scriptores aliquot nimirum insigni doctrina præditos, propterea

N negligendos

Contra eos qui Physicis disputationibus parum tribuunt.

Zethus Pacuuianus
Neoptolemus,
Pyrrho

Ingenia suis artibus non fraudantur.

Notas

Multæ scientiæ ueritatis consci.

Alberti laus

negligendos esse putant, quod ieiune, quod barbare, quod concise præclaris de rebus differuerint. Sapienter enim apud Gellium Taurus in eos exclamat, qui non ornandæ uitæ, sed comendæ gratia orationis, nec ut modestiores, sed ut lepidiores fiant, Platonem legunt: rem in tanto doctore magis quam orationem spectandam esse admonens. Cuius exemplo in illos quoque exclamare liberet, qui suorum temporum felicitate exultantes, quanta necessitate secula non ita pridem exacta laborarint, nolunt intelligere, ad id unæ parati, ut alienæ culpæ uitia citius fugillent quam deplorent, rebus eximijis uerborum ornatum non adhibitum querentes. Cum M. tamen Cicero libro de finibus primo, in Philosopho se si afferat eloquentiam, non spernari: si non habeat, non admodum flugitare dicat: atque hoc dixit in aureo illo doctrinarum & eloquentiæ seculo, quando nemo Romæ non Latine, nemo non Græce calleret, essetq; translationis elegantiae studium. Profecto fastidire in Philosopho subtilissime disputante nimis inconcinnam elocutionem, quam tamen nulli suæ culpæ, sed temporum tantum necessitati imputare possis, non tam delicti, ut ille ait, stomachi, quam insolentis est. Cur his non potius molesti esse pergimus, qui studijs mansuetioribus à proximis annis feliciter, uel apud Germanos efflorescentibus, glande barbariei distendi malunt, quam aut arridere feliciter promouentibus, aut uanissimæ obstinaciæ ridiculam insolentiam fateri, sine fine iactitantes frontem uidelicet perisse de rebus, & in reuocatis eloquentiæ studijs, in ueterum premendis uestigijs, in linguarum noscendarum labore, non suis tantum studijs, quorum iactura leuissima foret, sed Christianæ etiam ecclesiæ periculum imminere. Hoc ipsum est, quod Hieronymus altero super Iob prologo docet, tantam esse uetustatis consuetudinem, ut confessa etiam plerisque uitia placeant, uelut hodie quoque reperiuntur, qui non alios magis scripturæ sacræ interpretes Theologorum nomine dignantur, quam qui proximis aliquot seculis floruerunt, siue, ut rectius dicam, uixerunt. Quibus multiuaria quidem doctrina præditis, miror ita uideri potuisse, ut contra ueterum Theologorum consuetudinem, ecclesiæ Dei templum Aristotelicarum traditionum tibicinibus fulciendum existimauerint, lapsurum credo nisi hac à parte subsidium inuenisset. Proinde dignum sit admiratione, adeo prudens consilium non Ambrosium, non Cyprianum, non Gregorium (ut Latinos tantum, paucosque nominem) non ipsum philosophandi auidissimum Augustinum, non Hæreticorum ex professo hostem Hieronymum ea ætate inire potuisse, qui omnia contumacibus sectarum assertionibus perstrebebant, longe latèque à seuisimis hostibus ecclesiæ concordie ciuitas obsidebatur, triumphante tamen & miris modis uindicante sese Orthodoxa & Euangelica ueritate: suis enim non externis præsidijis fidem municipia defendebantur: nec alienis, aut exoticis, sed proprijs auspicijs merebat diuinæ sapientiæ ueritas. Hodie autem quantum syllogismorum propugnaculis Christiana pietas tuta fuerit, quantum illis contentionum prælijs limites eius promoti sint, sectarum authoribus è media Europa uidelicet pulsis, illi uellem exponerent, qui nihil Euangelicæ uerum autumant, nisi quod syllogismus pepererit, ut interim taceam quid fidentie passim, quid audaciæ ex recentissima illa de rebus sacris differendi consuetudine, enatum esse uideatur. Equidem sic existimo, nisi sacrarum literarum, & solidæ Theologiæ uere Camillus quidam, ERASMVVS ille Roterodamus, uir disertus, doctus, & elegans, summæque de R. P. Christiana meritis, ætati nostræ obtigisset, de ueteri illo sacram scripturam interpretandi usu, ne specimen quidem aliquod cernere posteritatem potuisse: nisi quantum secundæ gloriæ Iacobus Stapulensis, magno & ipse ingenio, & singulari eruditione Theologus, intermissi moris reliquias expolire demum à rubigine, & suis, hoc est ueterum authorum amantibus donare potuisset. Porro quod sunt quidam, qui Cleantes & Chrysippos uocant aliquos, sortitum & Gripporum authores, nemini mirum uideri debet, Aristotele semel tanta fide in religionis nostræ contubernium ascito. Cui Platonem longe prætulit Augustinus: nominatim autem contemnit, contra Pelagianos agens Hieronymus: non ea quidem opinor gratia, quod tanti uiri auctoritatem spernendam duxerit: quis enim hoc in principe Philosopho, quem immense subtilitatis uirum Plinius nominat, committeret? sed hac magis de causa, quod indignissimum iudicauit, qui Euangelio patrocina-retur, aut scripturæ locis in quæstionem uocandis ullo modo adesset. Equidem magnis laudibus dignum esse Albertum dico cum multis de causis, tum illa cum primis, quod & sobrie Philosophicæ tractauit, & magistrum in Philosophia suum ita secutus est, ut à sacris prophana, ab Euangelio non Euangelica, & in uniuersum diuina ab humanis admirabili quadam iudicij dexteritate discreuerit. Etiam si sciam unum & alterum codicem huiusmodi commentationum scholasticarum circumferri, qui ærte Alberti nomen nulla bona fide præferunt, argumentis alicubi non paucis adnotandis, quæ Alberti non esse testentur. Quos si quis contentiosus magister Alberti esse conuincat, constet tamen inter omnes sui temporis ordinis Theologos id eum modestissime egisse, quod alij ad inuidiam usq; ita egerunt, ut ex ueteribus, nouis subinde natis renatisq; nullus etiamnum traditionum huiusmodi finis sperari queat. Idq; quod mireris, in comperta alioqui, & simplici ratione proposita, nec amplius nisi fide & operibus iuuanda ueritate. Sed præstiterit fortasse nimis digressis ad rem institutam reuerti, maxime quod uideamus hæc omnia in quæ tanquam per imprudentiam Alberti nomine incidimus, de eo esse genere, quæ seorsum relictus, uberiusq; tractari queant.

Ad ortus certe. Certe, inquit, Pomp. & adhibenda auctori tã idoneo fides est, in eo præsertim loco nato, qui maximis æstibus urgetur: fluxuum enim Hispaniensium præcipue meminere in locis supra

Taurus Phi
losophus.

M. Cicero.

Contra lite
rarū ofores

Hieronymus

Qui ueteres
Theologos
non legunt.Erasmus Ro
terodamus.Iacobus Sta
pulensisAristoteles
indignus the
ologorū con
tubernio.

Alberti laus

locis supra citatis, Cicero, Silius, & Philostratus. **a** Huc egressos. Huc inquit, hoc est in proximum extra
 Herculis angustias Hispaniæ littus. **b** Dextra. In septentrionem uergentia. **c** Aequor Atlanticum. Ptol.
 contra Hispaniam occiduum uocat. Atlanticum ab Atlante Mauritanie monte dictum: de quo, Deo auspice, in hu-
 ius libri fine disseremus. **d** Abducitur. Sinus admittit non magnos. Adhibe hoc in loco picturam. **e**
 Anam. Bethycæ terminum. **f** Turduli & Bastuli. In Bethyca præcipui, ut & Bethyca Turdetania di-

Turduli
 Bastuli.

mus. Huc egressos sequentesque ea quæ exeuntibus
 dextra sunt, æquor Atlanticum, & ora Bethycæ
 frontis excipit: quæ, nisi quod semel iterumque pau-
 lulum in semet abducitur, vsque ad fluuium Anam
 pene recta est. **f** Turduli & Bastuli habitant. In pro-
 ximo sinu portus est, quem **g** Gaditanum, & lucus,
 quem Oleastrum appellant. Tum castellum Ebo-
 ra in littore, & procul a littore Asta colonia: extra, Iu-
 nonis ara templumque est. In ipso mari **h** monimētum
 Geryonis scopulo magis quam insulæ impositum.
 Bathis ex Tarraconensi regione demissus, per hanc
 fere mediam diu, sicut nascitur, uno amne decurrit:
 post ubi non longe a mari grandem lacum facit, quæ-
 si ex uno fonte geminus exoritur, **k** quantusque simpli-
 ci alueo uenerat, tantus singulis effluit. Tum sinus al-
 ter vsque ad finem prouinciæ inflectitur, eumque parua op-
 pida Olisingi, Onoba cōtingūt. At **m** Lusitania trās
 Anā, qua mare Atlanticum spectat, primū ingenti im-
 petu in altum abit, deinde relittit, ac se magis etiam
 quam Bæthica abducit: qua prominet bis in semet
 recepto mari, in **p** tria promontoria dispergitur. Anæ
 proximum, quia lata sede procurrens paulatim se ac
 sua latera fastigiat, **q** Cuneus ager dicitur: sequens

ita sit Straboni. Plinius primo capite libri
 tertij: Ab Ana, inquit, Atlantico Oceano
 obuersa (Hispania) Bastulorum Turdulo-
 rumque est. Strabo tertio libro. Turdetanos
 cum Ptolemæo quoque nominat: sicut &
 Bastitanos gentem suo tempore mixtam,
 tum & sapientia & literarum studijs præ-
 stantem. **g** Gaditanum. A Gadibus
 in eum ipsum sinum uergente insula, quæ
 à Bæthica angusto spacio, et ueluti cōtinē-
 te absconditur, ut infra Pomponius ait. O-
 leastrum uero ab arbore, quam alit, dictū,
 notum est: omnis enim ea ora oliuetis di-
 ues est. Indicat & Silius libro tertio: Pala-
 ladio Bæthys umbratus cornua ramo. Et li-
 bro primo Hispaniam intelligens: Nulla-
 que Palladia sese magis arbore tollit. De
 Ebura, ad quam Luciferi templum fuit,
 & nota illa sunt maris æstuarium, Strabo.
 Hermolaus Coram legit, non Ebura, ut
 inde Corense litus Plinio dictum sit potius
 quam Curense, ut passim habent exem-
 plaria, Ebora enim alibi est, lib. 3. Strab.
 Asta meminit etiam Ptol. **h** Monimē-
 tum. Quo conditus iacet. De Geryone ali-
 bi referemus. **i** Bæthis. A quo Bæ-
 thicolæ Silio libro primo: Bæthicolasque ui-
 ros spacijs agitabat iniquis. Oritur hic in
 Tegeni saliu, modicus primo, sed multo-
 rum fluminum capax: circa ostia crescit
 Oceano maxime oppletur, stagnatque uer-

Bæthica oliue-
 tis diues.

sus fontes, ex quibus oritur, spiritu quodam ipsum à mari repellente, ut libro. 5. Philostratus tradit. Illud adnotan-
 dum, Bæthico uelleri tantam gloriam apud ueteres fuisse, ut quidam ad generosam pecudem procreandam admissa-
 rios arietes indidem petitos talentari precio emerint, inquit Strabo. **k** Quantusque. Quam magnus amplius-

que. **l** Onoba. Hermolaus tanquam dubius apud Plinium, Onobam, prope Iunonis promontorium Melæ no-
 minari scribit: eandem & Ossonobam in Pomponianis castigationibus appellari posse indicat. Ipse cum Ptolemæo
 Onobam legere mallem, neque una quidem in Bæthica Onoba est, eidem auctori. **m** Lusitania. Hodie ut dixi-
 mus libro secundo, Portugalliæ pars, à qua Lusitani. Silius libro tertio: Lusitanumque remotis Extractum lustris.

n In altum. Vide Ptolemæum. **o** Abducit. Littoribus scilicet in ortum uersus contractis, Bethyca lon-
 gius se in oceanum pendente. **p** Tria promontoria. Inter quæ duo sinus admittuntur, bis igitur ait in semet
 recipere mare Lusitaniam. **q** Cuneus ager. Strabo libro tertio. Continuum huic (Iunonis promontorio) agrum

Cuneum Latini uocitant, σφινός, id est cuneum uolentes significare: Græcis σφίπ cuneus quo ligna findun-
 tur, dicitur. Caput hodie sancti Vincentij nominant. Id ipsum Ptolemæus sacrum esse credidit, ut facile in locis non
 adeò distantibus error committitur. Aelianus quoque idem esse putauit Cuneum & Sacrum, ut Hermolaus adno-
 tavit. At Plinium nemo inuenit, qui magno errore, quemcunque tandem authorem est secutus, Vlyssiponensi pro-
 montorio oram Hispaniæ occiduum finiri, & septentrionalis lateris flexum incipi existimauit, apit. 21. libri
 quarti: & uideri poterat Celticum intelligere, quod Nerium Straboni dicitur, nisi Vlyssiponense, aut Magnum co-
 gnominasset, quod in ora occidua propè medio, in Atlanticum prospicit. Quin & Solinus, ut Capellam præterea,
 quem nullus annus post Plinium uixisse suspicor, nec Pomponio, nec Strabone motus, cum Plinio errare maluit,
 quam ueri ampliori facto scrutinio, rationem habere: nimirum perperam, quando animi mihi nec ingenui, nec acuti
 esse iudicij uidetur, ita quamlibet celebrem scriptorem sequi, ut singula eius uerba singula esse oracula putes. Non
 enim tā authores in disputando, quam rationū inditia spectare debemus. Quin obest plerumque his qui disare uolūt,
 N 2 auctoritas

Onoba.

Cuneus ager

Locus Plini.

Cōtra Solinū

authoritas eorum qui se docere profitentur: desinunt enim suum iudicium adhibere, id habent ratum quod ab eo quem probant, iudicatum uident, uelut scribit libro de Natura Deorum primo Marcus Cicerone. Eam ob rem ne Plinius quidem (quod Plinianorum pace dictum sit) culpa caret, quod plerisque locis euidenter falsis in sua transumptis limam paulo acriorē non adhibuerit, nec excusserit pleraque, dubium an non satis à se intellecta, an nimium: utrumque enim obest quò minus aliquando fidelis sit authorum traditio. Per sepe enim quae difficillima sunt, facilia illi iudicant, si norint optime. Cum delectu uerò imitari, & di-

serimine habito in tua quicquam transferre, id demum doctrinae magnae, probique iudicij argumentum est. Porro offendicula praegranda etiam, quae morari apud Plinium attentum lectorem possunt, indicanda magis quam opprobrianda esse non eruditi solum, sed etiam humani existimant, testante certe, siue, ut uerius dicam, exposculantur immensa subtilitatis opere illo naturalis historiae, nullum aut mendum, aut erratum in Plinio subsultare posse, quod cum doctrinae & aetati, tum uerò maxime diligentiae suae, qua adeò posteris profuit, condonari non debeat.

Briga.

Equi ex Fauonio.

Tagus.

Celticū promontorium.

Celerini.

a Sacrum uocatur, Magnū quod ulterius est. In Cuneo sunt Mirtylis, Balsa, Ossonoba: in Sacro Lacobriga & portus Hannibalis: in Magno Eborā. Sinus inter sunt, & est in proximo Salacia: in altero Vlyssipo, & **b** Tagi ostium amnis aurum, gemmasque generantis. Ab ijs promontorijs ad illam partem, quae recessit, ingens flexus aperitur. In eoque sunt Turduli ueteres, Turdulorumque oppida: amnes autem Monda in medium fere ultimi promontorij latus effluens, & radices eiusdem abluens Durius. Frons illa aliquandiu rectam ripam habet, deinde modico flexu accepto mox paulum eminet, tum reducta iterum iterumque recta margine iacens ad promontorium, quod Celticū uocamus, extenditur: totā Celtici colunt, sed a Durio ad flexum Gronij: fluuntque per eos Auo, Celandus, Nebis, Minius, & cui obliuionis cognomen est Limia. Flexus ipse Lambriacam urbem

Brigam uetusta Hispanorum lingua oppidum dictum, ut à Thracibus Bria, & à Germanis Burgum, ex Stephano. Plinius ipsam etiam Vlyssiponem, quam hodie Lisbonam uocant, Salatiam cognominatam tradit. Principum Portugalliae hodie regia est. Tradidit uetustas ab Vlysse conditam esse. Strabo Vlysseam appellari scribit. Ad Vlyssiponem ex uento Fauonio equos concipi ueteres crediderunt. Et Plinius (quod miror) constat, inquit, in Lusitania circa Vlyssiponem & Tagum amnem equas Fauonio stanti obuertas, animalem concipere spiritum, idque partum fieri & gigni perniciosissimum, sed triennium uitae non excedere. In quam sententiam libro secundo rei rusticae Varro. Et libro septimo Columella. Praeterea, Varronem imitatus libro Georg. tertio Maro. Et Silius testatur libro tertio. At Iustinus, ultimo lib. recte, me iudice, fabulosa esse, quae de his feruntur, existimauit. **b** Tagi ostium. Auriferis arenis celebratur, Plin. Silius lib. 1. Hic certant Pactole tibi Duriusque, Tagusque. Aurum è ramentis praestant in Germania amnes multi, sed praecipue Rhenus & Danubius: in Italia Padus magna fama, in Thracia Hebrus, Pactolus in Asia, & in India Ganges. Constat autem nullum absolutius aurum esse, ut cursu ipso tritum & perpolitum. Plin.

c Quae recessit. Decliu scilicet in ortum littore: nam si ad Cuneum respicis, tota reliqua in Arcton porrecta ora, sensim Oceano cedit, inque ortum Solis contrahitur. Flexum autem eum intelligit, qui inter Magnū & Celticum promontorium interest: ad quem noscendum pictura utere. **d** In medium latus. Nam utrinque lateribus promontoria expanduntur. In mediam ergo oram septentrionalis lateris Monda effluit, Durius autem circa radice, hoc est eo in loco, ubi egredi ab aequo littore in alium promontorij basis incipit. De ueteribus illis Turdulis Plin. quoque. 2. capite libri quarti. De Monda inter ceteros Ptol. Durius maximus inter Hispaniae amnes Numantiam praeterlapsus, ante, quam ad oram Oceani pertingit, Lusitanos à Gallecis, Turdulos, quorum hic Mela meminit, à Braaxris sciungit. **e** Frons. Flexus eius, cuius meminit, initium. A Durio autem primum plana fronte, mox nonnihil flexam, inde bis recurua ad Celticum procurrare ait. **f** Celtici. A Celtico. Illud uerò est Celticum, quod caelum, terras ac maria determinat: hinc enim omnia occidua dicuntur, illinc septentrionalia. Hodie finem terrae uulgus peregrinum cognominat. **g** Ad flexum. illum modicum, quem post rectam frontem recipit. **h** Gronij. Graecorum soboles. Meminit Groniorum & Plin. & libro primo Silius: quanquam exemplaria Siliana Grauios habent, non Gronios. **i** Auo. Quem Auum Ptol. uocat. De Celando alij non adeò meminere, & suspitio est corruptam esse lectionem, Auo Celandus, pro eo quod est Auo Celerinorum. Sunt autem Celerini supra Braaxras & Gronios, in citeriori Hispania Plin. quorum agrum is amnis abluit, ut indicat Ptolemaeus. De Nebi & Minio praeter Ptol. alij quoque meminerunt. A Minij abundantia in illis terris Minio datum nomen, ut libro ultimo Iustinus scribit. Limiam Strabo & Silius Lethen uocant: Mela quoque obliuionis cognomine dici testis est. Silius libro primo: Quique super Grauios lucentes uoluit harenas Infernae populis referens obliuio Lethes. **k** Lambriacam. Nec Plinius nec Strabo nominat. Scribit hic tamen in hoc littore insignes urbes ab Artabris pariter habitari.

Iernam

a Iernam & Viam. Strabo his locis Iernam nominat montem, qui aliàs Artabra dicitur: à quo redditū
annem Iernam uocari potuisse uero admodum simile est. De uia ipse quoque Ptolemæus eo ipso in loco, & Strabo li
bro tertio: Alia, inquit, plura flumina ulterius sunt prædictis æquali distantia contigua, eorum tamen nomina non red
dit pleraq; exemplaria sic habent, Iernam & illam partem quæ prominet &c. ut supra dictos fluuios flexum ipsum
recipere intelligamus: Iernam autem montem, & reliqua quæ in Celticum prominent, Præfamarcos tenere. Nihil

Iernam
Via.

plexus recipit fluuios, ^a Iernā, & Viā. Partē quæ
prominet, Præfamarci habitant: perq; eos ^b Tamaris,
& Sars flumina non longe orta decurrunt: Tamaris
secundum Arotebrarum portum, Sars iuxta turrem
Augusti titulo memorabilem. Cætera super Tama
rici Nerijq; incolunt in eo tractu ultimi. Hactenus
enim ad occidentem uersa littora pertinent, deinde
ad septentriones toto latere terra conuertitur a Cel
tico promontorio ad Scythicum usque. Hinc per
petua eius ora, nisi ubi modici recessus ac parua pro
montoria sunt, ad Cantabros pene recta est. In ea
primum ^c Artabri sunt, & ^d Ianasum ^e Celticæ gen
tis, deinde ^f Astures: in Artabris ^g sinus ore angusto
admixtum mare, non angusto ambitu excipiens A
drobicum urbem, & quatuor amnium ostia incin
git. Duo etiam inter accolentes ignobilia sunt, per
alia duo ^h Mearus exit, & Narius ad Libuncam. In
Asturum littore Næga est oppidū, & tres aræ, quas
ⁱ Sextianas uocant, in peninsula sedent, & sunt Augu
sti nomine sacræ, illustrantq; terras ante ignobiles.

statuo, censendi ius alijs esto. De Celticis
Præfamarci cognomine Plin. cæteri. Non
præterierim, Strabonem scribere à Tago
ad usque Celticum tractum maritimum cū
proximis finibus triginta quondam cele
bribus gentibus habitatum, tanta terra fer
tilitas est. ^b Tamaris. Ptol. Tama
mara. De Arotebrarum portu Strab. De
Sarte nusquam aliàs legi, quod equidē me
minerim. Plin. arte Ptolemæusq; Sextianas
aras in eo loco statuere uidentur, quo Me
la Augusti turrim. Plin. uerba hæc sunt:
Celtici cognomine Nerie, superq; Tama
ri, quorū in peninsula tres aræ Sextiane
Augusto dicatæ, cum illic turrim Augusti
titulo memorabilem: alibi autem cum Pom.
Sextianas aras statuere debuerint. Confer
quos cito scriptores, & ita esse deprehen
des. Nerios, Nerias cognominat Plinius.

^c Artabri. In utranq; oram expan
si. Meminit horum Silius libro tertio: mo
uet Artabrus arma. Strabo multa libro
tertio. Id notandum duxi, non equa ferti
litas gloria omnia Hispaniæ littora habi
tari: quæ enim in Arcton uergunt, duri cœ
li, & montibus pluribus aspera, ne pabu
li quidem copiam habent: oppidis alioqui
munitionibus celebra, & gente omni
um eius terra bellicosissima. Notissimi

Hispania non
ubiq; fertilis

sunt Artabri, Astures, Cantabri, Varduli, ex Augusti olim uictorijs: unde factum, ut principi illi in ea ora moni
menta passim parte gloriæ extructa fuerint. Mela oram totam septentrionis inter Celticum & Scythicum, quod
Thabin infra nominat, statuit: quod antiquis quidem tabulis, & ueterum experientia conuenit: nam hodie late ula
tra Thabin repertæ terræ Scythicam oram in septentriones uersam longiorem effecerunt, de quibus suo loco.

^d Ianasum. Ptol. Flauium Brigantum inter Artabrorum oppida numerat, quod hodie Compostela
lam uocari quidam existimant. Dubium an idem Ianasum: sed aliud putarim, pro oppidorum in hoc littore passim
authoribus descripta multitudine.

^e Celticæ gentis. Quæ plurima in Hispaniam aliquando uenit,
& iuxta Iberum sedes occupans Celtiberorum peperit nomen. Silius libro tertio: Venere & Celta sociati nomen
Iberis. Præter hos & Græcam gentem in Hispaniam uenisse Iberos, Persas, Phœnicas, et Pœnos tradit ex Varrone
Plinius.

^f Astures. Memoratissimi, apud quos tolutarij quondam equi, quibus non uulgaris in aur
su gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomerati, ut Plinius libro octauo scribit. Martial. Hic breuis ad nu
merum rapidos qui colligit unguis, Venit ab auriferis gentibus astur equus. Meminit asturum multis libro tertio
Silius. Eorum tractus Asturiæ nomen habet.

Equi toluta
ri.
Astures.

^g Sinus ore angusto. Bius Sinus nusquam meminit Ptol.
nec de Adrobico quidem, quod meminerim legi. At Mela magna fides, qui & Hispanus fuit, et in his quæ non uidit,
nobilissimos indubie secutus auctores. Nec uerò est, ut quod non legerimus hactenus, id statim nusquam inueniri, ti
bi persuadeas, studiosè lector: minimum est quod uidimus: quoq; magis fidem probes nostram, non pudet in ge
nue fieri non legisse nos, quod tu obiter fortasse & citra laborem inuenias.

Cædide dictū

^h Mearus. De Mearo
amne & Libunca Ptol. Verum Nario illam, non Mearo uicinam facit, ut legendum hoc loco uideatur: per alia duo
Mearus exit & Narius ad Libuncam. Quatuor enim ostiorum meminit: quorum duo ignobilia sunt etiam accu
lis: reliqua duo, quod Narium edans & Mearum, magis celebra. Ad hanc lectionem accedunt, licet non integris uer
bis, pleraque quæ uiderim exemplaria. Si quis Hermolaum sequi malit, susq; deq; tulerim. De Næga ex Ptolemæo, &
Plinio est notum.

ⁱ Sextianas. Meminere, ut dixi, Plin. & Ptol. Cur uerò Sextiane siue Sextiane dicte, alij
referant,

Sextiane aræ

referant, mihi diuinare non licet. Certum est, Augusti eas nomine quando Astures Cantabrosq; deuicit, has quondam terras illustrasse, ante ignobiles: sero enim deuicta hæc Hispaniæ pars est, sicut & Galli septentrionis tardius sub iugum olim P. R. uenere, gentibus uidelicet illic multo ad arma commodius natis. Luius lib. 127. scribit Augusto in Narbonensi ad confluentem maris & Rhodani aram dicatam fuisse, C. Iulio, Vere condari Dubio Heduo sacerdote sacro. Hoc refero, ut illud eo similis uero fiat. In Hispania uero non aræ tantum Augusto positæ, sed templa etiã extructa, inter quæ celeberrimum Tarraconense fuit, Adriani Imperatoris sumptibus aliquando instauratum, uelut in huius uita tradit Spartianus.

a Saliã.
A quo Saleni accolæ dicti, quos Selinos Ptolemeum nominasse existimat Hermolaus.

b Angustantibus. Bene ait, nam occidua ora Hispaniæ etiam à Cuneo decursum ordiendo, duplo est amplior eo Isthmo, qui circa Pyreneos inter mediterraneum & Oceanum interest.

Contabri.

c Cãtabri. Bellicosissimi, & egrè uel ab Augusto uicti. Ideo & Horat. 2. Carm. Cantabrum indoctum iuga ferre nostra ait. Sil. libro. 3. Cantaber ante omnes hyemisq; æstusq; famisq; Inuictus, palmamq; ex omni ferre labore. Item libro quinto: Tū quo non alius uenientem in prælia dextram Ocyor attulerit, conductaq; bella probavit Cantaber, & galeæ contempto tegmine Vasco etc. Nam hodie quoq; Vascones durant, ad arma & prædam agendam nati.

d Concipi nequeant. Quod argumentum est, longe à Romana lingua alieno eos tum sermone usos fuisse.

e Saurium. Quem, ut magna nominum uariatio est, alterutrum puto horum, quos post Narium Ptol. statuit, Nauilubionem alterum, alterum Nelum uocās,

sive Neruiam. Autrigonum præter Ptol. meminit Plinius tertio capite libri tertij. Origeuorum, qui Origeni Ptol. dicitur. 20. lib. 4. De Nesua amne Ptol. qui Deuam Diuam nominauit. **f Toboliam.** Ad differentiam Tritij, quod alibi situm Metallum cognominatur, etiam Ptol. uocabulum (duplex) à marginis glossæ quopiam in ipsum Melæ contextum, iertia librariorum insertum crediderim: quod sæpissime euenire solet, ut in Flori. 4. Epitomatis li. capite ultimo, ubi de Pollione fit mentio, hæc tria uerba inserta sunt, nil prorsus ad sensum facientia (Hic secundus orator) quæ ab auditore aliquo in marginem excepta sunt, cum alijs fortasse pluribus. Pariter & hoc loco fieri potuit, ut cum Tritij Tobolici facta esset mentio, lector aliquis duplex illic Tritium esse haud sanè male adnotauerit. De Iturissa & Easonem oppidis, præ cæteris libro secundo Ptolemeus. Magradam uero puto eo in loco fluum, cui postea aliud datum sit nomen. Nam iuxta Iturissam & Easonem Menlascum amnem Ptolemeus nominat uocabulo, ut mihi uidetur, magis distorto, barbaroque: quem si ad situm loci respicis, eum ipsum esse quem reddidit Pomponius, fortasse non dubitaueris.

Duplex Tritium.

Flori locus.

EXTIMA GALLIARVM ORA.

ATVS ALTERVM. Quod sub plastra uergit, Ammiano. Id extenditur à Pyrenæis ad Rhenum usque. **b Tantundem.** Imò si Ptol. credis, latius abit, nam Osismiorum littus & Gabeum promontorium, ad quod flexus ille terminatur, ad usq; 51. gradum declinationis procurrit. Celticum autem promontorium intra 47. gradum sistit. Porro Hispania in meridiem flexa, minus alicubi ab æquinoctiali declinat, quam ipsa quæ late tamen in meridiem procurrit, Italia. Aut reuera tanta oræ tractu egredi rursus Galliam Pomp. uoluit, quanto propè ipsa Hispania à Celtico ad Pyrenæum usque retrocesserat: quod & ipsum uerum est.

i Aduersa. Contraposita, Aquitanico ingenti Oceano intermedio.

k Ferax. Extat oratio M. Agrippæ ad Iudæos, apud Iosephum libro de bello Iudaico secundo, in qua situs Galliarum & felicitatis multa mentio est, & eximia quædam commendatio: nisi suspicari licet, illum dum

Iudæis pacem,

At ab eo flumie, quod Saliã uocāt, incipiūt oræ paulatim recedere, & latæ adhuc Hispaniæ magis magisq; spacia contrahere: usq; adeo semet & terras angustantibus, ut earū spaciū inter duo maria dimidiō minus sit, qua Galliã tangunt, quam ubi ad occidentem littus exporriguut. Tractū Cantabri & Varduli tenent. Cantabrorum aliquot populi amnesq; sunt, sed quorū nomina nostro ore concipi nequeant: per eosdem & Salenos, Sauriū: per Autrigones & Origeuiones quosdā Nesua descendit: Deua Tritiū Tobolicum attingit, deinde Iturissam & Easonem Magrada. Varduli vna gens, hinc ad Pyrenæi iugi promontorium pertinens claudit Hispanias.

EXTIMA GALLIARVM ORA.

Equitur Galliæ latus alterū, cuius ora primo nihil progressa in altū, mox tantūdem pene in pelagus excedens, quantum retro Hispania abscesserat, Cantabricis fit aduersa terris, & grandi circuitu inflexa ad occidentē littus aduertit. Tūc ad septentriones cōuersa iterū longo rectoq; tractu ad ripas Rheni amnis expanditur. Terra est frumenti præcipue, & pabuli ferax,

Iudeis pacem, obsequiumque persuadere nititur, pleraque oratorie amplificauisse. Quanquam quid amplius in Gal-
 liae laudibus possit aliquis, quam rerum capiat fides? a Immanibus. Aut magnis, ut Virg. posuitq; immania tem-
 pla: aut certe seuis, ob Druidarum homines immolantium religionem. b Frigoris impatiens. Quemadmodum
 uineta, quae crebriora magisque seracia in Narbonensi sunt. Et Belgica magna pars equo cum Germania tractu in
 Arctos expansa, durioris est coeli, ac propterea frugum complurium inops, nec infesta serpentibus, quae genuini con-

& amœna lucis a immanibus, quicquid ex fatiis b fri-
 goris impatiens est ager, nec ubiq; alit, & noxiò ge-
 nere animalium minime frequens. Gentes c superbæ,
 d superstitiosæ, aliquando etiã e immanes, adeo ut ho-
 minem optimã et gratissimã dijs f victimã crederet,
 manent vestigia feritatis iam abolitæ: atq; ut ab vlti-
 mis cædibus temperant, ita nihilominus, ubi g deu-
 otas altaribus adinouere, h delibant: habent tamen &
 facundiã suã, magistrosq; sapientiæ Druidas. Hi ter-
 ræ mundi; magnitudinem & formam, motus cœli
 ac syderum, & i quid dii velint scire profitentur: do-
 cent multa nobilissimos gentis clam & diu vicenis
 annis in specu, aut in abditis saltibus. Vnum ex ijs.
 quæ præcipiunt, in vulgus effluit, videlicet ut forent
 k ad bella meliores, æternas esse animas, vitamq; al-

sciæ frigoris uicino Sole, austròque quàm
 Borea magis durant. Scribit in eadẽ pro-
 pè sententiã libro quarto Strab. c
 Superbæ. Nescio an etiamnũ illud in Gal-
 lijs uitium duret, quod ad Heluetios atti-
 net, aliòsque eius regni plurimos, animo-
 sos magis quàm superbos dixerim, uelut
 Ouidi. Pyrrhum Achilleidem animosum
 imagine patris uocauit. Quanquam con-
 fidentis animi propè perpetua comes su-
 perbia est. Cæterum nõ ea, quæ omnia in-
 fra se esse putat, sed quæ urgenti non faci-
 le cedit, & suæ cõditionis dignitatem, uel
 uitæ periculo tueri audet. Ideòque recte su-
 perbum dixeris, nõ qui suis fauet, sed qui
 sibi placet, & alios contemnit. Illa super-
 bia Germanorũ legati insignes apparue-
 runt, quãdo Claudij principatu, ut Sueto,
 in eius uita scribit, cum simplicitate, tum
 fiducia, relicto populari postliminio, in
 orchestra sedere sunt ausi, uirtutem &

Nota.

Germanorũ
fiducia.

conditionem suam nihilo deteriore Parthis & Armenis prædicantes: quod pereleganter de ijsdem adnotauit libr.
 13. Corn. Tacitus. Quanquam Ammian. 15. lib. Celsioris, inquit, stature, & candidi penè Galli sunt: omnes rutuli, lu-
 minumque toruitate terribiles, auidi iurgiorum, & sublatius insolescentes. Lege in Celtico Appianum, & libr. 6.
 Diodorum. d Superstitiosæ. Quantum mores mutantur: hodie Christiani peculiariter dicuntur, horumque re-
 ges Christianissimi sibi supra omnes titulum uendicant. e Immanes. M. Cice. in oratione de prouincijs consula-
 ribus: Alpibus, inquit, Italiam manerat ante natura non sine aliquo numine diuino. Nam si ille aditus Gallorum im-
 manitati & multitudini patuisset, nunquam hæc urbs summo imperio domicilium, ac sedem præbisset. Quo in loco
 immanitatem Gallis approbat. Sed adnotandum Romanos authores nullis gentibus, in historia immanitatis uitium cre-
 brius obijcere solere, quàm his quarum uirtute sunt periclitati. Scythæ igitur & Parthi, Galli quoque & Germani,
 qui Gallorum quandoque nomine censentur, in Romanæ historie monumentis immanitatis accusantur, quemadmodum
 perfidiæ Pœni. Pomponius crudelem sacrificandi ritum taxat, nec aliud intendit. f Victimam. Plinius primo
 capite libri trigesimali. 657. demum anno urbis Gn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso Cos. senatusconsultum fa-
 ctum est, ne homo immolaretur, palamque in id tempus siluit sacri prodigiosi celebratio. Gallias utique possedit, &
 quidem ad nostram memoriam: nanque Tyberij Cæsaris principatus sustulit Druidas eorum, & hoc genus Vatum Me-
 dicorumque. Suetonius in Claud. non à Tyberio, sed Claudio diram hanc immanitatem penitus sublatam scribit: nec
 sub Tyberio, sed sub Augusto ciuibus interdictum, ne hominem immolarent. Lucanus Hesus & Theutatem eorum
 uocat numina libro primo: Et quibus immatis placatur sanguine diro Theutates, horrènsque feris altaribus Hesus.
 Horum Lactantius neminit capite. 21. primi Diuinarum institutionum. Theutatis nomine Mercurium etiam Cicero
 intelligit: & Lilius sexto libro tertie Decad. scribit, in Hispania prope Carthaginem nouam, montem esse, qui Mer-
 curius Theutates aliquando dictus sit. Contra immolandi hominis immanitatem sic libro quarto Silius: Quæ porrò hæc
 pietas, delubra aspergere tabo? Heu primæ scelerum causæ, mortalibus ægris Naturam nescire deum, iusta ite preca-
 ti Thure pio, cædumq; feros auertite ritus. Mite et cognatum est homini Deus: hætenus oro, Sit satis ante aras cæsos
 uidisse iuencos. De Gallorum uetustis moribus non indigna scitu Cælius libri decimi capite uigesimo primo conscri-
 psi. Lege de Druidis Ammianum. 13. libro, & 6. commentario Cæsarem, capite ultimo. 16. libri Plinium. Nomen à
 robore datum, quod Græcis Δεὺς dicitur, cuius uiscum nira superstitione illi coluere. Sunt qui Drindas, nõ Druidas
 uocent. g Deuotas. Victimam. h Delibant. Morsu scilicet, quod abolitæ feritatis est indicium. i

Ne homo im-
molaretur
lata lex.Hesus.
Theutates.

Silius.

Druidæ.

Spes futuræ
uitæ.

Quid dii uelint. Lucanus libro primo: Solis nosse Deos & cœli numina uobis, Aut Solis nescire datur, nemora alta
 remotis Incolitis lucis. &c. Ea re factum est, ut & futura prædicere fuerint ausi: nam mortuo Vitellio cum consti-
 grasset capitolium, rerum humanarum possessionem transalpinis gentibus portendi, magno legionum metu canebant,
 ui libro. 20. scribit Tacitus. k Ad bella meliores. Certa enim futuræ uitæ spes effecit, ut fragilis uitæ commoda
 minoris facerent. Magno quidem munere priuatur, cui uitæ lux illa surripitur. At quia uicturũ me, alibi certius meli-

Grauis De/
moeriti sen/
tentia.

Comata Gal/
lia.

Guienne:
Ausonius.
Sidonius.

Lutetia Pa/
risiorum.

Gulielmi Bu/
dei laus.

Erasmus.

Treueri.

Germania i/
ferior & su/
perior.

Duplex Bel/
gica.

Garumna.

usq; certum est, non adeo grauite desultoriam hanc, ut sic dicam, uitae rationem, quam alioqui fragilem esse uideo, eripi mihi patior. Quod ad religionem nostram attinet, bonis tantum haec sententia suffragatur. Mali enim uita dea functi, alibi uiuere bene nequeunt: quippe qui uitiorum assuetudine etiam uiuētes mori inceperint. Dixit enim Democritus, quod uiuere imprudenter, intemperanter, impie, non tam sit male uiuere, quam diu mori. Prò quàm Christiane et uere? a Apta. Idonea, commoda. Ut si rationē negociorum uiuus non fecisset, facturum esse eū apud inferos illi crederent: simili modo & eris alie ni diluendi illic locum esse putarunt. Ita & que creditor non dubitauit, mortuo sibi in mortuū exigendi crediti ius integrū fore.

b Comata. Plinius quoque libro quarto: Gallia, inquit, omnis Comata uno nomine appellata, in tria populorum genera diuiditur, annibus maxime distincta, à Scalde ad Sequanam Belgica, ab eo ad Garumnam Celtica, eademque Lugdunensis, inde ad Pyrenaei montis excursus Aquitania Aremorica ante dicta. Videtur ergo Comata nomen reliquae Galliae, provincia seclusa, conuenire, id quod antea docebamus. Ptolemaeus eam totam Celtogalliam uocat, ut uno nomine Graeci Gallos omnes Celtas dixerunt: & in Celtico Appia. Senones, qui urbem incenderunt, Celtas uocauit. Verum ad Ligerim Aquitaniam Ptolemaeus finit, ut Belgicam ad Scaldin Plinius, diuersitate, nil prorsus offendente. Ammianus Marcellinus. 15. libr. Melae accedit. c Ausci. Plinius. 4. libr. populos Aquitaniae supra. 44. enumerat: potissimos uerò Aquitanos, à quibus ei parti datum nomen. Est & Auscia ab Auscis inibi dicta, Aquitanica pars, & eorum clarissimū Elusaberris aliquando Elusaticum, tota Aquitania hodie à Gallis Guienne uocatur: in qua & Burdegala Ausonio Poeta alumno ciuitas nobilis: & Aruerni populi, apud quos Apollinaris Sidonius natus est. Horum monimentis praecara Galliae loca famam habent: nam Mosellam ille uersu tersissimo, hic Martium Narbonem Phaleco haudquaquam in leganti descripsit. d Hedui. A Sequanis non longe distantes. Horum Augustudunum Ptolemaeo memoratum, et Marcellino libr. 15. quod Autum uernacula lingua Galli uocant. Celeberrima est hodie Parisiorum Lutetia, praeter cetera Gymnasio maxime insignis, è quo uiri prodire tum religione, tum multifaria doctrina insignes: & meritò quidem Ioannem Gersonem nominauerim, in quo perditae per ea tempora eloquentiae, reliquae quaedam eluxere minime temnendae. Alioqui profuisset tantam artium alumniam urbem, caruisse quibusdam, qui barbariem tanquam postliminio reuersam asserere tutariq; conati sunt: quam tamen fecunda rursus literarum, & meritò aurea uocanda secula, ut exoticam Scythisque dignam exploserunt, quando Gallis suis lucem attulit uerae eloquentiae, & exquisitae humanitatis Gulielmus Budeus Parisiensis, uir supra communem uel literatissimorum hodie captum eruditus, & ut ipsa indicant doctrinae suae monimenta, integer uita, scelerisque purus, amansque aequi & honesti: quae dum doctrinae accedunt paulò ampliori, magno in loco statuenda mihi uidentur. Hunc si ex suis plerique fuerint imitati, non est dubium habituram Galliam, olim barbaram dictam, uiros qui uel cōptissimae Italiae nulla in parte florentium studiorum dignitate sint cessuri. Quod ipsum & de E R A S M O Germano dixerim: sed de hoc uiro alibi. e Treueri. Vetusti sanè, nomēque retinentes, nec pristinae cedentes famae: apud quos insignis olim cognoscendarum causarum P. Romani curia, Treuirorum cognominata, cuius in Floriano meminit Vopiscus. Refert Ammianus, horum omnium caput ueteres Belgas fortissimos dictos fuisse, ea propter quòd ab humaniori cultu longe discreti, nec aduētū effeminati delitijs, diu cum transrhenanis certauere Germanis. Aquitani enim, ad quorum littora ut proxima placidaque merces aduētū conuehantur, moribus ad molliciem elapsis, facile in ditionem uenere Romanam. Id obiter notādū. Belgicam Rheno uicinam Ptolemaeo in Germanias diuidi, inferiorem, & quae ab Obrica fluuio, quem Mosellam hodie nomināt, initiū habet, superiorē. Marcellinus libr. 15. superiorē primā Germaniā uocat Mogūtiacos, et Vagiōes, & Nemetes, & Argentoracos ambientem, quorum hodie nota sunt nomina: alteram secundam Germaniam, quae ab occidentali exordiens cardine Agrippina, & Tungris amplis & copiosis ciuitatibus muniatur. Mox primam Belgicam iuxta Treuiros & Mediomatricos: Secundam autem qua Ambiani sunt, & Cathelani, & Rhemi, qui tractus, ut est coniectura, hodie in superiorē & inferiorē Burgundiam absumitur. Supra uerò hos omnes Heluctijs adnexos, Sequanos, Bisantios, & Rauracos clarissimis oppidis celebres, idem author statuit, qui hodie quoq; bona foederatorum Heluetiorum pars sunt. f Garumna. Nemo de eo Melae diligentius, meminere aliās multi. Ausonius in Mosella annium horum, qui terminos trium faciunt Galliarum, hisce duobus uersualis pereleganter meminit: Nō tibi se Liger antefret, non Sequana princeps, Matrona non Gallis Belgisq; interstita fines. Idem de Garumna: Aequore

quore te commendabo Garumnæ. Aequoream uerò dixit, quòd æstu Oceani, cuius Mela meminit, pariter stagnet.

^a Oceani exæstantis. Sidonius in Panegyri ad Socerum: Qua pulsus ab æstu Oceanus refluxum spargit per alta Garumnæ, in flumen corrente mari, transcendit amarus Blanda fluëta latex, fluuijque impacta per alueum Salsa peregrinum sibi uendicat unda profundum. Idem in Burgij, quæ Pontij fuit, descriptione: At cum summotus lunaribus incrementis Ipse Garumna suos in dorsa recolligit æstus, Præcipiti fluctus raptu redit, atque uidetur in fontem iam

Oceanus æstus.

& vix nauigabilis fertur: at ubi obuius ^d Oceani exæstantis accessibus aduictus est, iisdemque retro remeantibus suas illiusque aquas agit, aliquantum plenior, & quanto magis procedit, eo latior fit, ad postremum magni freti similis, nec maiora tantum nauigia tolerat, verum etiam more pelagi sæuientis exurgens iam stat nauigantes, atrociter utique ^b si alio ventus, alio unda præcipitat. In eo est insula Antros nomine, quam pendere & attolli aquis incrementibus, ideo incolæ existimant, quia cum videatur editior, aquis obiacet, ubi se fluctus impleuit, illam operit, nec ut prius tantum ambit: & quod ea quibus ante ripæ collesque cernerentur obstitierant, tunc velut ^c ex loco superiore perspicua sunt. A Garumnæ exitu latus illud incipit terræ procurrentis in pelagus, & ora Cantabricis aduersa littoribus, alijs alijsque populis media eius habitantibus, ab Santonibus ad Osismios usque deflexa: ab illis enim iterum ad septentriones frons littorum respicit, pertinentque ad ultimos Gallicarum gentium Morinos, nec portu quem Gesoriacum vocant, quicquam habent notius. ^d Rhenus ab Alpibus decidens, prope a capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium: mox diu solidus, & certo alueo lapsus, haud procul a mari huc & illuc dispergitur: sed ad sinistram amnis etiam tum & donec effluat Rhenus ad dexteram primo angustus, & sui similis, post ripis longe ac late recedentibus iam non amnis, sed ingens lacus, ubi campos impleuit,

non refluxus, sed defluus ire. Sunt & alij iuxta plerique amnes, quorum Ausonius in Mosella partim, Sidonius partim, cum alibi meminit, tum in Panegyri ad Maioriam flum sic: Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosæ, Matrona, Sequana, Ledus, Clitis, Claris, Atax, Vacalis, Ligerimque bipenni Excisum per frustra. &c. De Matrona multa Ammianus. ^b Si alio uentus. Tunc enim è contrario agitato magno impetu undæ insolecunt. Nec mirum si sit insula, quæ restagnantibus undis operiatur, quæ de Antro hic Pomponius refert. ^c Ex loco superiore. Cum super eam nauibus uenturi in plana despiciunt, aliàs non nisi latera & ripam cernentes. De Santonibus & Osismijs Ptolemeus, Strabo, ceteri. Caesar libr. 2. belli Gallici, eo in littore Venetos, Vnellos, Osismios, Curiosolitos, Sesuiuos, Aulericos, Rhedonesque censet, Oceanum attingentes. Sunt & Morini inibi notissimi. Gesoriacum cum hodie esse existimat Hermolaus, qui Clusias uocetur, siue, ut uulgus Belgicum nominat, Callys. Ptolemeus certe Gesoriacum à Brugis magno interuallo separat. ^d Rhenus. Omnium Germaniæ amnium celeberrimus, ab iisdem propè alpibus decidit: è quarum iugis non adeò magnis interuallis, in meridiem fluens Abdua, Athesis in ortum, in occasum Rhodanus, ipse uerò maximus Rhenus in septentrionem elabuntur: hic quidè à primo fonte modicus uagusque est, mox riuus utrinque uenientibus auctior ualido fluxu confœderatos Rhetos & Heluetios disternat. A Borea in uallem

Rhenus.

Lacus Acronius.

Marcellinus

sui nominis elapsus, oras abluit bellicosarum gentium: nec infœcundos præterit, optimi uini cliuos. Ab austro montium prærupta, quæ Solem brumalem, aut orientem, aut alto situm haud facile admittant, late prospectans. Lacu Acronium gemino alueo ingreditur: quorum alterum uetusti Rheni cognomine uocant accolæ, palustri effigie adeò tardum, ut quam in partem eat, uix obserues: Alterum Rheni nomine, plenis ripis, tanta ui undas emittentem, ut candidus amnis fluxus, suum inter cœruleas lacus undas iter in multam à littore distantiam retineat. De Acronio & Veneto in ea epistola, quam ad Agricola nostrum aliquando scribebamus, satis dictum. Solinus Brigantium, Ammianus Brigantia lacum, à Bregantia uetustissimo oppidulo nominauit. Id adhuc haud longe à Rheni ostijs meridiem uersus pristina lacus littora tenet. Libet uerò Marcellini uerba adscribere, quæ quantum è corruptissimis exemplaribus colligere potui, sic habent: Inter montium celsorum anfractus impulsu immani Rhenus decurrens extenditur, qui penes Alepontos in deciduas cataraectas inclinatione pernici ut Nilus funditur, torrens ab ortu protinus primigenio, copijs aquarum proprijs irruit cursu simplici: iamque adiutus niuibus liquatis ac solutis alta diuortia riparum abradens, lacum inuasit rotundum & uastum, quem Brigantium accola Rhetius appellat, quadringenta & sexaginta stadia longum, parique penè spacio late diffusum: horror squalentium sylvarum inaccessum efficit, nisi qua uera in Alemania uirtus, & sobria uita composuit locum, barbaris & natura locorum, & cœli inclementia refragante. Hanc ergo paludem spumosis sternendo uerticibus amnis irrumpens, & undarum quietem permeans, mediam uelut funali intersecat libramento, & tanquam elementum perpetua discordia separatum, nec aucto, nec imminuto agmine,

Acronij lati-
tudo & lon-
gitudine.

Oppida A/
cronij.

Constantia.

Oppidū ad
sanctum Gal-
lum.

Vadiani pa-
triam.

Melchior
Vadianus.

Heluetij.

Pugna Hel-
uetiorum cū
Gallis.

agmine, quod intulit, uocabulo & uiribus absoluitur integris: nec contagia deinde ulla perpetiens, Oceani gurgibus intimatur: quodque est impendio mirum, nec stagnum aquarum rapido transcursu mouetur, nec limosa sub colluue tardatur properans flumen, & confusum misceri non potest corpus: quod nisi ita agi ipse doceret aspectus, nulli ui credebatur posse discerni. Haftenus Ammianus. Cuius temporibus lacum eum non adeo oppidis fuisse celebrē existimo atq; hodie est. Sed in hoc decipitur, etiam si ipse uiderit, quod prope tam latum esse ait, quam est longus. Constat enim. 12. mil. passuum, ubi latissimus est, non excedere, cū longitudinē habeat passuum non minus. 24. mill. Longe aut falsissimum est, aquae eū esse limosae, cuius colluue Rheni undae uidelicet nec tardentur, nec inquinentur. Quamquam hodie sunt qui amnis undas reliquis impermixtas medium Acronium traicere ē uulgi sentētia sibi persuaferūt: quod non esse ipse obseruauit, etiam si ab ostijs paulo ampliori impetu, quod grādia ubique flumina solent, sese immergit. Quod ad oram attinet, omnia hodie uinetis pomarijsq; cultissima sunt, paucis in locis planicies littorum mollior, scirpo & arundine sterilis est. Oppida Brigantium uetustissimum cum amne & arce comitum de Monteforti, de oppido sic Vualaphridus mediae aetatis auctor non ignobilis: Locis, inquit, est antiquae structurae, seruās inter ruinas uestigia, ubi terra pinguis, & fructuarijs prouentibus apta, montes per gyrū excelsi: eremus uasta & imminens, oppido planicies copiosa. Et infra paulo: Nomen, inquit, eius Brigantiū. Lindauū in insula sitū, opportunissimo portu, & claris edificijs nobile. Hydropurgū pagus infra est, nomē dedit eius loci alūnus Rudolphus noster Agricola. Mox oppida, quae latine non facile protuleris, Longonargum cum amne, Buchorna, Mersburga, quae Antistitis est Constantiensis. Is erat dum haec scribebam, Hugo de Landēberg uetustissima ex Heluetijs profapie Praesul. Mox Vberlingum. Altero uero in littore citra Rhenum omnium clarissima opibus, dignitate, & magnitudine Constantia: supraque eam in ora prope media Arbona cum arce, antiquissima illa & diui Galli morte nobilitata: Non longe uero supra Rheno ostia in eius ripa situm oppidulū Rhinegū, Comitum quondā eius nominis, nunc a multis annis, Heluetiorum. Praetereo pagos plurimos, aliaq; scitu memoratuq; digna, quae referre alius opae fuerit. Ab Arbona littore occasū uersus passibus plus minus octo millibus, intra montana non admodū syluestria, nec infœcunda, oppidum extat imperiale ad sanctum Gallum, cum Cœnobio sectae diui Benedicti, ueteri doctrina quondā et eximia sanctimonia celebre: hodie opulens, & studijs ad opes conuersis magno potentatu uisendum. Cui Gallus quidam ē Scotia profectus, originem praebuit, uir tam uitae sanctimonia, quam rerum omnium contemptu, & spontanea paupertatis uoto clarus: qui annis retro serē non genis a Rhetorum oppidulo peruetusto Brigantio digressus, cum in montana abisset, eremū querendae gratia, in loco deserto antea ferisque, et syluarum asperitate horribili, tenuibus iactis fundamentis (tam exilia magnarum rerum exordia esse solent) urbi cum primis celebri nescius ac nolens auspiciatissimum initium praebuit. Hae C dulcis patria nostra est, haec familiae Vadianorum non uno seculo beneuola & munifica nutrix est. Debeo igitur tantae altrici, cum publico generis nomine, tum obligatione priuati debiti. Cui enim non ingrato nec ignobili patriae facies iocunda non sit? cui non dulcē natale solum? ea maxime gratia quod genuit, quod educauit. Ac ne quis amore me magis quam studio ueritatis motum, ut plura de ea referam existimet, ab omnibus prorsus hoc in loco praconijs abstinendum censui. Alio in opere conati sumus, & porro ubi poterimus, conabimur, ne quis erga patriam ingratos nos fuisse aliqua in parte obiscere queat. Quod si loci commoditatem ob montes, ob flumina, ob aëris gratissimam salubritatem, & caeli affluxum minime noxium, si ciuium religionem, prudentiam, equitatem, humanitatem, belli pacisq; administrationem, non satis pro rei dignitate retulero, si studia probatissima, & famigerata per Europam mercimonia, non fuero pro dignitate consecutus, ueniam mihi posteri dabunt, quod primus illa fuerim ausus: quandoquidem in magnis, ut Propertius ait, & uoluisse sat est. Et plerique qui post me alijs erunt in annis, nostra audacia ducti fortasse meliora proferent. Quorum ē numero futurum speramus, Melchiorē Vadianum fratrem nostrum ea etiamnum iuuenem indole praeditum, ut polliceri mihi ausim, modo bonus Genius uitae dux fuerit, consarturum eū post nos quicquid disparibus studijs occupata uires nostrae in absolutum ediderint. I V X T A patriam intra Rhenum & Rhodanum Heluetij sunt, quibus & ipsis paginae nostrae debetur locus. Liberi illi hodie, & suis iusti legibus, armis uiam faciunt, ubi aut religioni, quam peculiariter obseruant, aut equitati suus non datur locus. Bellicosissimi uero, et quod in armorum studio raro alioqui cernitur, mire humani & mansueti: peditatu adeo ualida, ut herbarum uel uictores praebent. Nulla his mora, quin uel paratissimo ad uictoriam hosti, pugnae faciant copiam. Ex equo certatur quoties ea defenduntur, quae publicis consilijs decreta sunt. Nihil autem refert, pauper an diues, plebeius an imaginibus clarus quis sit, iuxta uitae mortisque periculū omnibus est, ne queri quis possit eandem aleam fortibus uiris, pari sorte non ludi. Vinam autem secura doli fiducia cautius quandoque de se periculum faceret. Nihil nonnunquam (pace mortis Heluetiorum dixerim) nimius est impetus: nec est satis ualere uiribus, nisi ipsis magna industria utaris. Haud frustra Palladem, galea, & gide, & hasta armatam uetusti, hoc est doctissimi Poetae finxerunt: cum sit compertum in bello plurimum quidem loci uiribus esse corporis. Ceterum multo praestantiores esse in quosuis usus, si eadem rationis frenis obtemperent. Id quod in Heluetiorum castris alioqui peculiariter, & nullo nesciente solet retineri. Verum semel iterumque peccasse quid obsit? Errare turpe uidetur, est: at certe nulla solida sine errore uirtus. Tunc enim cautius sapimus, quam uirtutis amorem nobis commisi errores peperere. Nec est in toto inquirendae prudentiae genere maior uirtutis fomes, quam quum sepe errando, sepe periclitando, sine magno incommodo nostro tandem quid pro salute agendum sit cernimus. Quorsum haec? quum Heluetiorum ex officio memini, pugna mihi incidit ea, quae anno ab hinc tertio prope Mediolanum multorum sanguine inruduit. Quando in euidentissimum admirandae fortitudinis praestandum

prestandū de se iudiciū, Helueticus exercitus nihil constanti proditiōis rumore territus, sine equitatu, nec totus, nec ordine, sine ducibus, sine die, imminente iam uespere, subito tumultu, Gallorū insigniū, immo Germanorū, Hispanorū, Vasconū, Venetorū, nullis nō uigilijs, nullis non tormentis, nullis nō fossis munitas copias, unis in castris, tanta alacritate adoriri est ausus, ut singulari uel ipsi hosti spectaculo fuerit, pepereritq; ea res ingentē terrorē. Quo in loco, quod in feruida pugna pars Heluetici exercitus profligata est, eruperunt uelut ex equo Troiano uiri nō indocti, qui tanquā ad Triarios res Heluetica iam inclinasset, Gallorum potētissimo regi Francisco, nescio an numerū captā dorū magis, an studij ueritatis gratia, congratulari non planē modestis numeris, utcunq; uoluerunt. Nimirum quod in auditum esset cōfisse Heluetium: aut quod hęc res, quę nulli olim imperio, nulli regno non contigit, quod Heluetijs contigisset, digna memoratu uisa est. Nec enim facile dixerim quantam inuidiā eius gentis felicitas passim nutriet. Sed non licet, inquis, gratulari licet utiq;. Et magnum est candidi amoris testimonium, lætari ex pectore, quoties his quos amas, bene successerit. Verum contemnere fastu quodam, & maledictis laceffere, quid aliud est, quā publicis perturbationibus fidelia fundamenta iacere? Nemo Heluetius Ludouico amplissimo Gallorum regi est congratulatus, quando ad Idus Maias Anni. 1509. inter Cassanum, Triuium, & Riuoltam siccam oppida, Venetum exercitum fudit, fugauitq; decem amplius millibus desyderatis, ut tertio libr. an. lect. scribit Coelius: idq; Heluetici roboris cum primis opera. Absit autem ut quispiam nostrum non agnoscat, communem hanc esse regnorum & imperiorum sortem, ut uincere & uinci, prout iusserit quandoq; fortuna, translaticium sit. Cedimus enim (ut Persij uerbis utar) inq; uicem præbemus crura sagittis. Audio uerò & alios esse, qui nescio quam Iliada edituri sunt, pro gloria illi agent etiam sua, si ueritatem historię ducem constituent: sin autem aut amori tribuent quicquā, aut odio indulgebunt, audient male: nam nisi me fallit animus, multi erūt inter Heluetios Scaeuolę, qui olim in publicę huius inuidię flāmas seueri stili manū inijcient. Adeo enim durum nobis cælum non est, ut persuadere sibi quis debeat, Latias Musas amœnos Alpium recessus non aliquando petituras. Quod ad pugnam attinet, scio quā fortiter Gallus, quā constanter Germanus congressus sit. Vespere quidem utrūq; uicerat Heluetius, nisi pugne nox obsuisset. Mane sequentis diei cū diu præliū ancipiti alea cōmitteretur, Gallus uictoriā retinuit: magna ibi seueritate decertatū est, & multę utrinq; generose efflate animę, multūmq; ab utraq; cruoris parte datū, atq; utinā alterutri alio quopiā periculo aut uincere, aut uinci datū fuisset: casus enim fortium uirorū quicūq; illi sint, me miseret. Heluetius quidē præter uires in lacertis positus nihil habuit reliqui, quo in hostem impetū facere potuisset. Id enim a patribus maioribūsq; suis habent, ceu gentilitiū, ut magis uirtute contendant, quā aut dolo, aut insidijs nitantur. Nulla erant tormenta, & si quę fuissent, nullus erat usus, puluerem corruperant fossę aquis plenę, toties superandę. At Gallus equitatu & tormentis tota nocte in Heluetium adparatis, non alio uicit magis: pauci enim ex nostris pugna cōminus facta cęsi sunt, incautos tormenta rapuere, quę fugaturus miles, dum nullo ordine in latera hinc & inde dispalescit, urgentem in equitem incidit, ubi coit rursus, rursus conferta diripiunt tormenta: eaq; immani necessitate factū est, ut multa clade accepta (quęque enim millia desyderata sunt) cedere sensim Heluetius fuerit coactus. Quo primū tempore, quod in hominū memoria sit, Heluetica acies inclinari uisa est. Neutiquam autem illa refero eo animo, ut aut nostratium probandam temeritatem, aut hostium uersutiam inuasandam putem, tanquam belli iure illa aut amissa, aut parta uictoria non fuerit. Dolus enim an uirtus (ut Virg. ait) quis in hoste requirat? Sed multo magis, ut rebus actis sua fides constat. Porro bene habent res nostrę: hosti pulso uictor insigne præbet compertę uirtutis testimonium. Scimus Franciscum potētissimum Galliarum regem, post uictoriā illam suam pari clade cruentam, euestigio legatos misisse pacis gratia cū Heluetijs inuendę: quā egrē impetratam, septies centenis millibus scutorum sole insignium persolutis stabiliiuit. Ea nostratium clades est uidelicet, quando uictis Heluetijs id obtigit, quod paucissimi uictores consequi solent. Sed nimium digredior, reuertamur ad instituta. Oppida Heluetiorum foederatorum potissima sunt Tigurum, cum situ, tum potentia insigne, Berna, Lucerna, B A S I L E A, Friburgum, quod Auantici nomine uocari multorū hactenus sententia creditum est: cæterum uernacula uox liberam ciuitatem significat. Soluturris uetus, Schafhusia, & trans Rhenum dum hęc scribebam, perpetuo foedere socia facta Rotuila. In montanis altioribus pagi quidē sunt, sed qui uetustam illam, & imperiorum altricem parsimoniam, atque uirtutem adhuc retineant. Extat de his non inelegās Catalogus ab Henrico scriptus Glareano, & nuper Osualdi Myconij Lucernatis commentariolis haud quaquam indotus illustratus. Illud non præterierim, Heluetios Romanis iam olim foederatos fuisse, ea tantū conditione adiecta, ne in ciues reciperentur, ne quis hodiernum libertatis studium aut nouum esse his gentibus, aut prorsus tale quid pmitte eis nō debeat, occlamet. Meminit eius foederis in Oratiōe pro Cornelio Balbo M. Cicero. Illud fortasse miretur quisquam, nullam hodie ciuitatem esse suis uiuentem institutis & legibus, in orbe Christiano, ad quam crebriores maximorum principum legationes uisuntur: neque hodie gentē esse ullam, quę grauioribus stipendijs foueatur, maiori Principum cura ambiatur, pluribus foederum conditionibus inuitetur, parte quidem ut profint, parte ne noceant: adeo magnis regibus non pollicitationibus tantum, sed Græca etiam, quod dici solet, fide in eos munificis. Proinde uidemus esse, qui aliene felicitati inuidentes, non desinant rusticos Heluetijs mores, uictū aridū, horridam atq; inaltam uitam obijcere: non admodū memores his uirtutibus, quas uitiorū opinione suggillare pergūt imperia creuisse, uictorias partas esse, leges sanctas, & auitos mores sūma seueritate retētos fuisse, ambiōe & auaritia, atrocibus ciuitatū peccatis, neglectis. Vere enim nō minus q̄ eleganter M. Cicero in disertā illa Oratiōe, quam pro Roscio habuit, uitam rusticam, quam per contumeliā Erucius agrestem uocabat, parsimonie, diligentie, iustitięq; magistrā esse dixit.

Venetus ex/ exercitus prof/ fligatus.

Franciscus Gallorū rex

Oppida Heluetiorū potiora.

Henricus Glareanus. Heluetiorū laus.

Hanc

Hanc tantum abest, ut in nostris uitio dandam existimem, ut uehementer etiam opte ne nos recentibus uicta moribus illa deserat, & luxui omnia hodie tentanti, simulque auaritia uarijs scelerum notis aspersa, facile locum cedat, ueterum uimurum cum constantiam, tum innocentiam unice seruatura. a Fleuo dicitur. Plin. 15. cap. lib. 4. alterum ostiorum Rheni Fleuum, alterum Helinum appellatum scribit. Per Fleuum ad septentrionem in lacus effunditur, & latere occiduo in Mosam corruat, ea parte Vualis dictus, lib. 4. belli Gallici Caesari, medio inter haec ore modicum nominis sui custodiens alueu. Cornelius Tacitus libr. 3. Fleuum castellum esse ait prope Rheni in Oceanum exitu, in quod Olesmius in fensos fuga Phrygios praeruit, a quo aut sumptum nomen, quod alueo daretur, aut certe mox ab alueo natum, retentum est. Maro Aeneid. 8. bicornem Rhenum a claris ostijs duobus dixit: uno Romanum olim imperium terminante, altero effluente per Barbaros, ut inibi Seruius ait. Intus nobilissima Batavorum insula est, Germaniae attributa Plinio, & Caesari, etiam si Tacitus libr. 20. exiguam Galliarum portionem uocat. Est haec uetustissima rei militaris fama insignis, tum clara hodie, ut ego

Batavorum
insula.

Erasmus
Roterodamus.

Rheni ostia.

"Fleuo dicitur, eiusdemque nominis insulam amplexus fit iterum arctior, iterumque fluuius emittitur.

GERMANIA.

Germania hinc ripis eius usque ad Alpes, a meridie ipsis Alpibus, ab oriente Sarmaticarum confinio gentium: qua septentrionem spectat, oceanico littore obducta est. Qui habitant, imanes sunt animis, atque corporibus, et ad insitam feritatem uaste utraque

iudico, ERASMO Roterodamo alumno, multifariam erudito homine, tum & graecarum & latinarum literarum peritissimo: in quo natura satis indicauit Germanorum ingenijs nihil deesse, modo studium ac diligentia non desit, quod minus Graece Latineque ita proficiant, ut certare cum linguarum indigenis uel de palma queant. Quod ad Rhenum attinet, inquit Caesar, multis cum capitibus in Oceanum elabi. Ceterum de duobus ostijs receptior sententia est. Clauis in Alarici uictoria: Te Cimbrica Teibys, Diuisum bifido consumit Rhene meatu. Tacitus Augustae historiae libro. 2. Rhenus, inquit, uno alueo continuus haud modicas insulas circumueniens apud principium agri Bataui, uelut in duos amnes diuiditur: seruataque nomen & uiolentiam cursus, qua Germaniam praeruitur, donec Oceano misceatur, ad Gallicam ripam latior, & placidior affluens: uerso cognomine Vahalae accola dicitur: mox id quoque uocabulum mutat Mosa flumine, eiusque immenso ore in Oceanum effunditur. haec tenus Tacitus. Caesar igitur Vualin uocat, Tacitus Vahalm, eundem alueum: tantillum librariorum credo oscitantia, in uno tantum nomine literarum uariatis apicibus.

GERMANIA.

Germania. Albertus Magnus a meridie Danubio Germaniam suam terminari scribit, in ea fere sententia Ptol. fuit: Agrippa a Danubio mensus est, ut ipse Plin. indicat, qui tamen Rhetos, Vindelicos, Noricosque non omnino seiungit. Strab. 7. lib. id tradit, quod Pomponius. Quod si proprios limites obseruare libet, intra Rhenum Danubiumque Germania est: si gentium migrationem, & linguae commercium attendimus, rectius Alpibus a meridie, nec omnino ab occasu Rheno terminabitur. Sunt qui magnam uocant eam, quae intra Rhenum, Danubium, & Istrum est: reliqua trans Rhenum Galliae contiguam, ut diximus, in inferiorem diuidunt, & superiorem, huic totum tractum adnumerantes, qui intra Alpes & Danubium usque ad Pannonas proteritur. Tacitus, Germania, inquit, a Gallijs Rhetijsque, & Pannonijs Rheno et Danubio fluminibus, a Sarmatis Dacisque mutuo metu & montibus separatur. Diuus Ambrosius. 2. Hexaemeron scribit Rhenum memorandum Romani imperij aduersum feras gentes murum fuisse. Ut haud obscure quanta rerum omnium uicissitudo sit, uel ex hoc ipso intelligere queas, quod pleno hodie maiestatis nomine in feras illas uidelicet gentes translato, principium imperij cernere est, ubi uel Ambrosij aetate ditionis Aquilarum finis erat. c Sarmaticarum.

Imperium
trijlacum.

Sarmatia
Scythia di
ca

Caesar.

Tacitus.

Germani
indigenae.

Quas & Scythicas dictas constat, ipsamque Sarmatiam Scythiam, ideo Plin. 15. capi. octo, Germaniam conterminam Scythiae fecit. Idem quarto libro, Scythiarum nomen usquequaque in Sarmatas, & Germanos transiisse auctor est: cui sententiae multis Strabo locis suffragatur. d Immanes. Insignium uirium, animoque ad arma cruoremque proprio: tales Romani immanes frequenter dixerunt: utpote in quibus corporis robur quidem fuerit, uerum animus rudis, & ad arma magis, quam artes promptus. Nam a uirtute & humanitate alienos eos fuisse Tacitus negat, etiam si syluestri habitu, & uiuendi acerba quadam parsimonia, naturae modestiam satiarunt. Nam ut Caesar tradit, a principio quarti commentarij, cum a reliquo luxu, tum uino maxime abstinerunt, nec ad se importari siuerunt, quod ea re ad laborem ferendum mollescere homines atque effeminari arbitrabatur. Addit Tacitus, auri eos & argenti maximam pestem fuisse spectores, tardamque Venerem admisisse: nec alia in re magis quam pecuaria suas statuisse opes. Idem indigena putat, minimemque aliarum gentium aduenis, & hospitibus mixtos, nec earumdem connubijs infectos, propria, & synceram, et tantum sui similem gentem exitisse. Id euenisse puto, partim modestia gentis, quae nulla externa miraretur: partim fortitudine, qua appetentes se facile retulerunt. Ideoque & linguam, qua hodie utuntur, uetustissime illi non omnino absimilem esse crediderim: nam nec ductis colonijs, nec hybernis latinarum legionum sparsim habitis, nec plane Romana ditione alios mores, alia uerba propagante, uitari potuit: id quod Gallijs Hispanijsque accidit. Nunquam

ait. Nūquā enim tota ab aliqua externa gente uicta est. A Romanis quidē, in quos hostilē hęc gessit animū, ut Strabō scribit, crudeliter petita, et nō semel inuasa est. Quodq; miseris, Mauris, Osdrœnis, et Parthis sagittarijs contra eos eductis, quod in Maximinis Capitolinus indicat. Ceterum magna semper audacia pœna, & potissime Augusti temporibus trium legionum clade, ut tradit Suetonius. Carbonem Cassium, Scaurum, Aurelium, Seruiliū Cepionē, Māliū, magnos imperatores interim cæsos, interim fugatos, mitto. Id addiderim, Romanos post sexcentēsimū et. 40. condite urbis ānum Germanorum arma in Cimbris primū omnīū cognouisse: à quo tēpore ad Traiani Imperatoris alteram consulatum anni. 200. & 10. computantur, ut Tacitus asserit, quibus annis Germania nō uicta, sed petita est. Medio uerò tam longi cui spacio, inquit Cornelius multa inuicem damna. Non Samnis, non Pœni, nō Hispani, Gallicę, ne Parthi quidem sepius admonere, quippe regno Arsacis acrior est Germanorū libertas. Hęc Tacitus. Hodiē moribus mutatis molliores facti sunt, & externum deuictarum gentium luxū paulatim, ut fit, admiserunt. Nec id quidem Alpes ipsę, quibus sepsisse nostros contra extrarię molliciei illecebras natura uidebatur: quamuis altis iugis impedire potuere, nisi forte prius in Gallias Romani mores, mox trans Rhenum in Germaniam grassati sunt. Mirum uerò non amissam pristinam fortitudinem, quam etiamnum constantissime retinent, nusquam enim nō est bellicosa gens. Et ē Silesia (ut hodie nominantur) Boemia, Norico, Saxonia, Dacia, Noruegia, Baioaria, Vindelico, Heluetico, Rheticoque tractu: ē Sueuia, Pomerania, Vuestphalia, Alsatia, tum & toto illo Oceani litore, quod intra Rhenum & Istulam est, uiri agunt, quos omnibus collatos gentibus, non ueteri tantū militię fama, sed propria uirtute, & recenti fortitudine prestare & uincere uideas: ut non frustra in Germaniam, uelut Asylum quoddā delegisse sibi Imperium Romanum, inq; ea sedem posuisse uideri cupiam debeat. Id uerò laudandum, quod gręcas latinęque literas eximie colere cœpit, magistra Italia, ē cuius scholis doctrinarum allatus est splendor: Secundum eos autem quos ante retuli, nominare libet Ioannem Capnionem, Bilibaldum PirKhaymerum, prestantes utraque lingua uiros. Adde ē multis BEATVM Rhenanum, Huldricum Zinglium, Philippum Melanchtona, Ioannem Alexandrum Brassicanum, Iacobum Ceporum, Henricum Glareanum, Nicolaum Gerbellium, Casparem Vrsinum Silesium nobilem poetam, cuius illud extat ad me aliquando scriptum in germanicas literas Eulogium.

Itala Cecropia cum Pallade Pallas, obibant
 Passim Theutonici culta Lycea soli.
 Altera uix magno in Latio, uix altera docta
 Se tantum Cecropis sensit in orbe coli;
 Atque nouem Phœbo uiderunt auspice musas,
 Gorgonei sacras pandere fontis aquas,
 Et iuuenes duplici textentes carmina lingua,
 Attica Romano iungere mella fauo.
 Admirata prior Gręca, inquit, Athena, uolauit
 Huc etiam alato Calliopea gradu?
 Vnde nouum hoc studium? bello gens dedita Martis
 Temperat Aonijs classica seua modis?
 Ausonis hęc contra, post debellata Quirini
 Mœnia, Sueuorum Vandalicęque manu,
 Paulatim ingenij cepit Germania cultum,
 Atque tuo atque meo claruit eloquio.
 Et merito, Imperium qui transtulit, illicet artes
 Transferat in genuas eloquięq; decus.
 Sic ego Romulidas inter, dum regna manerent,
 Inter Cecropidas maxima tu fueras,
 Hanc sibi regna modo usurpant uictricia laudem,
 Quę claudunt dominis Rhenus & Hister aquis.

Vnde autem Germani dicti sint, non conuenit inter plerosque. Sunt qui à uernaculo ductum uocabulum putēt, quod German illi totum uirum nominant, atque hinc dictos ab insigni fortitudine sibi persuadent. Cui opinioni ut non refragor, ita non accedo: quanquam in uocabulo Alemannus non dubitem, quin ē Barbaro Germano que in latinā linguam illud abierit: unde Lemannum lacum uocare uoluit Albertus, quem supra Acronium Pompo. nominat, iuxta enim habitauerunt Alemanni toto in litore, quod ex Alberto & Amniani. 15. lib. planē constat. Strabo. 7. libr. uersimilius, Trans Rhenum, inquit, in ortum uergentia Germani colūt, nationē Gallicā paulisper imitantes, & feritatis abundantia, & proceritate corporum, & colore flauo &c. Ideo Romani hoc illis nomen iure indidisse mihi uidentur: perinde ac eos fratres legitimos Gallis eloqui uoluerint: legitimi nanq; fratres romano sermone germani intelliguntur. Tacitus nō à Gallorū consonis moribus, sed ab eiusdē gētis nationē, q̄ Gallis pulsus Rhenū traiecerit, nomē ortū scribit, Eius uerba sūt hęc: Ceterū Germaniē uocabulū recēs et nup additū, quoniā qui primū Rhenum transgressi Gallos expulerunt, nunc Tungri, nūc Germani uocati sint: ita nationis nomen, nō gētis euuluisse paulatim, ut oēs

Germania
 quando Romani
 cognita.

Alpes Germani
 contra
 externā mol
 litiem oppo
 sita.

Germania
 gręcas et lati
 nas literas
 colit.

Germani nō
 de dicti.

Strabon

Tacitus

primū

primum à uictore ob metum, mox à seipsis inuento nomine Germani uocantur. Hæc Cornel. At si romana dictio est, & adeò sero cogniti eis Germani sunt, necesse est aut uernaculū latino consonum nomen habuisse, quodcumq; illud fuerit, ut hodie se maxime Bruder uocant, quod Germani uocabulo respōdet: aut certe Germanos dictos, siue qđ & ipsum tritum est Lantzman, quo moti Romani Germanos dixerint: aut ante aliud habuisse nomen, quale fuerit, querendum relinquatur: nisi quis Rhēnos ab amne, ut sepe fit, dictos uelit: quod certe & Stephanus indicat. Minime uerò meo iudicio male de his sentiendum est, qui quauinq; diligentia populorū nostratiū locorūque uocabula, etymo reddito à ueteri & inuolato uernacule lingue usu deriuant: cum idem in Libycis, Scythicis, Mœdis, Assyriis, & id genus alijs gentiū uetustis nominibus, Græci Latinūq; fecerint: uelut in Astusape Nili, & Astabora Plin. in Arimaspsis, Exampæo, Mende, & id genus non paucis alijs Herod. Constat enim omniū gentiū propria quædam esse, quæ indigena sint, uelut apud nos Alemannus, Germanus, Longobardus, Harcynia sylua, Marcomānus: quæ quāquam fortuita per sepe & imposta sine causa rebus uidentur, plerūq; tamē suæ secū originis uestigia trabunt, & unde enata sint indicant. Extat autē hodiēq; Alemānorum agri nomen uetus, supra Brigantiū & lacum Acroniū, Algöyu uernacule lingue, pro eo quod integrius antea, das Almangöyu dicebatur, hoc est Alemannorum ager, siue conuallis, cōposito nomine, teste etiam Vladislao. Proinde Almanguij rectius dicerentur, quos hodie Algauios uocamus. Porrò illis in locis, & utroq; Acronij littore Alemannos coluisse, Ammianus Marcellinus idoneus in primis author indicat, & testatur in uita Proculi Vopiscus. Germanorū eisdē nomenclatura cōplexus. Quāquā in Marij uita Spartianus tanquam sciunctos referens: Deniq; inquit, ut omnis Alemannia, omnisq; Germania cū ceteris, quæ adiacent gentibus &c. Itē in uita Probi Flauius Vopiscus, Testes, inquit, Franci in uijs strati paludibus, testes Germani et Alemanni longe à Rhēni summoti littoribus &c. Præterea in Caracalla Spartianus, Cū Germanici, inquit, et Parthici, & Arabici, & Alemannici nomē ascriberet (nā Alemannorū gentem deuicerat) &c. Vualafrius certe mediæ ætatis non tēendus author, i uita Diui Galli, Rhetis proximos, & supra Acroniū Rhēnūq; iū & in occasum ad Tigurinum lacū & Limagū habitantes, ubi hodie longe lateq; Heluetij habent, Alemannorum nomine censet. Iā à promissis barbibus Longobardos dictos Paulus historicus scribit. Marcomannos autem sunt qui à Marca dictos existimēt, quo nomine equū Celtæ uocarūt, et hodie uetus horum sedes, Merhenlādū dicatur. Ego à limite, qui Germanis mark dicitur, sic uocatos credere mallem, amne eorum magno & piscosissimo nomen adhuc retinente: & iuxta late patentes cāpi, croco, uino, frumēto, & frugibus mirifice fertiles, cis Danubiū è regione Vianæ Noricæ, siue Ostriæ, Markfelt cognominati ab amne, siue limite Pannonico Noricōq; in quos extremi Germanorū inclinarent. Porrò fatentur illi Germanice se, die Mërker, siue antiquius die Markmenner cognominatos. Nec aliorum id relatione trado, sed obseruauit ipse, ut alia multa non indiligenter, cum anno superiore è Sarmatia Viēnam illac pergerē, Olomunzj clarissima horū ciuitate toto triduo eius rei gratia apud Marcum meū Rustinimicū insignem in literis hominē, moratus. Habuerunt olim Principes suos Marchiones dictos indigenas, mox Ostrijs ducibus paruerunt, hodie dittonis Pannonicæ & regni Boiemici pars, uiris doctrina, & humanitate præstantibus, præterea & oppidis et arcibus munitissimis clari. Ceterū quoniā de limite incidit mentio, quo uero similior sententia nostra fiat, adnotandū duxi Romanos in Pannonico, Norico, Rheticoque, ut alibi frequēter, limites imperij statuuisse olim, cū legionum excubijs aduersum liberas gentes, & iugi nescias, quarum milites postea Limitanei & Stationarij dicti sunt, sicut & duxes limitanei uocati, quod limitibus tuendis præessent: à quibus Marchionibus nostris & Margrafijs, ita uocamus, sua nomina unā cū nobilitatis fama obtigisse, ut mihi persuadeā, coniectura minime leuis efficit. Lampridius in Alexandro Seuero, Sola, inquit, quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus, & militibus donauit: ita ut eorū essent, si heredes eorū militarent, nec unquam ad priuatos attinerent, dicens attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderēt. Addidit sanē his & animalia & seruos, ut possent colere, quod acceperant, ne per inopiam hominum, uel per senectutē possidentium desererentur rura uicina Barbariæ, quod turpissimū ille dicebat &c. Quem locum si diligens lector paulò attentius obseruarit, intelliget sanē illiusmodi Limitum custodibus occasionem perpetuæ iuxta Barbaros mansionis datam fuisse: quippe qui proprijs bonis heredi prouidere amplissime potuerint: & turpe fuerit, qđ semel hostis rura occupassent, ea demum deserere. Præterea in Aureliano Vopiscus, ubi de Valeriano Augusto mentio est, ita limitaneorū ducum meminit: Asidentibus etiā Amulio Saturnino Scythici limitis duce, Murentio ad Aegyptiū destinato, Iulio Triphone Orientalis limitis duce, & Meceo Brūdufino præfecto annonæ oriētis, & Vlpio Crinito duce Illyricianæ limitis, & Thracij, & Fulvio Boio Duce Rhetici limitis &c. Rursus de limite transrhēnāno idē in Taciti uita: nā limitem transrhēnānū Germani rupisse dicuntur, occupasse urbes ualidas, nobiles, diuites, & potentes &c. Itē Rufus consularis in epitome ad Valentinianū, Machoniani, inquit, & Scadi de locis Valeriæ, quæ sunt inter Danubium & Drauum, pulsati sunt, & limes inter Romanos & Barbaros ab Augusto per Vindeliciū, per Noriciū, Pannoniā, & Mœsiā est cōstitutus &c. His ego locis moueor, ut credā, aut certe suspicer Marchionū siue, ut germanice dicimus, Margrafiarum originem in illos limitū duces referendā esse, quæadmodū & ducū: indubiū autē est Margrafiōs à marca, hoc est limitibus dictos, quorū Grafij, id est præfecti præsidēsue fuerint, ueteri officiorū cōsuetudine hodie penitus abolita: duratibus tantū noīm uestigijs, sicut & in Marcomānis, & Ostrijs Margrafijs, qui tamē rebus felicius auctis, cū Alaudarum legiōis insignibus præcellerent, imaginibus mutatis in ducū nomenclaturā abiere: nomen autem retinent Badenses & Brandenburgenses Marchiones. Porrò limitem restituere dicebantur, qui longius grassatum hostem repressissent, sinibus prioribus uendicatis: quod ubi contigisset, pacatus limes dicebatur. Vopiscus in Aureliano:

Alemanni.

Longobardi
Marcomāni

Marcus Rustinimicus.

Limitanei.
Stationarij.Austriæ
Margrafi.

Limitem restituere.

in Aureliano: Exercitum duceret, limitem restitueret, prædam militibus daret. Ausonius in Panegyri ad Grat. Testis, inquit, est uno pacatus anno & Danubij limes & Rheni. Magnificam autem limitum curam fuisse apud ueteres ident Vopiscus testatur his uerbis, quæ sunt Flauij Claudij ad Aurelianum: Omnes exercitus Thracios, omnes Illyricanos, totum limitem in tua potestate constituo, solitam nobis æde uirtutem. &c. Ne quis uilliora isthæc existimet, quàm ut nostratum origo principum inde petenda sit. Ac de Alemannis quidem & Marcomannis, de quæ limitibus horum occa-

sione, dictum sit hæcenus. Ad Germaniam reuertamur, Galli cum olim uiribus ualere, ingressi sunt, sedesque locauerunt Boij ualida gens, uereq; Gallica, ut scribit Tacitus: rursus Treuiri & Neruli circa affectatione Germaniæ originis ulro ambitiosi fuerunt, tanquam per hanc gloriam sanguinis à similitudine & inertia Gallorum separentur, eodem authore. Heluetij quoq; è Gallia in Germaniã profecti intra Rhenum et Moenin habitauerunt, quæ

Heluetij sūt Germani.

Heluetij Præcipuum stipatores.

Seneca

Indicia legitime prolis.

Ianus Parrhasius.

Sagum.

Germani nandi peritissimi.

exercēt, bellando animos, corpora ad cōsuetudines laborū: ^a maximo frigore nudi agunt antequam puberes sint, & ^b longissima apud eos pueritia est. Viri ^c sagis velantur, aut ^d libris arborum, quamuis sæua hyeme ^e nandi non patientia tantum illis, studium etiam est: bella cum finitimis gerunt, causas eorum ex libidine accersunt: neque imperitandi ^f prolatandique

admodū & Tectosages illi, quorum sex. Commentariorum belli Gallici Cæsar meminit. Contra uerò Heluetiorum uetustorum tractum hodie habitant è Germanis illuc profecti. Nec mihi de hoc dubitandum uidetur, cum linguæ commercio intimis Germanis respondente, tum maxime, quod morum & uirtutum, quibus olim Sueuos usos Cæsar scribit, insignia apud eos ornamenta adhuc durant. Atq; utinam non placuisset ueterum Germanorum etiam uitia retinere in illa bellorum & fundendi sanguinis facilitate, tum & apud exteros merendi amore, qualiter Punicis olim bellis, & ciuilibus Pompeij & Cæsaris discordijs mediæ sese Romanorum aciei immiscuisse Germanos, ex Liuiio et Appiano nouimus. Præterea ut olim Romanorum aliquot principum custodes & stipatores Germani fuerunt, id quod in Tyberij gestis libro primo Tacitus tradit, & in Maximino & Balbino haud obscure testatur Capitolinus: ita regum sunt pontificumque hodie stipatores Heluetij, Leone dum hæc scribebam, Pontifice maximo duas centurias ad eam operam magnificis stipendijs alente, Gallorum autem rege Francisco, pari liberalitate & beneficentia alterâ. Faxit autem Deus Opti. Maximus, ne unquam probrosum illud & extremæ perfidiæ facinus nostrorum consilia ita rapiat transuersa, ut quemadmodū ab Antonino Imperatore aduersus Germanos bellum moliente, Germanorū auxilia contra Germanos cōempta aurōque impetrata sunt, teste Capitolino, ita nostri contra Heluetios, auro corrupti Heluetica auxilia destinent. Vitium enim istud etiamsi Germanorum fuit, nostrum esse nollem: cum quod alienissimum esse à bonorum cogitatione debet, tum etiam quod hac una ratione aduersam fœderibus discordiam, multorum principum expectatione in præsens & inuitabile excidium Reipublicæ nostræ cieremus. Sunt porrò & alia migrationis Germanorum in Galliam testimonia. Sicambros trans Rhenum ex Germania Augustum transtulisse, author est in Augusto Suetonius. Tyberius quoque, ut idem author refert, Germanorum dedititiorum millia 40. in Galliam traiecit, iuxtaque ripam Rheni sedibus assignatis collocauit. ^a Maximo frigore. Frigora atque in mediam cœlo solouē tolerare assueuerunt, Tacito. Verum ut calor soluta & languida efficit corpora, ita modo contrario frigus, dum consuetudine subigitur, membra firmat, & calorem corporis unit magis, unde maior quoque animorum ad arma uehementia est. Seneca libro de ira primo: Germanus, inquit, quid est animosius? quid ad incursum acrius? quid armorum cupidius? quibus innaſcuntur innutriunturque, quorum una illis alia negligentibus cura. Quid induratius ad omnem patientiam? at quibus magna ex parte non tegumenta corporum, non suffragia aduersus perpetuū cœli rigorē. &c. Quin & prima legitime sobolis indicia Rheno iudice, olim data sunt: à partu enim filios ad Rhenum detulerunt, scutoque impositos aluco uel rapidissimo commiserunt, agnoscentes pro suis quibus unda pepercit: quos hausisset, adu-
^b Longissima pueritia. Id in hodiernum usque natura seruat, nec emendat industria. Verum tracta illa pueritia optimam senectuti nauat operam, si nullus interueniat luxus. Causam tribuo cum cœlo calido minus, tum etiam uictui, qui uulgo crassior est, ut uideri possit animos in nostratum corporum mole tardius sui compotes fieri. Quanquam quod ad doctrinarum attinet studia, nil deest Germanis in genijs, modo præceptor sit idoneus, & qui (quod multis deest) præcipere calleat, lente, fateor, discentibus nobis. At herent fidelissime quæ paulò tardius capiuntur: præcoxque animus, ut ille inquit, raro ad frugem peruenit. ^c Sagis. Vestibus uillo linouē grossiore textis, qualibus non multos ante annos Heluetij uel in castris pro thoracibus, ut diximus, sunt usi, passimq; hodie uulgus induitur, Sago ut paludamēto usos ueteres Romanos Sallustius testis est. Tacitus: Tegumē, inquit, oibus sagū fibula, aut si desit, spina cōfertū. Lege Tacitū. ^d Libris. Subere, quo adhuc more quodā gentis magis, q̄ corij penuria, plebeij aliubi calceamēta cōsueunt. Strab. lib. 11. Massagetū quosdā insulariū in Scythia arborū cortice uestiri scribit. ^e Nādi. Herod. 7. lib. multa de superioribus Germanis, de quæ omnibus Rheno et Danubio locutus, inter alia, ut Politianus transtulit, sic refert: Sūt aut Germani peritissimi natādi, ut quātūmodo i flumibus lauētur. In eandē sētētā Tacitus tradēs Germanos, ut flumibus suctos, nādiq; pitia eximios frequēter cōmēdat. Durat hodie quoq; id studiū: sed quæ sciā, hyeme minus. ^f Prolatandique.

latādiq; Extendendi limites, sed magis ut uastatis proximis, hostis à castrametandi commoditate prohibeatur. Tacitus quoq; prodigos alieni & sui contemptores ueteres Germanos fuisse scribit. *a* Ius in uiribus. Idq; maxime si laesit ius iuria quis sit. Vnde illa certi iuris in Germania quondā duellorū seueritas, sacris hodie canonibus prohibita, & iustitiam haud quaquam tueantur: in duello enim nemo debilis, nemo imbellis iustitiae palmam obtinet. Durant uestigia apud Sarmatas & Boemos maxime, apud quos graui aliqua iniuria affectis, non aliud est uotum ardentius, quam ut collatis publice pari armatura uiribus periculum fiat, utri iustitia fauere uelit. Id nobilitati maxime cōcessum, nec aliud grauius mortalibus illic spectaculum: ita mihi retulit Vuolfgangus Halimarius Morauus, homo praeter eximiam eruditionē, & humanitatem, ueteris simul & recentis historiae in primis peritus. Ius autem reuera in uiribus habent, qui ui parca, ui tuentur: iudicem non uerentes, nec sequestro morigeri. *b* Latrocinij. Tacitus in eandem ferè sententiā: Materia, inquit, munificentiae per bella & raptus, nec arare

quae possident, nam ne illa quidem enixe colūt, sed ut circa ipsos, quae iacent, uasta sint. *a* Ius in uiribus habet adeo, ut ne latrocinij quidē pudeat, tātū hospitiibus boni, mitesq; supplicibus: victu ita asperi incultiq; ut cruda etiā carne uescantur, aut recētī, aut cū rigentem in ipsis pecudum ferarumque corijs manibus pedibusque subigēdo renouarunt. Terra ipsa multis impedita fluminibus, multis montibus aspera, et magna ex parte syluis ac paludibus inuia: Palu-

Helueticorū
hospitalitas

Haleces saliti.

Iacobus Spiegel
Caesarem
us a secretis

Germania
syluis & paludibus im-
pedita

terram, aut expectare annum tam facile persuaseris, quam uocare hostes, & uulnera mereri. Pigrum quinimo & iners uidetur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Caesar quoq; Commentario sexto, Latrocinia, inquit, nullam habent infamiam, quae extra fines cuiusq; ciuitatis fiunt, atq; ea iuuentutis exercendae ac desidia minuendae causa fieri praedicant. Latrocinia autem dicuntur furta publica uolentiaque: & latrones praedatores illiusmodi, peregre proficiscentibus molesti. Fuit autem quando stipendia militaria latrociniorum nomine significarentur, & latrones dicerentur qui mercede militarent. Rursum & principum stipatores latrones aliquando dicti, id quod uulgo notum est. *c* Hospitiibus. Tacitus: Quemcumq; mortalium tracto arcere nephas habetur, pro fortuna quisq; apparatus epulis excipit, cum defecere: qui modo hospes fuerat, monstrator hospitij & comes proximam domum non inuitati adeunt: nec interest, pari humanitate accipiuntur, notum ignotumq; quantum ad ius hospitij nemo discerint. Hanc hospitalitatem ut alia pleraque, quorum Tacitus meminit, etiamnum incredibili humanitate Heluetij custodiunt. Quod de cruda carne Pomponius refert, nusquam hodie apparet: nisi suillae carnis salitae, adipisq; porcini usum, inter cruda referimus: nam ne elixatis quidem pleriq; nisi conditissime sint, uesci consueuerunt, adeo uetustatis duriciam admisissa uicit mollities. Ceterum mirandum uisum est, quod homo Germanus semel Augustae Vindelicorū spectate magnanimo Caesare Maximiliano, crudam carnem haud grauate comedit. *d* Rigentem. Frigore. Quod ad pisces attinet, crudis hodie quoque uescimur: nam Halece salito crudo cum aceto & caepe nihil uel meo stomacho gratius est. *e* Renouarunt. In priorem molliciem redegerunt. *f* Terra ipsa. Nemo expectet, ut urbes referam, tam cultae hodie terrae, satis sit haecenus de Germanis retulisse. Illustrare Germaniam quatuor libris Cunradus Celtis uoluit, studiosissimus uetustatis obseruator: sed cum iam orsus esset, aliud fata iusserunt. Sunt hodie qui idem praestabunt, eruditi uiri, deque literis & literatis optime meriti: e quibus nominare uel honoris gratia libet Iacobum Spiegelium Caesarem à secretis acutissimo ingenio, nec uulgari eruditione praestantem, ueterumque et nouarum Germaniae rerum peritissimum: qui nunc in manibus habet Commentarios in Austriadem Bartholini nostri coeptos nuper, mox edendos, ut mihi retulit. De quibus sanè polliceri studiofis ausim, nihil ab illustribus authoribus passim de rebus Germaniae annotatum, nihil traditum olim, quod illi non clarius, aptiusque & suauiori gustu auido lectori sint exhibituri. Porrò qua copia, quo ornatu, qua diligentia, cura, dexteritate Iacobus noster ueterem, simul & recentem suorum historiam reddere possit, praeter genuinam suam in hoc scribendi genere facilitatem, & gratiam praecleari aliquot antea ab hoc acerrimi iudicij uiro emissi commentarij haud obscure indicant. *g* Paludibus. Quas plurimas admittit ea maxime parte, qua in Rheni ostia & Oceanum expanditur, ubi primum nota esse Romanis armis coepit: parum enim cis Rhenum, qua longius ab Oceano abest, Caio Caesari negotij fuit: satis erat uisam esse ab se Germaniae oram. Libuit autem huc attinentem locum subscribere, Pomponianae sententiae satis superque suffragantem, qui apud Capitolinum in Maximinis ferè sic habet: Ingressus Germaniam transrhenanam per trecenta uel. 400. millia, Barbarici Soli uicos incendit, greges abegit, praedas sustulit. Barbarorum plurimos interemit, cepit innumeros, militem diuitem reduxit: & nisi Germani per amnes & paludes & syluas confugissent, omnem Germaniam in Romanam ditionem redegisset. Idem Capitolinus infra paulò, ex Imperatoris ad senatū epistola: Peruenissemus, ait, ad syluas, nisi altitudo paludum nos transire non permisisset. Praeterea Tacitus, Terra, inquit, etsi aliquanto specie differt, in uniuersum tamen aut syluis horrida, aut paludibus foeda, humidior qua Gallias, uentosior qua Noricum & Pannoniam aspicit, satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum foecunda, sed plerumque improcera. &c. Idem libro primo: Angustus in his, inquit, trames uastas inter paludes, & quondā à L. Domitio aggeratus, caetera limosa, tenacia, graui coeno, aut riuis incerta erant, circum syluae paulatim accliu-

ues. Et

nes. Et paulò infra: Cum cetera, inquit, pariter Romanis aduersa, locus uligine profunda, idem ad gradus instabilis, procedentibus lubricus, corpora grauiora loricis neque uibrare inter undas poterant. Hodie qua in septentrionem uergit, magis humida, & minus est fertilis: qua in meridiem, uel fertilissima, maxime uero ubi in Pannonias inclinatur: nam crocum gignit optimum, & uino praestat nobilissimo, terra adeo fertili, ut nihil non genitura uideatur. Fit autem ut cum amnium magnitudine latis ostijs exeuntium, tum etiam Oceani impetu, proximi littorum tractus alicubi paludosi existant, lacusque ambient praepatulos.

Germaniae
fertilitas.

dum ^a Suevia, ^b Mesia, & ^c Melsiagum maxima. Sylvarum ^d Hercynia, & aliquot sunt, quae nomen habent: sed illa dierum sexaginta iter occupans, ut maior alijs, ita & notior. Montium altissimi ^e Taurus et ^f Rhetico, nisi quorum nomina uix est eloqui ore

cia. A Suedis, ut puto, quos inter Germanos Tacitus Suionas nominat, durante hodie, regno subditi Daciae, uerum a septentrione obuersis terris & magno Oceani sinu intermedio, horum prope totus tractus lacubus paludibusque peruius est. Mesiam quoque a Mesijs dictam est coniectu-

Misnii

ra, qui hodie longius a mari inter Salam & Albim siti Misnii nominentur, & eorum regio Misnia. ^b Melsiagum. Extat hodie Melsingum, siue, ut uulgus nominat, Elbingum, uerum trans Istulam in Prutenorum littore, ubi piscosissima Visule paludes sunt: nec mirum si inter Germaniae loca Pomponius numerat, cum & Tacitus non Istulam, sed confinio Sarmatarum gentium hanc terminarit: et Glessum a Germanorum littore afferri Plinius tradat: quod tamen longe ultra Istulam in ortum expandi constat. ^c Hercynia. Nomen quidam e barbaro ortum autumant, quod Germani uernacula sua Hartzwaldt eum uocant: de quo equidem non dubitauerim. Caesar Hercyniam uocari illis ait uoce plane uernacula. Illud mirum, Eratostheni et ueteribus Graecis notam esse potuisse. Huic, quemadmodum in Asia Tauro, priuatim multa nomina sunt, prout aliae atque aliae gentes adhabitant: alicubi quoque a pinuum abundantia nigra dicta. In uniuersum uero syluestria omnia a Rheni ripis per Germanos Sarmatasque tractum ad usque Rhiphaeos et Moetim, ipsaque Asiae confinia, Hercyniae nomine comprehenduntur: ideo sexaginta dierum spacio extendi Pomponius dicit. Caesar Commentario sexto: Huius Hercyniae syluae, quae supra demonstrata est, latitudo nouem dierum iter expedito patet: non enim aliter finire potest, neque mensuras itinerum nouerunt. Oritur ab Heluetiorum, & Nemetum, & Rauricorum finibus, recta fluminis Danubij regionibus pertinet ad fines Dacorum & Anartium, hinc sese flectit sinistrorsus diuersis a flumine regionibus, multarum gentium fines propter magnitudinem attingit: neque quisquam est huius Germaniae, qui se aut audisse, aut adisse ad initium eius syluae dicat, cum dierum iter xl. processerit, aut quo ex loco oriatur acceperit. Haec tenet Caesar, apud quem praepostero characterum ordine xl. pro lx. legi uidetur. Porro uitiosam apud alterutrum lectionem esse indubium fuerit. ^d Taurus. Durant haec in Norico & Carnithia nomina. Multi uero Tauri sunt, hoc est Taurum, ut ipsi uocant, uarie ab accolis cognominati: adeo alti, ut qui media aestate superant, cum ad uerticem peruentum est, frigore infestentur: nullus curribus locus, angustissimi tramites, adeoque praecipiti subinde asperitate, ut iumentis tantum clitellarijs, ac ne his tuto quidem, nisi assuetis illac iter esse queat: grandia uero pericula, cum aut subito exorti uenti in praecipitia deturbant euntes, aut uerno tempore immensi conuolutarum niuium globi syluas, saxa, iumentaque, & iuxta sitas per sepe domus funditus auferunt. Mirum uero in plerisque horum montium locis, cum paulo altius accesserit Sol, in ipsis niuibus natos uermiculos ceu tineas quasdam cerni: quod uiri mihi uero maxime idonei, dum annis superioribus in Carnithia agerem, retulerunt, nec est ut quisquam uacillet. Tacitus quoque grauis author, superioris Germaniae montem alicubi Taurum uocat, libro duodecimo.

Hercynia

Taurus

^e Rhetico. In Rhetijs, quorum pars Engedini hodie dicti, supraque eos in Rhenum uergentes Curientes a Curia Rhetiae uetustissimo oppido, quique in uallem Telinam & Larium lacum uergunt bellicosissimi, & Heluetijs traehenensis foederati, in ortum Vualganij hodie & Algauij, hoc est Almangauij dicti, quorum paulo ante meminimus, & pars Athesini, fortes & ipsi, & ad arma propitissimi, Ducum Austriae, Rheticonis uero non continua, nec paria altitudinis iuga, uaria sunt nomina, & iuxta uallis Montafun hodie dictum, quod Comitibus de Sonnenberg, a quibus nomen habet, paret, iuxtaque alia uallis uetusti nominis reliquias seruans Pretikewu p litera addita, ut facile corriguntur uocabula, alijs Rheti kewu, hoc est Rhetico. Vnde illud, clarus amnis elapsus Rhenum intrat haud longe ab oppido FeldKirch, quod Vellecircum uetustiores nominarunt, quod uallibus septem esset, ut Ladislaus Sunthaim Geographus diligentissimus fide, in Rhetiae descriptione, quam sua lingua, hoc est Germana edidit, testatus est: fidem faciunt multa circa loca, quorum Lombardica hodie nomina durant: uelut arcis prope Vellecircum uallis dulcis cognomine, quae hodie corrupte, uadutz, ac si ualldulcz dicas nominatur: & infra ad monticulum iacens uiculus, monticulum adhuc nomen habet, hoc est monticulum, a situ. Porro & Rhetorum oppidulum Lombardis Magauella, id est magna uilla olim uocatum, corrupta, ut fit, uoce hodie Magenuelt appellatur. Prope thermas illas Fabarienses, iuxta in Heluetijs uicus sterili in loco monti subiacens uilis terrae cognomine Vilters dicitur, sicut in lacus Vesenij littore meridiano Sextanorum & Quintanorum etiamnum in modicis uiculis uestigia sunt, Oppidulum item Vualhenstad, intra quod & Vesenium uicum, in lacum a Borea prominens, locus amoenissimus, & agro pascuo uisendus, quia prominet, & difficili aditu rupium praecipitijs undique clauditur, ueteribus accolis Amont, tanquam monte extantem & conspicuum locum dicas, nominatus. Magno argumento illis in locis aliquando ex Italia profectos habitasse, quibus pulsas Germanica gens successerit, Lombardos illos fuisse, non temere autumant, Etiam si

Rhetico

Vallis Montafun.

Illus fluius
Vellecircum.
Ladislaus
Sunthaim.

Rhenus . libro uigesimo Iustinus uetustissimos Rheticonis accolos Thuscos fuisse testetur. *a* In alias gentes. A fontibus enim ad ostia usque à Germanis Rhenus habitat, Rhodanus in Gallos egreditur, Danubius in Pannonas et Dacos: omnium clarissimus Rhenus, ut satis quarto commentario Cæsar, & libro sexto Herodianus indicant, & ipsa res habet: quãquam si undarum uim, cursusq; longitudinem æstimas, multo Rhenus Danubius superat. At ille quia maximis oppidis frequens est, & fortissimarum gentium terminus censetur, claritatis prerogatiua quadam pollet. De eo per uetustus ille est Germanorum rhythmus:
Die Tuonou, aller uasser ein frau. Aber der Rein, mag mit erē ir man sein. Ex La dislao. *b* Mœnis. Tacitus quoq; Mœnim nominat. Sunt qui Mœnis hic legendū putēt, ut legit capit. 15. libri noni Plinij Hermolaus: ego Mœnis malo. *c* Lupia. Coniectura est eum esse, quem hodie Neccharum uocant, qui haud longe à Danubij fontibus ortus per Vuirtenbergensem Ducatum lapsus, moxque in occasum uersus Rhenum seorsum illabitur. Aliàs nulus in ea ora adeo clarus est, q Rhenū intraret, præter Mœnim, quē Menū hodie nominat, p medios Francones gētem uetustā & nobilē incedentē, & Francfordia celeberrimo Germaniæ emporio clarū. Strabo longe à Pomponio alius, Lupiam in Visurgim de ferri ait, ut Lupiæ nominis non Neccharus, sed is annis quem hodie Fuldam uocant, intelligatur. Melæ magis accedo. Quamquam Tacitus (adeo in re tantilla uariant scriptores) libro Augustæ historiæ secundo, Lupiam uocat annem non in Rhenum, sed Oceanum elapsam. *d* Amisus. Strabo Amasium uel Amasiam. Ptolemæus Amasium, qui Vidrum tamen alium, nescio an bene, iuxta nominat: hodie Ems uocatur, quasi Emisus corrupto uocabulo: quamquam uerius est Latina illa nomina ex Germanis nata deflexaque fuisse. Ortus hic in Vuestphaliæ montanis, inter Frisios, & quos hodie Bremenses uocant, Oceano miscetur. Tacitus libro primo in Teuthopurgensi saltu inter Lupiam & Amisiam tres Vari legiones à Germanis suas fuisse tradit, non admodum consona plerorūque traditioni sententia. *e* Visurgis. Hodie der uueser, tanquam dicas der Visurg, hoc enim inde natum est. Difficile autem est dictu, quàm plerunque distoræ, quàm barbare Latini nostris proprijs, gratiam suæ linguæ induerint: cum in dandis nominibus uertendisque multo iudicio sit opus, nec unquam committendum, ut à natuo barbaroque adeo eloquio distent, ut agnosci nequeant etiam meliora facta. Propria enim nomina, ut rectissime docet Hermolaus, per omnes linguas inuiolata manere, nec nisi parte detorta, in alius linguæ siue idiomatis usum transumi debent. Visurgis per Ducatum Braunschwiczensem, in oceanum exit. *f* Albis. Quem & Albium Strabo uocat: ad hunc olim Sueuorum fuit & Cauorum sedes: hodie Saxones clara gens adhabitant, corruat è Boiemorum iugis: aliquotque, quorum Sala præcipuus est, annibus acceptis, ubi Hamburgam clarum oppidum attigit, in Oceanum egreditur. Trans hunc & Sueuus fluit uetusti nominis Straboni. Vistula est proximus Silesiorum Odera, ad quem Francfordia huic, quæ ad Mœnum est cognominis, clara etiam Gymnasio. Non ausim dicere Gutallum uocari Plinio, quamquam coniectura esset, nisi ante Vistulam nominaret, cum inquit: Amnes clari in Oceanum defluunt, Gutallus, Iustillus, siue Vistula, Albis, Visurgis, Amisus, Rhenus, Mosa. à Ptolemæo tamen Viadum dici propè indubium est. *g* Codanus. Plinius decimotertio capite libri quarti, de extremis Europæ gentibus: Seuo, inquit, mons ibi immensus, nec Rhiphæis iugis minor, immanem ad Cimbrorum usque promontorium efficit sinum, qui Codanus uocatur, refertus insulis, quarum clarissima Scandauia est incomptæ magnitudinis. & infra parum: Quidam hæc habitari Istulam usque fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hyrris, tradunt. Hactenus Plinius, cuius uerbis si tabulam Europæ octauam, aut uerius picturam Nicolai Germani, reliquis Ptolemæi adnexam contuleris, quis Codanus ille quantusque sit, intelliges. Ptolemæus Oceani Sarmatici nomine dignatus est, eiusque partem Venedicum sinum fecit, ut in eo alios quoque sinus minores Plinius nominat. De insulis inferius mentio fiet. Seuo mons ille, qui passim Daciæ, Suetiæ, Gothiæ, Noruegiæ, & illi tractui, quem Engronelant nominant, imminet. Cimbricum promontorium in extrema est Chersoneso Daciæ, Plinio. Inter quod & oppositum littus non amplo introitu sinus initium habet. Applica, si sapis, lectioni picturam, & memoriam tantilla re adiuua. *h* Acre mare. Infesissimum nautis, & creberrimis naufragijs propè infame: uadosum enim est, tenijs alicubi fundum exasperantibus, & crebris insularum anfractibus retusum, expositumque Aquiloni. *i* Late. Si ad oceanum respicias: unde fit, ut ingens laeus magis quam mare uideatur. *k* Transgressis. Quod septentrionis Oceanus peadulariter solet, ut ante dictum est. *l* Facie annium. Terras enim lancinat, angustisque affluxibus ingreditur. *m* Contentum, Clausum, pressum. *n* Tantundem. Pari distantia. *o* Supercilio. Longo

Longo margine, eoque inflexo, sensim enim se in Sarmatica & Gothica littora incuruat. a Cimbri. Mariana notissimi uictoria: sunt & trans Istulam hodie Theutonici cognominati equestris ordinis eo nomine passim per Europam fusi. Hermionum etiam Tacitus meminit, hodie ut coniectura est, Pomerani uocantur. Nec uerò putandum solos hos Codanum ambire, sed trans Istulam quoque gentes plurimas, de quibus mox.

Hermiones.

SARMATIA.

inflexum est. In eo sunt Cimbri & Theutoni, ultra ultimi Germaniæ Hermiones.

SARMATIA.

Armatia intus quam ad mare latior, ab ijs quæ sequitur, Visula amne discreta, qua retro abit usque ad Istrum flumen immittit, gens habitu armisque Parthiæ proxima, verum ut cœli asperioris ita ingenij, non se urbibus tenet, & ne statis quidem sedibus, ut inui-

Armatia, quemadmodum Ptol. scribit libro tertio à septentrione Oceano Sarmatico, & parte terre in Arctos incognitæ terminatur, ab oasus Istula, ab ortu confinibus Chersonesi Tauricæ, ipsaque Mæotide, et Tanai ad usque Rhiphæos, & ignota quæ supra eos sunt, à meridie Carpathijs montibus. Huius iusta pars hodie Polonia dicta, à planitie uidelicet terræ, quam ipsi uernacula lingua Pole etiamnum uocant. Orientale eius latus in secundi libri principio pro uirili explicuimus. Reliqua sequi calamo non pigeret, nisi hodie reddidisset

Polonia unde dicta.

Sigismundus Poloniae rex.

Poloni religiosi. Antistites Sarmatici.

Ianus Thurfzo præsul Vratislauenfis.

Ianus Conarsky.

Visula.

Dantiscum. Ioannes Dantiscus.

Poloniae uirginitudo.

sent plerique inter quos uel diligentissime Raphaël Volaterranus. Coloni planè è Germania profecti uidentur: nam cum Boemis lingua communicant, & sunt cum uitæ synœritate, tum morum candore mansuetiores, quam ut Scythici sanguinis esse, qui nunc habitant, quispiam existimet. Viq; in Germania uetusta ferocitas, ita Germanorum in Polonia Schytica feritas hodie incognita est. Regem habent, is erat dum hæc scribebam, Sigismundus Casimiri filius, princeps seculorum dignus memoria. Est enim & bello (ut paucis ambiam) & pacæ insignis: tanta formæ præstantia, ut dignam regno maiestatem uel sola uidentibus offerat. Huius mater, longe Lampido illam Laedæmoniam uincens, regis uxor, regis filia, neptisq; regis soror, & sex regum pientissima parens, ut alibi sumus testati, extitit. Gens ipsa Christiana religione insignis, & optimorum antistitum hodie custodia incolumis. Quos inter, quos equidè nouerim, Erasmus est Vitellius præsul Ploënsis, Ianus Ludbrantius Posnaniensis, Mathias Dreucius Vladislauiensis, Ioannes Conarsky Cracouiensis, & candidissimi animi Petrus Tomitius Premisliensis, uiri in uniuersum, cum seorsum literatissimi, & nullis non doctrinis dediti, tum studiosorum amantiissimi & magni patroni. Ad quod in præsulibus Christianis non naturæ solum, sed etiam gratiæ munus esse uidetur. Noui enim plerosque uel æstimatissimos, quibus magis curæ est quid habeant, quam quid sciant: nec quam docti adsint, sed quot compti ministrent, respiciunt. Porro et altissima in oâo socordes ab opibus & auaritiæ studio spectari uolunt, quibusuis ueteribus tyrannis indeglubendis pauperibus seuiiores immitioresq; A quibus longe & uere Δὲς Διὰ πᾶσῶν, quod aiunt, illi dissentiunt. Inter quos nomino cum honoris præfatione Silesiorum Ianum Thurzonem Vratislauensem, & Morauorum Stanislauum fratrem suum Olomuncensem, genere, doctrina, uirtutibus magnos, eoque mihi commendabiles uel maxime, quod hic Ianum Dubrauium inter multos, ille CASPAREM Vrstinum amplectitur, uiros ut ipsa indicant studiorum suorum uel nunc ædita monumenta, doctrina elegantiaq; præstantes. De Iano Conarsky Iureconsulto inter insignes regios oratores clarissimo quid sciendum sit, ipsa me humanitas sua, simul & eruditio monuit: satius uerò est modestum uideri me suarum laudum præconem, si minus quam fert animus, hoc in loco retulero, quam affectate laudis suspitione premi, dummodo fatear nihil esse, quod ad eò de me merito uiro non debeam. c Latior. Nam ab Istule fontibus ad Tanaim circumq; Euxinum uersus multo erat Melæ temporibus spaciosior, quam in ora septentrionalis littoris, cuius magna ignota pars fuit. d Visula. Mira nominis uariatio, nam Visula, Istula, Istilla, Istula, Vistula uocatur. Oritur in Carpathijs, qua in Iaziges, & Marcomannos Polonia imminet: in Codanum egreditur nõ uno ostio, & amplissimo, antequam Dantiscum attingat alueo, ubi mira piscium copia. Dantiscum clarum & opulentum aduectis mercibus oppidum, aëre ob uicina, quæ palustri humore madent, nonnihil insalubri. Memorabile uerò ætate nostra Ioannis Dantisci nomine, Iureconsulti, poetæ, & Sigismundi Poloniae regis (quod fidei suæ & eruditioni debebatur) secretarij. e Ad Istrum. Ideo Ptol. non Istula tantum, sed & montibus, qui in Iaziges imminet, & Germaniæ parte terminari ait. f Armis. Hodie quoque equitatu maxime præstant, habentq; qui arcibus antiquo gentis more utantur. g Urbibus. Clarissime sunt hodie Cracouia & Posnania, inter plurimas. At maiores multo in Lituania, & ea ora quæ in Tauricam Chersonesum & Euxinum spectat, sitæ: inter quas eminet Vilna præcipue, tum & Orscha arx munitissima, Kyoyu Rutenorum metropolis, & in Podolia præ cæteris munita Camyenyet 2, quam latine ob situm loci, saxeam cognominant. Quod si quis ad terrarum regniq; amplitudinem respicit, non erit ad eò celebris oppidis Polonia. Constat autem ampliorem esse, quam tota sit trans Pyreneos Hispania. h Ne statis. Omnia hæc abolita, migratione, ut credo, gentium. Similia his libro primo de Amazonibus, & secundo libro de Scytharum foeminis retulit, id magis miremur, cur totus is tractus

Sarmatia apibus abundat

in Scythiam usque, adeo apibus abundet, ut cere mellisque nusquam maior copia sit. Nec artem ibi expectant, nec industria iuari uolunt, sibi met aluearia intra roborum excauata latera construunt, adeo ut grauissimas hyemes iuxta facile ferant. Est haec terra plane suis praedita floribus, & per aestua nullos magis Sol afficit, quando longissimus est dies, qui animali ad labores nato, breuibus umbris operam intercipit. a Equitare. Scribit libro octauo Plinius, Sarmatas equos habere tolerantissimos laborum: quos cum iter acturi sunt, inedia pridie preparant, exiguum tantum potum impertientes, atque ita per centena millia, & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Iidem & Scythicarum gentium more herbarijs quibusdam succis corpora tinxerunt: fuitque adeo agrestis uictus, ut pulte alerentur, farinae crudae equino uel sanguine uel lacte admixto. Durant cruditatis reliquiae in Tartaris, qui pars quidem Sarmatarum sunt, sed Scythicis immanes moribus. Vaga illa gens, & incertis contenta sedibus, nec aliud lucri, quam quod praeda adijcit, improuisis incursum maxime noxia, profundis & trucibus oculis, ac ferè caesis, turbinato craneo, & circum tempora capite presso. Plerosque nuper Cracouiae, & haud ita pridem aliquot Viennae in ipsis caenis uidimus: ac nescio an uiderit Apollinaris, qui de iisdem tum uere, tum eleganter in Panegyri ad Artemium Augustum sic refert: lacet axe subursa gens animis membrisque minax, ita uultibus ipsis Infantum suus horror inest, consurgit in arctum Massa rotunda caput, geminis sub fronte cauernis Visus adest oculis albensibus, aetha cerebri in cameram uix ad refugos lux peruenit orbes. Horum semper iustum numerum, qui diuersum opus faciant, compeditos, & ergastularios habet in arce sua Cracouiana rex Sigismundus: equina his carne non est cibus alius gratior. Certa fides, si equum utcumque morbidum indicaueris, rem egesti Gratij dignam, aduent, cadauero sum extrahunt, suoque in carnario euiscerant, carnibusque partim asis, partim elixis, grandi in fornice focus circumfidentes hiantem exaturant uoluptatem. Cum Cracouiae essem, leonem catulum, qui in aula tum forte mortuus erat, euiscerabant, aebrique deuorabant conuiuio, adstantibus etiam nobis, & feritatem demurantibus, ridiculo nutu ut comessemus inuitatis. Equorum ossibus mire expolitis, & faberrime efformatis manubria scuticarum praemununt, intus uisenda arte cultros ceu in uaginam condentes, quorum in itinere pro Tartarorum more possit esse usus. Equidem cum è Cracouia Boehnam uisum abijsem Salinas, & Ioanis Boneri Salinarum praefecti beneficentia in aram Boehnam hospitio receptus essem, à Iano de Oleschinczy Damiani domino, qui tum Boneri uicem gerebat, uiro & uirtutibus & literis iuxta claro, humanissime tractatus, inter caetera mihi homo Scytha ostendebatur, praeterquam quod agreste Sarmaticum fidibus ludebat, ad nocturnas tantum uigilias natus: qui nec minis nec uerberibus ab esu demortuarum felium canumque deterreri potuit, clanculum uel è caeno cadaueribus, quibus uesceretur, raptis asisque. b Virginitas. Cogitur enim esse uirgo, si nullum occiderit. Est ergo poena, cum sit maxime honorificum, id manu consecutam foemellam, ut nubere possit. Nihil horum hodie usu uenit, praeter miram in plerisque Sarmatis equitandi agilitatem. Vulgare est medio in cursu ex equo in equum insultare, idque sine mora, sine casu metu. Quod ipsum anno ab hinc tertio in Pannonia claro oppido Posonio, cum illuc ad Vladislaum Vngariae regem frater Sigismundus uenisset, spectaculi gratia (nam nostri mirabantur) iterum iterumque exhibuerunt, ut mihi retulit Victor Gampus Viennensis, iureconsultus clarissimus, & dignus omni fide homo, qui tum cum Caesareis oratoribus Posonium profectus, crebris illis ludis interfuit. Cornelius Tacitus auctor grauissimus in his maxime quae ad Christianorum historiam nihil attinent, libro Augustae historiae decimo septimo, Equitatum Sarmaticum commendans: Mirum, inquit, dictu, ut sit omnis Sarmatarum uirtus uelut extra ipsos, nihil ad pedestrem pugnam tam ignauium, ubi per turmas aduenere, uix ulla acies obstiterit. Libet autem hoc in loco, quonia dignissima res est, nec aliena proposito, utpote de terrae insignibus locis comitantibus nobis, salifodinas Sarmaticas orbi patefacere: praesertim quod hanc admirandam naturae fecunditatem à scriptoribus, quos equidem uiderim, latinis: aut historiae penuria, aut arte experientiae inopia, siue (quod suspicor) raris alibi gentium Salinis, copia magnitudinèue Sarmaticis illis respondentibus, neglectius traditam uideam. Nec uero facile aut Arabum Carras illas, iuxta quas è salis frustis, ut Plinius tradit, aqua ferruminatis aedificia extruuntur: aut Oromenum Indiae montem, è quo salis glebae lapidinarum more caduntur, quantum scriptorum lectione consequi animus potest, ualde mirabitur, qui Sarmatiae aut Boehnam, aut Veliscum uidit. D V O B V S in locis caeditur, metallicus atque fossilis, oppidis utrobique ob mortalium frequentiam, & operum magnitudinem, enatis. Horum propius Veliscum uocant, à Cracouia passibus plus minus. S. mil. Alterum Boehnam. 30. maximum nullibus distans, cum arce perelegante, à Salinarum praefecto, quem sua lingua Zupparium uocant, habitata. Velisci situs equus in septentrione, ad meridiem & ortum molli assurgit cliuo altiusque atque altius: perinde montanis extantibus, agri quemadmodum &

Tartarorum immanitas.

Sidonius

Tartari Hipopophagi

Victor Gampus iureconsultus

Salifodinae Sarmaticae.

Veliscum.

Boehnia

Bochnia, iuxta ferè steriles sunt. Intra oppidulū prope sacram eadē uno hiatu, quē ipsi Schibum nominant, in illa tenebrarum regna descenditur. Fossa ipsa undique præceps, roboribus in quadratum ferè contignatis altissime demittitur, fune prægrandi è machina pendente, quo glebæ salis quas Bancas ipsi appellant, ex uarijs cauernis ad eius fauces deuolutæ, tandem in lucem extrahuntur. Qui descendunt, restibus ex subere, ima in parte craticulæ in modum cōtextis, & grandem illum ad funem nexis, insident: manibus sese retinentes, atque altero crure ad funem applicito, quo minus qui ita pendet, uacillet. Bini frequenter iunctis lateribus pensiles intromittuntur, ita tamen ut septeni atque etiam octeni ordine appensi demittantur. Stupentibus autem & inexpertis antea, periti rerum fossores intermiscuntur, qui altera in manu lucernam gestantes, pede alterutro funem immani altitudine fluctuantem regunt, ne in compacta quadrotto robora si impingat, leuissime sedentes excutiat, ene atq; casu. Cum ad fundum peruentum est, ocyssime sese primum explicant, funemque diuersum in cuniculum trahentes, sequentibus consistendi relinquunt locum. Hic primus per puteum, qualem diximus, introitus est, tantæ altitudinis, ut subtus stantibus nullus unquam cerni dies queat, & omnis de super clamantium uox euanida sit, nec quicquam eo modo ab his illius significari queat. Stipulas accensas & carbones deijciunt, qui superne astant, illis inuicem funem magno nixu crispantibus, aut grandi malleo contignata robora in imo quatentibus, talem impetum pedibus magis, quam auribus horum excipientibus. Hic mutus signorum modus est. Aduenis non raro, qui descendere aut nolunt, aut non audent, putei altitudo indicatur stramine suo fasciculo, iniectoque, uisu sequentibus eum qui astant, hoc modo altitudinis parte deprehensa. Nec facile periculum in igne fuerit, udis semper primarum faucium roboribus. Velisci uno tantum puteo (ita uocare libet) descenditur, Bochnia pluribus: sed uno tamen frequentissime demissis operarijs, ex alijs interim salis micis extractis, et Bochnia quidem profunda, & undique decliui planticie iacet, Velisco, ut dixi, prominente. In huius fodinis amoeniora omnia sunt uisu: nam uix usquam periculosus timidus etiam & insuetis intus gradus est, & in latera abeuntes cuniculi ita panduntur, ut erectus queas incedere. Bochnia in profundum omnia abeunt, aliusime subsidentibus fossis graduque insuetis præsertim, periculosissimo. Ad puteorum lateribus scilicet demissa tenuibus ferramentis, funicularisq; roboribus annectuntur, exilibus subtus proceribus nixæ, & operarij frequentia detrita plerunque: à quibus profossarum specie abeuntibus, crebro flectendus sit gradus, idq; immani subtus altitudine, qua quidem ab ignaris primum sine metu descenditur lucernis proxima tantum illuminantibus, non etiam profundum aperientibus. Magno uero metu ascenditur, cogitantibus præsertim quantum inanis altitudinis subsit, quamq; pendulo nitantur gradu qui uadunt. Equidem ut de me dicam, non raro terra mariq; cum timuerim mihi haud leuibus in periculis uersatus, nunquam tamen frequentius præsentiusq; de morte cogitavi, quam cum nature noscendarum opum cupiditate uictus, in Bochnianum illud barathrum descendissem: de quo etiamnum ita cogito, ut incolumem me omnia uidisse gaudeam, non amplius quacunque occasione oblata uisurus. Velisci, cum demissi essemus per primum puteum, uario ac perplexo, & uere quosuis Labyrinthos uicente cuniculorum ambitu, in antra non parum spatiosa ducebamur. Cameras appellat Sarmata, è quarum lateribus ingentes micæ ferreis cuneis malleisq; cadebantur. Vix autem fidem æperit, quantum omnia salis politissima mundi tunc resplendescant. Ac Velisci quidem, quo magis in latera cuniculos adiungunt, eo saltem salsiorem mundior emque deprehendunt profunditate ferè sterili, aut micis arte ob intermixtam glaream impuris. Rarissime uero (id quod in fodinis metallicis Carinthia obseruauit) in his usuuenit, ut ligneis columnis, aut fornicibus compaginatis tellus, ne sidat opprimatue operarios, suspendatur. Solidæ sūt perinde effossis salis rupibus cryptæ, nec temere unquam inde periculum euenit, sicut nec uapor usquam noxius, aut fumus pestilens stragulat. Solo casu quotannis sunt, qui pereunt fractis interdum scalis, ac non raro glebis prægrandibus, dum attrahuntur, & rumpitur funis, miserabili clade recidētib; Porro & primo in descensu periculum est præsens, si funiculi siue restes, quibus insidere solent demittendi disrumpantur. Operarijs merces soluitur, non à tempore, quod in his cauernis nullum est, sed operis modo estimatione facta. Instituta quoque ad eam rem regula, & in salis (mirum) glebis uirium & laboris indicia insunt: hoc modo dispar salarium recipientibus, nec unquam desidia eludentibus qui cadunt. Cumq; nullæ sint illic lucis, & tenebrarum uices, fit ut nec uigiliarum, nec somni modus ullus existat, semper laboratur, opera tamen per uias fortuitas distributa: ut primi graues micæ forma quadrata, sed oblongiori excidant: mox sint qui demolientes, per multiplicas eas cuniculos sub introitum primi putei trahant, ut tandem in lucem attollantur: quibus ab opere uacantibus, postremi succedunt, qui tenui mercede puluerem salis conuerrunt, & fragmenta legunt, in ueteres & exhaustas ea fossas conijcentes, aut in factiij salis usus extrahentes humeris portantes, & certatim sub ipsa puteorum trahentes ora, ut attracta demum edantur. Ad hanc autem operam, & iuuentus cōducitur, cum illa non nisi à robustissimis perficiatur. Fontales uenas Veliscenses fodina passim habet: cæterum mox dice scaturientes, quas canalibus è cryptarum ambagibus commodum in puteum corruatas mox dolijs attollunt, conuertiq; harenosi salis iniectis fragmentis. Velisci enim & Bochnia non tam fossiticiij salis, quam factiij copia est. Ille solidus è rupibus cæsus paulò est amarior recens, mox cum aère superno inuaditur, extractus dulcescit, fitq; optimus. Hic paulò salsiore aqua, ut dixi, & fragmentis extractis coquitur, grandi subiecto igne, uelut in Germania Galliaq; locis pluribus. Bochniani micæ statim ut editæ sunt, probant puræ sint nec ne, glareæ siue argillæ uenis interurbatas confestim in frusta, ut coquantur, findentes. Puriores integras uendunt, non pondere, sed magnitudine tantum estimatione. Mirum autem adeo facile frangi saltem, cum nostro ab aère humescere cœperit: rursum, dum in cauernis est, leuiorem & duriusculum esse, extractum ingrauescere maxime. Albertus noster ex terreo combusto, crassoque,

Bancæ salis.

Puteorum altitudo

Bochnia

Scale

Salinæ Veliscenses

Merces præ labore

Operū uices

Venæ fœtales

Sal fragilis Albertus

crassoque, & aqueo commixto, ac terræ frigiditate congelato, salem natura calidum, & sicum constare autumat: porosum uerò esse, & hiare rimis subtilibus, unde coniectura sit minime audax, leuem esse salem, dum sicum in aëre trahitur, mox nostro qui humidior est per hiantes poros hausto, grauiorem fieri, ac facile frangi posse: quoniam laxior molliorq; factus sit. Plinius. 31. lib. 7. capite, prodidisse ait quosdam, leuissimum intra specus suos salem esse, qui in lucem uniuersam prolatus uix credibili pondere in grauescat. Cuius euidentem causam putauit esse à cuniculorum madido spiritu sic adiuuante molientes, ut aquæ solent, in quibus grauiora pondera facile mouentur. Mihi certe prior causa magis aridet, qui sum expertus sicum, calidum, acutum, & perquam subtilem in his fodinis aërem esse, ut sudent obambulantes, & nudi etiam Cycloporum more laborent Bochniæ, ocreatis tantum, & braccis pudibunda uelatis qui fodiunt. Micæ, cum ad supremi putei fauces peruenere, appensæ funi iumentis extrahuntur, prægrâdem rotam anhelò & in circumducto gyrantibus cursu. Et Veliscæ quidem leuiori opera omnia constant, Bochniæ magnus in extrahendo labor est, cum quòd multis in locis extrahitur, tum etiam quòd ex altissimis fossis interim per cuniculos trahitur, interim machinis subtilem fabrefactis attollitur, donec hac & illac uario flexu per Cryptas pro uolutus, & sexies minimum subterraneis illis machinis sublatus, demum ad supremi introitus fauces conuoluitur, ut clarâ in lucem attollatur. Cumq; Veliscæ fossæ sint præter cameras, aliabi octodecim scalarum altitudine, quarum nulla breuior sit octo cubitis, multis interim longioribus: Cõstat Bochniæ, præter primarum faucium immanem profunditatem, in altissimam fossam octoginta scalarum altitudinem durare, & quotidie fieri altiore, innumera salis excisa copia. Scalas numerauit Ludouicus Decius noster, regis Sarmatiæ à secretis, & Iani Boneri Salinarum præfecti à rationibus, amoenissimi ingenij, & eximie doctrine homo: mihi sanè nonnullo metu perturbatori, tum & alia demirato, quorum gratia ueneram, id ipsum obseruare non dabatur. Bochniæ glebæ puriores salioresque existimantur. Utrobique per reliqui salis rupes uenæ quædam euagantur pellucide & crystalli modo nitidæ, salis gemmæ, ut recentiores cognominant, cuius præcipuus est in Medicinis usus: apparent & uenæ extincto carboni nigrore similes, quarum materiam aurei pondere contritam, & modico uino sumptam alucem soluere aiebant. Sal qui coquitur, uisendæ magnitudinis patinis ex ære, ferròue factis non sanè profundis, nec crassis admodum infunditur: ubi aquis flammæ in bulientibus concretus, & sidens sal, postquam incanduit, extrahitur. Quod Plinius intellexit, quando scripsit in Gallia Germaniæque ardentibus lignis aquam salsam infundi. Et libro tredecimo Tacitus in Hermunduris salem prouenire ait, non ut apud alias gentes, eluuiæ maris, arefcente unda, sed super ardentem arborum struem fusa, ex contrarijs elementis igne atq; aquis concreta &c. Et hic quidem quamuis metallico illo siue fossili acutior paulò saliorq; esse solet, parum tamen à natiuo sale abest acuminis ui. Mirum uero inter tot fecundæ naturæ miranda opera spectaculum, tanta altitudine solidos salis demitti montes: & cuniculis in tanta spatia adactis, ad lucernarum lumina moles subterraneas excauari. Nullus illic dies uelut Cimmerijs olim, nulla nox, sed umbra tantum sine cælo. Porro & adeò altum silentium inest, ubi ab opere uacatur, ut manes inesse loco credas. Veliscæ non raro ingentium sese templorum specie camera offerunt, immanibus salis columnis extantibus, quibus superiora solido & ipsa concreta sale, æu fornices quidam sustinentis montibus enati imminent, grauisimo sese pondere admirabili quadam operariorum industria librante. Bochniæ mille quingentorum pondo Germanicorum graues micæ extractas uidimus: hæc autem Romana pondo tria millia æquant. Aiebant interdum maiores cædi: neque id difficile creditu æstimantibus, salis illic non glebas tantum, sed montes etiam esse. Ex ingenti uerò illo Sarmatiæ thesauro maius eius regni principi uectigal est, quàm plerisque esse ex auri aut argenti focundissimis fodinis posuit. Etiam si hoc quicquid est emolumentum, uix æstimandis sumptibus constat. Illud non præterierim, in multis Sarmatiæ locis copia salis euidentia uectigal spectari, in quibus tamen fodere lege caute prohibentur, qui adhibant, ne rei præciù euilescat, & detrimentum emolumento maius fiat. Veliscensem fodinam quatuor plus minus horis bona parte collustrauimus, comitantibus nos Rudolpho nostro Agricola, Benedicto Vadiano fratre, & adolescentibus duobus Cracontanis Seuerinorum familiæ, spectatissimæ indolis, qui unâ se in horrendam illam altitudinem demisere. Solus Agricola, cui caput est natura uertiginosum, & ex studijs debile, nullusq; omnino ad scandendum incautus animus, tantisper donec extraheremur, & nostro redderemur cælo, nos operiebatur. Bochniæ uidem ferè nobiscum descendunt, ducente nos & singula diligenter commonstrante Ioanne de Oleschinczy, Damiani domino, uiro præter humanitatem & cædidissimos mores imaginibus etiâ et literarum peritia claro. Cui pro singulari beneuolentia et liberalitate sua, non satis uidebatur in hominem peregre aduenam collatum officij, quod unâ periculosa uectura demissus in fodinas esset, quod omnia indicasset & exposuisset, nisi sexta ferè hora demum reductus, cum fessum squalidumq; ærneret, & lauandum curaret, & apparatissimo prandio in regia arce exaperet, toto sodalicio nostro biuano hospitio incredibili humanitate tractato. Porro ne is quidem beneficentiæ finis erat, postridie nos in uillam suam Damianam deduxit, fertili agro ad piscosi amnis ripam extructam, & undique amoenissimo nemore clausam: in qua iucunda deambulatione facta, rursum elegantissimo & planè saluari prandio non tam feralorum apparatus, quàm morum & facilitatis suæ comitate mirisimè exhilarauit: additis mox qui nos compendiarijs itineribus Cracontam reducerent. Quid ni autem fatear, summam beneficentiæ me Ioanni Bonero de bere, salinæ utriusque præfecto: qui simul ac ituros nos Bochniam intellexerit (iam enim Veliscam uideramus) literis actutum præmissis, ut his modis cum uniuerso sodalicio exciperemur, curauit. Est hic uir grauisimus prudentissimusq; autoritate, & gratia nullis sanè in Sigismundi regis aula cedens: præterea exterrorū (ad Rhenū enim natus est) primus, qui tantis fortunæ ornamentis,

ornamentis, tantaq; dignitate apud Sarmatiae principes inclaruerit. Ac de salis quidem fodinis Sarmaticis haec tenus.

SCYTHIA.

Cythici populi. De Scythicis populis non indigna lectu Rhodiginus Caelius uigesimo quarto capite de aemi libri. Nos pleraque à secundi libri principio reddidimus. Moschi hodie tenent siue Moscouitæ, perpetua Sarmaticarum uictoriarū materies: nam non semel proximis annis misere sunt cæsi: de his secundo libro diximus. Id addo, nullum Imperatorem hominum memoria magis ab his obseruatū Ma-

SCYTHIA.

Nde Asiæ confinia, nisi ubi perpetuæ hyemes sedent, & intolerabilis rigor, Scythici populi incolunt, fere omnes etiam in vnum^b Sagæ appellati. In Asiatico littore primi^c Hyperborei super Aquilonem Rhiphæosque montes sub ipso^d syderum cardine iacent, ubi Sol non quotidie ut nobis, sed primum uerno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit, & ideo sex mensibus dies, & totidem alijs nox

ximiliano Augusto, ad quem crebrae sunt eorum è longissimis itineribus legationes, & paulò antequàm hæc commentaremur, denuo aliquot mense Februario Viennæ uidimus eximia statura, & deæntissimo habitu, quodq; mirabar, uno ex eis lingue latine peritissimo, ut dubitauerim, ac ne nunc quidem planè sciã Italus ne an Moschus fuerit. Ducem sanè Moschorum Basilium, magnanimum esse, & immensarū opum, nec tenuibus hodie uiribus præstantem, & ad Tanaim Scythicumq; Oceanum longe latèque dominantem, Cæsarearum legationum relatu accepimus. ^b Sa Sagæ. Herodotus libro septimo, Persæ, in-

Sagæ

Sex mensibus dies.

Locus Plinij

Guilielmus Budæus.

quit, Sacas uocant omnes Scythas. Idem decimosextimo capite sexti Plinius scribit. ^c Hyperborei. Sic dicti quòd in Boream, id est Aquilonem expositi sint. Totum uerò locum illum in sua transulisse uidetur Plinius. Pereleganter aliabi Solinus non indigna lectu. ^d Syderum cardine. Diximus supra, sub polo alterutro commodam habitationem esse non posse, propter omnem illic naturæ uarietatem uitibus rerum temporumq; renascentem, abiectã, testibus cum alijs, tum ipso Alberto. Ideo non dubitarem falsum esse, quod Pomponius de situ tradit: nam ipsi etiam Ptolemæo ultra 70. gradum declinationis ab æquatore non uergunt. Quanquam uerissimum est, consequens esse ut sex mensibus dies duret his, qui sub polo agerent, si illic commodus habitationis locus foret, & è regione sex mensium nox. Causa est, quòd æquinoctialis horizon est polorum, hic autem per primum gradum Arictis, & oppositum primum gradum Libræ procurrat maximus parallelus cognominatus. Intelligo autem polos, ne quis obiter aliud sentiat, duo illa in firmamento fixa immotãque puncta, axem sphaere terminantia, ad quos arcumag mundum, & syderum cardines esse eos Astronomi tradidere: ne quis circulos me intelligere putet cum Varrone, qui ut Gellius decimo capite tertij libri scribit, πόλους ἀρούς uocauit, qui in sphaera κριώτων, hoc est pertusa siue plana uideri uix queant, uelut hodie in Astrolabiorum instrumentis minimi paralleli cernuntur circa punctum Zenith, quos orbiculos Vitruuius quoque libro nono à Græcis πόλους nominari tradit: recentioribus non nisi ipsa cardinum puncta, hoc est parallelorū centra intelligētibus. Plinius quoque in eadē sententiã sic habet: Ibi creduntur esse cardines mūdi, extremi q; syderum ambitus, semestri luce, & una die Solis auersi, ut nō imperiti dixere, ab æquinoctio uerno in autumnum. Semel in anno solstitio his oriuntur Soles, Brumã que semel occidunt. Eum Solinus, ut solet, secutus, sic de Hyperboreis: Sunt ergo in Europa, apud quos mundi cardines esse credunt, & extimos syderum ambitus, semestri luæ auersum tantum una die Solem: quanquam existant qui putent non quotidie ibi Solem ut nobis, sed uernali æquinoctio exoriri, autñali occidere: ita sex mensibus in finitum diem, sex alijs continuam esse noctem: Hæc Solinus. Per extremos ille syderum ambitus, circuitus extimarum stellarum in minimis parallelis intelligit: una uerò die dixit, hoc est continua, id quod Solini uerba testantur. Quanquam non nescio maius esse id tempus aliquot diebus, quo Solstitialia siue æstiuã signa Sol permeat, quàm in hoc sit quod ei per brumalia signa transeunt respondet. Causa eius est eccentricitas (licet mihi Astronomico uocabulo uti) Solis in augem altius deferente suo assurgentis: nam in Cancro hodie aux est, ut oppositum augis in Capricorno. Bene igitur Pomponij uerba pensanda, ne quis putet parem omnino esse eius diei noctisq; quantitatem. Cæterum solstitio latus solstitij nimirum intellexit, sicut bruma latus brumæ, hoc est hemicyclum brumalium signorum: à solstitio enim adusque maximum parallelum tota Solis circumuolutio apud illos oausu caret: sicut è regione eius ambitus à brumalis solstitij parallelo adusque mediatorem, ortu caret & è regione: ut capite septuagesimo septimo secundi libri. Solstitiales dies dixit eos, qui ab æquatore in Solstitium usque uergunt: alioqui tam tantum unus sit solstitialis, unius lateris dies improprie solstitiales diarentur. Auersum uerò doctissime dixit, quòd illis propter maximam elongationem semper ad latera immineat, nunquam ad Zenith, quemadmodum nobis, inclinēt. Sunt qui legant, non ut imperiti dixere, transpositis tantum duabus uoculis, & contrarium Pomponio sēfisse existimant, in quorum numero Hermolaus Barbarus est Plinianus Aristarchus, & Guilielmus Budæus Parisiēsis uir me hercle magni iudicij, & Galliarum ex literis honestisque doctrinis decus: qui lucis & umbrarum durationem, quam sub polo siti habeant, Plinium non ab æquinoctijs, sed solstitijs magis mensum esse credidit, quod si admittimus, ut certe obiter legenti ex ipsis Plinij uerbis apparet, nemo tantum authorem ab errore uel pudendo facile defendit,

defenderit: nemo enim omnium est, modo prima sphaerica rationis rudimenta non nesciat, quin sciat Sole aequatore transgresso, tanto longiorem esse eius lateris diem, quanto maior sit declinatio, nullas uero penitus umbras his qui sub ipso sunt, desinentis in latera declinationis uertice. De Thule uero, quod Plinius ex Pythia refert, indubie ita non est, cum non sit haec insula sub polo sita, ideo obstringere fidem suam auctore citato noluit. Quare alibi uerius scribit, Sole Cancrum transeunte nullas in Thule umbras esse: & e diuerso in bruma, hoc est tempore brumalis solstitij, ob parem contrariorum rationem.

Quandoquidem, ut primo li. docuimus, citra polum nostrum loca sunt habitata, quae Sole Cancrum tenente aliquot dierum horis, nec his quidem paucis, umbris careant. Haec autem ratio, in globi obseruatione, per Cosmographica instrumenta non doceri tantum, sed quod potius est demonstrari potest. Quod ad Plinium attinet, iudicio locus est. Nam apud me nullum est dubium, quin (quod salua tanti auctoris dignitate dictum uelim) clarius tradidisset pluraque praclarus ille auctor, si rectius intellexisset, neque auctorum fide adeo se ubique esset tutatus, id quod homines aliud agentes assolent. Solini errores emulatio excusat: simiarum enim est, omnia etiam suo periculo imitari uelle. In illo Plinij multo euidetior mihi erroris neuus inesse uidetur, quod ait fuisse qui Hyperboreos medios fecerint inter utrumque Solem, oasum saliat Antipodu, & ex orientem nostrum: quod fieri, inquit, nullo modo potest constare, tam uasto mari interueniente. Ecce rem ueram, aut certe uerisimilem, falsa ratione confutat. Nam si sint Antipodes, ut esse possunt, quorum horizon Hyperboreos aut attingat, aut traiciat, illi reuera inter ortum oasumq; Antipodum erunt. Esto uero id fieri nullo modo possit, nondum consequens est, ut Plinij ratio uera sit. Cui enim idem sit horum horizon, qui fieri queat, ut inter ortum horum & illorum oasum magnum aliquod mare intermediet, cum ex eo ipso loco Sol nobis oriatur, in quem Antipodibus nostris occidit? Quod satis Manilius testatur libro primo: Diuersasq; umbras, leuaque cadentia signa, Et dextros ortus caelo spectantia uerso. Adde quod in ea heresim Plinius inclinatur, quam Macrobius & ipse quoque Manilius sequitur, mari scilicet adeo uasto Antipodas se iungi, ut raro uel nunquam aut horum ad illos, aut illorum ad hos transitus sit. Quae opinio cum Augustini temporibus uerissima uisa esset, adeo clarissimum illud nostrae ecclesiae columen perculit, ut Antipodas esse negarit, quae ad modum in epistola nostra ad Rudolphum Agricola adnotauimus. a Aprica. Aut loci priuata positioe naturae, quae madmodum C. Caesar Britanniae loca temperatiora esse ait, quam in Gallia, remissioribus frigoribus, cum longe tamen amplius in septentrione abeant alibi Britanniae: aut quod uerius duxero, fama pollicente, quod re ipsa non sit. At Plin. Nec libet, inquit, dubitari de gente ea, cum tot auctores prodant. b Vitio gentium. Ante enim hospitio gentium uenerabiles fuerant, mox fide uiolata inuasa uirginitas est: quo factum ut uirgines, quae ante Delon usque deferre consueuerant, ad finitima tantum portarent, unde ab accolis alijs alijsq; in Delon exportata sunt: quod ipsum quoque excoluit, ex Plinio. c Viuendi satietas. Legimus Diogenem aliquando interrogatum, quis nam anxietate maiori premeretur: respondisse, non alium magis, quam qui se felicem ac quietum esse aueret. Omnium autem minime hoc ipsum senectuti contingere ut quieti foret, propterea quod malorum omnium portus esset, adque eam magna morborum uis confugeret. Qua de re nil mirum fuerit, fuisse mortales, qui senij morbo si tadio ducti mortem sibi consciuerint: cum aegritudinum seorsum uis ad id ipsum persaepe laborantes impellat: & constet Euphratem Philosophum grauisimum tempore Hadriani uoluntaria morte excessisse e uita, ueniam dante ei Hadriano, ut citra ignominiam & infamiam cum propter senectutem, tum etiam propter grauem morbum, ciuitatem bibere posset, auctore in Hadriani uita Dione. Hoc genere mortis extinctos Iulius Firmicus biothanatos uocat, hoc est uiolenta morte, fato non expectato, confectos. Quos in Phedone Plato coarguens, mortem quam omnibus natura constituit, non inferendam, nec aersendam esse, sed expectandam tradit. Vitiorem autem querendam mortem ait, qua homo sese ipsum abnegans, corporeas illecebras Philosophia doante contemnit, & cupiditatum dulces insidias, reliquasq; omnes passionnes exuitur: Haud quaquam aliena a Christiana doctrina sententia. d Mare Caspium. Diuersa uetustorum de Caspio sententia fuit. Herodotus quem multi alij imitati, primo libro: Caspium, inquit, alterum ac per se ipsum mare est, longitudinis quindecim dierum cursu nauis, quae remis utatur: latitudinis ubi spaciosissimum est, dierum octo. Contrarium tradunt Dionys. Strab. Plin. quos uiderim. Plinij uerba haec sunt. 13. cap. lib. 6. Nanque id erumpit Scythico Oceano in aduersa Asia, pluribus nominibus accolarum appellatum, celeberrimis duobus, Caspio & Hyrcano. Ideo

Thule

Contra Plinij

Locus Plinij

Cur Augustinus Antipodes esse negarit.

Euphrates Philosophus

Plato.

Caspium mare

no. Ideo Patrolem nobilem scriptorem Strab. lib. II. in ea fuisse sententia scribit, ut ex India ad Hyrcanos nauigare posse crediderit. **a** Contra os. Contra aluei fauces opposito in littore. Hyrcanum est ab Hyrcanis acolis dictum, ab ortu autem Scythicum accipiendum à ueris Scythis, ab oasū Caspium, quod illic in ora meridiana inter Armenios & Cádusios sitū Caspij sunt, Ptolemæo, à quibus mari nomen: quanquam hic indifferenter nunc Caspium, nunc Hyrcanum nominat, ut ferè alij. **b** Nomades. Alijs in locis Scythiæ eodem dicti nomine, iuxta quos &

Hyrcanæ.

Caspj

Iberes

Moschi

Mardi

Derbices

Derbicū se/ ueritas

Araxes.

Fructus inebrians

aus diffunditur, **a** contra os ipsū in Hyrcanum, ad sinistram in Scythicum, ad dextram in eum quem proprie & totius nomine Caspium appellant: omne atrox, sæuū, sine portibus, procellis vndique expositum, ac beluis magis quam cætera referunt, & ideo minus nauigabile: ad introeuntium dextram Scythæ **b** Nomades freti littoribus insident. Intus sunt ad Caspium sinum **c** Caspij & **d** Amazones, sed quas Sauromatidas appellant ad Hyrcanum **e** Albani & **f** Moschi & **g** Hyrcani: in Scythico Amardi & Pælici, etiam ad fretum **h** Derbices. Multi in eo sinu magni paruique amnes fluunt, sed qui famam habent, ex **i** Ceraunijs montibus vno alueo descendit, duobus exit in Caspium **k** Araxes, Tauri latere demissus: quoad campos Armeniæ secat, labitur placidus & silens, neque in vtram partem eat, quanquam intuearis, manifestum: cum in asperiora deuenit, hinc atque illinc rupibus pressus, & quanto angustior, tanto magis pernix: frangit se subinde ad opposita cautiū, atque ob id ingenti cum murmure, sonansque deuolui

capite noni libri tradit. Lege libro undecimo Strabonem, qui præter alia Iberos scribit quadruplici hominum genere degere. Ex primo reges duo deliguntur, alter qui genere & ætate antecedit, alter qui iura det, & exercitum ducit. Secundum genus est sacerdotum, qui inter affines ius dicunt. Tertium militum & agricolarum. Quartum vulgus, quod regibus seruit, quæque ad uitam necessaria sunt, ministrat. **f** Moschi. Moschorum tractus ad

Iberum amnem in Cyrum defluentem iacet Sacasbanis uicinus, ut decimo capite libri sexti Plinius tradit: ab his iuxta Moschici montes, de quibus alibi. **g** Hyrcani. In Margianos & Oxi fluminis ostia inclinant, cæteris: nisi totum eum tractum ab Hyrcanis habitari Pomponius credidit. iuxta Amardi & Pælici. Ptolemæus illorum fluiuium Amardum uocat. Apud Plinium Amarbi, non Amardi: nisi quod suspicor, uitiatus est codex. Mardi, ut & hoc annotem, è numero sunt Persarum, ab Amardis alij, Plinio. Strabo libro undecimo utrinque Amardos nominat.

h Derbices. Dionysius Derabios uocat, Strabo Derbicas, Plin. Derbices: ut rectius Derbices apud Pomponium quàm Debrices legi uideatur: nec ignoro aliquibus Derbicas, aliquibus Derbios uel Terbissos appellatos, ex Stephano ut Cælius Calcagninus in scholijs illis suis Dionysianis adnotauit. Hi supra Stoicam seueritatem minimum quoque delictum pœna capitis puniunt, terram uenerantur, foemininum animal neque edunt, neque sacrificant: qui. 70. annos exæsserunt iugulant, cognatorum carnes uorant, anus strangulant, deinde sepeliunt: citrà septuagesimum annum obeuntes non edunt, sed humant, ut libro undecimo Strabo scribit. **i** Ceraunijs. Hi iuxta Moschicos Coraxicos in Albanos, Iberos, Armenios, Colchos inclinant, ut ante dictum est. **k**

Araxes. Ex Armenia cadens, & eodem monte ortus quo Euphrates. 6. millium passuum interuallo, Plinio. Herodotus libro primo scribit, aliubi multo eum istro maiorem, & insulas ambire Lesbo magnitudine pares, quarum acule radiabus uescatur æstate euulsis. Addit, arboris illic deærpi fructum, qui in ignem iactus circum sedentes sic ebrios reddat, ut Græcos uinum, eoq; magis quo plus eius fructus flammis iniectū fuerit, id quod Thracibus obtingere seminibus quibusdā in igne iniectis supra Pomponius tradidit. Sunt iuxta qui crudis pisabus uescuntur, et pellibus marinorum uitulorum se uestiunt. Araxis nomine quondam Peneus in Thessalia uocatus fuit, quæ asperitate propè pari per abrupta mōiū proruat, ex Stephano. Diodorus in Alexandri gestis, Araxis Persiā meminit, qui Persepolim præterfluit.

præterfluat. **a** In subiectam non declinet. Ad eò citis undis, cum urgetur, accelerat, ut in aërem egressus, longo quasi arcu subtus iacentem terram exuperet. Id multos Scythiæ amnes solere, dum ex rupium præcipitijs in mare exiliunt, & subtus uiam relinquunt itinerantibus, Strab. scribit. II. libro. Sunt & indigenæ, qui in eiusmodi loca epulandi, aut sacrificandi gratia descendunt, interdum in antris discumbentes, interdum sub ipso fluctu apricantes, eodem authore. **b** Cyrus. Vide tabulam Asiæ Ptol. quintam. Ipse Pomponius, quem secutus authorem sit, dubiù, à Ptolemæo longe dissentit: nam huic per Scythas Caspios è Caspijs montibus orti distantibus ostijs in Hyrcanum effluunt, lōge ab eo tractu cum Albanis, tum Hyrcanis absentibus. Plin. sexti lib. 13. cap. haud obscure indicat Cyrum, & Cambysen supra Armeniam maiorem septentrionē uersus per Iberos & Albanos defluere: hunc autem in Caucasijs, illum in Coraxicis ortum montibus. Idem decimo capite eiusdē lib. Plinitem, inquit, omnem à Cyro usq; Albanorum gentes tenent, mox Iberū discreta ab his amne Aragonē in Cyrum è Caucasijs montibus defluente &c. In eadem sententia est Strab. qui tamen Aragonem amnem non Aragonem uocat, & iuxta Cambysenam regionem à Cambyse sã licet. Quod si situm obseruamus loci, non est dubium Cyri nomine & Cambysæ Plinium & Strabonem eos intellexisse, quos è diuersis tandem confluentes Ptolemæus utrinque Thyras uocat. Cyrum ex Armenia oriri, ideo Strabo scribit, quòd è iugis Armeniam à septentrione claudentibus elabitur. Quid si Pomponianus locus ille sic legatur, perq; Iberos & Albanos diu, & multum distantibus alueis defluunt, post non longe à mari eodem lacu accepti in Albanum sinum uno ore perueniunt. De parte Caspij, quod Albanum illic uocatur, ipse Plinius. Ante Albanos, inquit, mare, quod Albanum nominatur. Ceterum quòd prius Araxis meminit, uidetur omnino alio in loco statuere, tanquam supra Araxem hi amnes meridiem uersus extent: quod & Ptolemæo placet, sed diuersa etiam descriptione. Ipse Plinio & Straboni magis assenserim, quanquam de longissime distantibus locis dubia sit fides, quòd si lapsus Pomponius est, minime mirum, cum id perhumanum sit. A Cyro amne Cyrum regem uocatum Strab. libro decimoquinto testis est. Aliàs uidebatur à regibus ipsos amnes sortitos nomina, nam Cyrus, ut libro undecimo Strabo refert, ante Torus dictus est. Ammianus uigesimalitimo libro, Cyrus, inquit, cui magno & spatio Cyrum ille superior rex amabilis abolito uetere id uocabulum dedit, cum exercitum ire in regna Scythica destinasset. Multi recentiorum in Ptolemæi sententiam pedibus eunt, in quorum numero & Marcellinus est classicus scriptor. Strab. & Plinij autoritas mihi ea in re potior est. **c** Taxartes. Scythiæ in uocant, amnem ab oriente in Caspium influentium uel maximum: nam multos secum rapit & immani undarum copia extumescit, oritur in ultimis Sogdianorum finibus ex montibus, quos Sogdios Ptol. uocat. Alexander militesque eius Tanaim putauerunt, cum sit alius. Trans amnem Apollini Didymæo aras olim statuit nominis gratia Demonas Seleuci & Antiochi dux. Citra uerò, Heraulis, Bacchi, Cyri, Semiramidis, & Alexandri quondam erectæ aræ, ut decimosexto capite sexti libri Plinius refert, meminit lib. 11. Strab. & libro sexto Cur. Sunt qui alium Taxten eodem in tractu locant, cuius Claud. meminert: Sic nobis Scythicum famuletur Taxtes. **d** Oxos. Hic multis in locis sex septemue stadiorum amplitudinem habet, ut libro undecimo Strabo asserit. notissimum uerò est ex Curtio, Ammiano, cæteris, Ochum ab Oxo alium esse, nam in Oxum Ochus fluit, maximos amnes recipit, inter quos ex Margianis Margus defluens, & è Bactriana Ochus. Curtius libro sexto sic superatis deinde Oxo & Ocho ad urbem Marginiam peruenit. Ammianus quoque. 23. libro, Itidemq; inquit, Ochus & Orchamones iuncti conuenis amnibus augent immania Oxi fluenta. Eius alueo, ut Strabo ait, Indæ merces in Caspium deuehuntur, mox è Caspio in contrarias Cyri undas, donec per breui itinere ad Phasim trajecti possit, mox Phasis undis in Euxinum: quod si hodie feritas gentium sineret, nulla esse posset mercium Indicarum ad nos uectura celerior. Ab Oxo Oxifagæ accolæ nominati, Solino, cæteris. Quanquam Hermol. Oxistage legit. Arrianus libro sexto Oxidracas uocat. Iuxta & Araxatas est alius ab Araxe, de quo alibi, ex Marcellino. Vide tabulam Ptolemæi Asiæ septimam. De Oaxe alio Cretensi in Catechesi ex Hermol. dictum est: meminit & in Miscellanis ANGELVS Politianus. **e** Dahas. Dubium an ijdem Sachæ Ptol. nominentur, & Marcel. Sacæ, Scytharum intra Imaum ultimi lib. 23. Curtius libro. 6. Sagas nominat, Meminit Daharum. 17. cap. libri sexti Plin. **a** Tigres.

Cyrus.

Cyrus & Cambyses ubi.

Locus Melæ.

Taxartes.

Taxtes.
Oxus.
Ochus.

Oxos.

Dahas.

Tigres. Idem. 18. cap. 8. libri, Tigrin, inquit, Hyrcani & Indi ferunt animal uelocitatis tremenda, & maxime cognita, dum capitur, totus eius foetus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur, equoq; maxime pernicia, & qui in recentem subinde transfertur. At ubi uacuum cubile reperit foeta (maribus enim cura non est sobolis) fertur praecipue odore uestigans, raptor appropinquante fremitu abijcit unum ex catulis, tollit illa morsu & pondere etiam ocyor facta remeat, iterum consequitur, & subinde donec in nauem regresso irrita feritas saeuit in littore,

Tigres

que dira animalia, verum & Tigres ferunt utique Hyrcaniae saeuum ferarum genus, et usque eo pernicia, ut illis longe quoque progressum equitem consequi, nec tantum semel, sed aliquoties etiam, cursu unde coeperit subinde repetito, solitum & facile sit. Causa ex eo est, quod ubi ille interceptos earum catulos citus coepit auertere, rabiem appropinquantium frustratur, astu unum de pluribus omittit: haec proiectum accipiunt, & ad cubilia sua referunt, rursusque & saepius remeant, atque idem efficiunt, donec ad frequentiora, quam adire audeant, profugus raptor euadat. Ultra Caspium sinum quid nam esset, ambiguum aliquandiu fuit: idem ne Oceanus, an tellus infesta frigidibus sine ambitu, ac sine fine proiecta. Sed praeter Physicos Homerumque, qui uniuersum orbem maris circumfusum esse dixerunt, Cornelius Nepos, ut recentior auctoritate, sic certior tradit: teste autem rei Q. Metellum Celerem adijcit, eumque ita retulisse commemorat: Cum Gallijs proconsul praesisset, Indos quosdam a rege Sueuorum dono sibi datos, unde in eas terras deuenissent requirendo cognosse uisum tempestatum ex Indicis aequoribus abreptos, emesosque, quae intererant, tandem in Germaniae littora exiisse. Restat ergo pelagus: sed reliqua lateris eiusdem

haec Pli. At Pomp. non littore, sed frequentia colonorum redhiberi Tigridis saeuicia scribit. Meminit eius ingenij pereleganter libro. 12. Sil. Claud. uersus ex libro tertio de Proserpine raptu adscribere libuit: Arduus Hyrcana quatitur sic matre Nyphates, Cuius Achemenio regi ludibria, natos Auexit tremebundus eques, fremit illa marito Mobilior Zephyro, totamque uirentibus iram Dispersit maculis, nimiumque; bastura profundo Ore uirum, uitrea tarda tur imagine formae. Haec ille: qui uitrea forma planiciem nitescens Caspji signate ad Plinianam sententiam dixit: aut reuera, quemadmodum ex Ambrosij traditione inibi Ianus Parrhasius interpretatur, orbem uitreum a uenatore, ut bestiae cursum moretur proiectum: de quo. 6. Hexaëmeron Ambrosium lege. **b** Quid nam esset. Dubitatum enim fuit, terram ne ulteriora, an Oceanus occuparet: sed a Physicis deprehensum tandem, terram claudi Oceano: est enim aquae elementum natura altius ampliusque, quam terra, ut libro secundo de generatione & corruptione Aristoteles tradit, & Aristotelici confirmant: quia uero animantibus quae spirant, ut ante retuli, suae uitae accommodata superficies relicta est, parumque; eminet tellus, nec esse est eam oris terminari in undas, quarum imperium certis limitibus dominatrix rerum natura cohibuit: quanquam non tota aquarum desinente seuita, saepe qui

Claudianus

Terra Oceano clausa

Homerus

Difficultas nauigandi mare Arctoum

Scythicum mare cur ducet

iuxta siti sunt obrutis, & indulget natura priuatum, quod alias prohibuerat. Sed Pli. citemus, cuius haec sunt. 68. cap. 2. lib. uerba: Est igitur in toto suo globo tellus medio ambitu procinctae, circumfluo mari: nec argumentis hoc uestigandum, sed iam experimentis cognitum. Idem sequenti capite ostendit regum cura, septentrionis oram magnae parte nauigatam: nec uerisimile esse illic maria desistere, ubi tanta humoris uis superet. Ad id astruendum, recentissimorum auctorum, qui uero idonei sint testimonio, Pomp. utitur, quem Pli. idem tradendo secutus est. **c** Homerumque. Cuius tanta est auctoritas, ut citari semper possit, cum certam fidem exposcimus: nam non eloquentiae solum, sed & philosophiae magnum auctorem eum esse Quintil. testimonio scimus. Ob ambitum autem, undarum parentem Homerus, Virgiliusque; dixerunt. Unde et illud: ἐξ οὐπὲρ πάντες ποταμοί, καὶ πᾶσα θάλασσα, καὶ πᾶσα κρήνη, καὶ ψεῖατα μακρὰ νόουσι. Ex quo omnes flumines, nec non maria omnia circum, atque omnes manant fontes partique profundi. Difficultas autem nauigandi, sicut octauo capite de natura locorum Albertus scribit, ex eo est quod intensa est illorum littorum frigiditas, tempore enim hyemis cogelata glacie solidissima sunt, aestatis autem tempore uerisimile est glaciem fractam passim fluere: alio uero tempore uentus tempestuosus adeo mare agitat, ut nauigari nequeat. Sol enim non consumit uapores, sed magis eleuat praebetque alimenta uentis. Eam ob rem docte admodum lib. 3. Hexaëmeron Diuus Ambrosius, Aquilonis Oceanum in usum nauigantibus atque intentatum mare uocat, quod in abdita sese atque ipsis etiam fabulis inaccessa loca recipit. De glaciali Oceano libro. 1. diximus. Meminit & in Germaniae descriptione Tacitus, nec indigna lectu habet lib. rerum Danicarum. 1. Saxo Grammaticus, historicus haud quamquam temnendus. Tradit Pli. lib. 6. Scythicum mare, cuius & Caspium pars est, haustu dulce esse, nimium influentium annuum magnitudine uicto sale &c. Quod de Caspio uerisimile est, at de magno illo Oceano non adeo: haec ratio magis locum habet, quod cum causa falsedinis in mari sit adustum quoddam terrestris Indis admixtum, quando

ab eius summo uapores dulces uel solis eleuantur, ut secundo Meteororum Aristoteles tradit. In septentrionali Oceano minor erit salsedo, cum illic debilius sit resolutio, & partium dulcium consumptio. Non est ergo dubium, meridiana equora acerbiora salsioraque esse, quam illa sint quae in Arcton uergunt. ^a Assiduo gelu. Tradunt naturae studiosi authores marinas aquas lente gelu infestari, propter uapores calidos, qui ut alicubi tradit Albertus, ad huius superficiem frequentes fumant. Ceterum Septentrionis maria, quoniam iam dicta causa minus salsa sunt, & hybernis magis obnoxia frigoribus ^a assiduo gelu durantur, & ideo deserta sunt.

HISPANIAE ET SEPTENTRIONIS INSVLAE.

Is oris, quas angulo Baethicae hucusque perstrinximus, multae ignobiles insulae, & sine nominibus etiam adiacent: sed earum quas praeterire non libeat, Gades fretum attingit, eaque a continenti angusto spacio, & veluti flumine abscissa, qua terris propior est, pene rectam ripam agit: qua Oceanum spectat, duobus promontorijs euecta in altum, medium littus abducit: & fert in altero cornu eiusdem nominis urbem opulentam, in altero templum Aegyptij Herculis, conditoribus, religione, uetustate, opibus illustre. Tyrii condidere: cur sanctum sit, ossa eius ibi sita efficiunt: annorum quis manet numerus, absequens congelari eas posse, in tanto praesertim frigore, quo id caelum brumae diebus seuit. Quanquam Gel. 8. cap. lib. 17. Tauri nixus auctoritate, Cimmericum mare, earumque partium omne quod Scythicum dicitur, gelu stringi, & consistere negat, mare omne incongelabile existimans: quam sententiam ex Gellio mutuatus Macrobius lib. Satur. septimo differens Disario latius prodidit.

Gellius

HISPANIAE ET SEPTENTRIONIS INSVLAE.

Gades.

Hercules mult.

Hercules ad Gades nunquam uenit

His oris. Haecenus de ora in septentriones exposita, nunc more suo ad Gaditanum fretum reuersus, insulas potiores, ut passim descripta ora obiacent, enumerat. ^c Gades. Praeclara insula longitudinis. 12. mil. passuum. Lata trium mil. ut ex Polybio Plin. sine quarti tradit. ^d Veluti flumine. Minus enim pedibus. 700. a continenti abest proximo spatio, Plin. Ceterum Gadir dicta, quod Gadir Punicis lingua sepem uel septem significat. Hermol. non Gadir, sed Gadiruta legit apud Plin. Gadir igitur quasi γὰρ δὲ ἰσθμῶς, hoc est terrae ceruix uocatur, quod in longum expansa est, aut reuera, quod aggeribus contra maris afluxum emineat. Plin. lib. 4. duarum uidetur meminisse exiguo interuallo distantium, quarum maior Erythrea dicta sit, ob Tyrios, quorum origo ad Erythreum mare relata est, tum & Cotinusa ab Oleastri copia, qui Graecis κότινος dicitur, a Poenis autem, ut dixi, Gadiruta: Romani etiam Tarteron uocarunt, quae Geryoni, cuius armenta Hercules abduxerit, sedes credita: quanquam hic Mela & in Periegesi Dionysius omnino aliam ab hac Erythiam fecerunt, quam Geryon tenuerit. ^e Aegyptij Hercules. Ita scribit tanquam idem Tyrius Hercules fuerit qui Aegyptius: quod non esse, lib. de natura Deorum. 3. & lib. 2. de Alexandri gestis Arrianus docet. Nam Aegyptius est Nilo natus Phrygias literas conscripsisse traditur: Iouis autem & Asteriae sororis Latone filium Tyrium fuisse, uetustissimum, et a Tyrijs cultum, antequam Cadmus a Phoenicia profectus Thebas occupauerit. Cui uero alij illi Gades nauigantes templum statuisse? Quapropter, inquit Arrianus, Heracle illud, qui apud Tartesios in Hispania colitur, a quo coluinae nomen sumpserunt, Tyrium arbitror: eo quod Tartesios a Tyrijs condita est. Geryonem uero, aduersus quem Hercules Argiuius ab Euristheo missus, ut boues eius abstractas Mycenae duceret, Hecateus historicus tradit nihil ad Iberiam pertinere, neque ad insulam ullam Erythiam in Oceano sitam missum fuisse Heracle, sed Geryonis regnum in continenti fuisse circa Ambraciam, & Amphilocos, indeque Heracle boues abegisse &c. Lege apud Arrianum reliqua. Ego nomen consensu, quod & in Graecia & Hispania Geryon regnauerit, nata esse fabulam crediderim: quanquam ut rem gestam Iustinus lib. ultimo refert, & Arrianus negat Geryonem ullum in Hispania cognitum. Sed uidetur ille quondam mortalitatis fuisse consensus, ut (quemadmodum Tacitus scribit) insignia omnia & magnifica in Herculem Argiuium referrentur. Philostratus lib. de Apollonij uita. 5. scribit in illo templo duos Hercules cultos esse, Aegyptium & Thebanum, nullo prorsus simulachro, ceterum Aegyptio duas aras aeneas, Thebano unam tantum

tantum erectam. iuxta quam Hydra Diomedis equi, & in uniuersum duodecim Hercules opera ex lapide sculpta con-
spiciantur. Templi meminit Strab. lib. 3. Liuius. 1. 3. Decad. & lib. 3. Silius, qui Geryonis lib. 1. meminerat. **a**
Erythia. De hac Dionys. ut dixi, & Herod. lib. 4. Tum ex Stefichoro & Eratosthene lib. 3. Strab. Fertilitatis memi-
nit, & Iustin. libro ultimo. **b** Septem minimum. Hoc est, non infra septem segetes, cum interim etiam plures
reddant. Est autem sensus, tantam esse insularum iuxta fertilitatem, ut septies una satio continua fruge messem præ-

Erythia.

Cassiterides

Gallicenæ
Fœminæ fœ-
tidicæ.

Iliaca tempestate principia sunt, opes tempus aluit.
In Lusitania Erythia, quam Geryone habitatam
accepimus, aliæque sine certis nominibus adeo agri
fertiles, ut cum semel sata frumenta sint, subinde reci-
diuis seminibus segetem nouantibus, **b** septem mi-
nimum, interim plures etiam messes ferant. In Celti-
cis aliquot sunt, quas (quia plumbo abundant) vno
omnes nomine Cassiterides appellat. **d** Sena in Bri-
tannico mari Osismicis aduerla littoribus Gallici nu-
minis oraculo insignis est, cuius antistites perpetua
virginitate sanctæ numero nouem esse traduntur.
Gallicenas vocant, putantque ingenijs singularibus
præditas, maria ac uentos concitare carminibus, seq;
in quæ uelint animalia uertere, sanare quæ apud ali-
os insanabilia sunt, scire ventura & prædicare, sed
non nisi **f** dedita nauigantibus, & in id tantum, ut
se consulere, profectis. Britannia qualis sit, qua-
lesque progeneret, mox certiora & magis explora-
ta dicentur. Quippe tã diu clausam aperit ecce **g** prin-
cipum maximus: nec indomitaram modo ante se,
verum **h** ignotarum quoq; gentium victor, qui propri-
arum rerum fidem ut bello affectauit, ita triumpho
declaraturus portat. Cæterum ut adhuc habuimus,
i inter septentrionem occidentemq; profecta grandi
k angulo Rheni ostia prospicit, deinde obliqua

beat: nam ex aristis primum maturis deci-
düt grana, quæ secundam messem augēt,
mox ex illis alia fruges, sicq; deinceps, ut
in septimam usq; messem nec coli, nec seri
agrū sit necesse. **c** Cassiterides.
A plumbi stanniq; copia, quod Græcis
κασσιτερος dicitur: meminere Strab. Plin.
ceteri. **d** Sena. De hac, quod equi-
dem sciam, apud nullum alium legi hacten-
us. Ceterū Gallico numine id intelligit,
qđ generaliter Galli uenerati sint. Quod-
cunq; id tãdem fuerit, nã nisi aut Hesium,
aut Theutatē intelliges, quærendū alijs re-
linquo. Gallicenas autem dictas credo, qđ
& Gallicæ mulieres fuerint, & cecine-
rint, hoc est uaticinatæ sint: Quod eius gē-
tis, quemadmodū & Germanorū foemel-
lis, peculiare fuit. Nã & Velleda quandã
Germanorū numinis loco habitã, tempori-
bus Diui Vespasiani uidisse se Tacitus
scribit, & ante Auriniã, & plerasq; alias
sine adulatione uenerati sunt. Præterea,
ut in Numeriano scripsit Vopiscus, apud
Gallos mulieres fuere præsage, quas ipsi
Driudas dixerūt, quarum una Diocletia-
no imperij apicem uaticinata, Diocletiane
dixit, iocari noli, nã imperator eris cum a-
prum occideris. Id mox euenit, Apro enim
præfecto prætorij sua manu intercepto, Au-
gustus appellatus est. Nimirū tales Gallicæ
næ fuerunt. Cæsar lib. 6. bel. Gal. & lib.
14. Tacit. Monæ insule præ ceteris memi-
nere, quã tenuisse Druidas constat illas, sæ-
uis per lucos superstitionibus cruore capti
Sanare. Cantu uidelicet, aut uerborum

uo adolere aras, & hominum fibris consulere deos suetas. **e**

Sanare. Cantu uidelicet, aut uerborum
ui magica, quale uatum medicorumque genus in Gallijs fuisse libro. 30. scribit Plinius, tanta eius artis superstitio-
ne etiam in insulis, ut Persis ipse dedisse uideri potuerint. Durant hodie quoque eius uanitatis reliquæ: nam sunt
qui credant intrire uermes certis adflatos precibus, uerbisque, nec sensus planè, nec decoris capacibus: quorum
uanitatem exemplis aliquot in libro, quem de uermibus scripsit Hieronymus Sauonarola clarissimus medicus
reddidit. **f** Dedita. Nemini futura explicant, nisi qui ad nauiget, modo non alia gratia, quàm futura ca-
piendi illuc uenerit. **g** Principum. Claud. intelligit, ut in Catechesi docui, quanquam non nisi coniectu-
ra ductus, quæ uero mihi uisa est proxima. **h** Ignotarum. Ingressus enim eam Dictator magis, quàm uicisse
uidebatur. At Claud. ulterius profectus Orchades imperio adiecit authore Euseb. Quanquã ne ipse quidem totam in-
sulam ceperit, dubium an fortissimis uiris resistentibus, an quod Appian. in historiarum suarum prologo autumat,
quod magna parte nec utilis admodum, neq; ferax sit, ideoq; à P. R. contempta. **i** Inter septem. Plin. 16.
capite. 4. libri. Ex aduerso, inquit, huius situs Britannia insula clara Græcis nostrisq; monumentis, inter septen-
trionem & occidentem iacet Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ multo maximis Europe partibus magno interuallo ad-
uersa: Albion ipsi nomen fuit, cum Britannia uocarentur uniuersæ &c. De situ quoque libro primo Strabo, de alijs
quarto libro. Meminit & Cæsar Comenta. quinto, & in Agricole uita Tacitus. Pleraque Appianus in Celtico,
& diligenter multa Solinus, ut Diodorum, & Bedam mittam. Inter septentrionem autem & occasum sitam dicit,
quod parte in Arctos, parte in Hispaniam & latus occiduum inclinat, idq; in respectu oræ septentrionalis.

Britannia

k Angulo, Prominentium littorum, non recedentium. Vide tabulam Europe apud Ptolemæum primam.

a Retro. Hinc in Boream, illinc in oceanum. **b** Margine. Orae exterioris & in Orchades uersa, ideo dixit ab tergo abducta. **c** Triquetra. Caesar quoque, natura, inquit, triquetra, cuius latus inum contra Galliam: huius alter angulus, qui est ad Cantium, ad orientem Solem spectat, alter ad Hispaniam uergit & occidentem: qua ex parte Hybernia dimidio minor, ut aestimant, quam Britannia. &c. Reuera autem triquetram non esse constat, nec mirum si certi nihil uel Caesar, uel qui propè eum secuti sunt, tradiderunt: cum uel Plinij temporibus non ultra uicinitatē Calydoniae syluae Romani suam in ea ditionem propagarint, ut ipse. 16 cap. lib. 4. scribit. Pars in Calydoniā uergens, Scotiae regnum hodie sustinet, reliqua Angliae sunt: utrinque nationes ualidissimae, uerum paulò seuiores Scoti, ut audio, sed potentissimi Angli, auriq; maxime: & alioqui in Scotos, quanquam suo præclaros regno, imperiosi, & ferè semper uictores, Rege Scotorum non multo antequam hæc scriberem, cum multis insignibus uiris magna clade cæso. Sunt qui Scotos gemino t scribant, quorum de numero & Hermolaus est: à quibus certe nec uernacule uocis ratio dissentit. **d** Nemora. Inter quæ sylua, quæ Calydonia cognominatur: meminimus eius libro primo. Claudianus Calydonias pruinis pro Arctoo frigore posuit, in quarto Honorij consulatu: Ille Calydonijs posuit qui castra pruinis. Annum maxime est celebris Tamesis, qui Londinum præterfluit. De gemmis autem Britannicis præter Plinium Solinus, & in fine. 23. lib. Ammianus. **e** Populos. Scotos & Anglos suis potentes regibus. Anglorum erat, dum hæc scribebam, Henricus cætuus, & forma præstans, & moribus, animoq; ad res præclaras haud quaquam deside. E Germania in hanc insulam, qui habitarent, profectos lingua indicat, nam à Germana etiamnum non multum abest. E Sarmatia gentem quoque quam ipsi Pictos uocant, & ex Germania Saxones illuc perrexisse suis annalibus constat: ideo ipsa Britannia apud Claudianum in secunda ad Stiliconem Panegyri uerba faciēs, sic ait: Ne bella timerem Scotica, ne pictum tremem, ne littore toto Prospicerem dubijs uenturum Saxona uentis. Quanquam Caesar libro belli Gallici quinto, Britannia, inquit, pars interior ab his incolitur, quos natos in insula ipsi memoria proditum dicunt: Maritima pars ab his qui præda et belli inferendi causa ex Belgico transierant, qui omnes his nominibus ciuitatum appellantur, quibus orti ex ciuitatibus cò peruenerunt, & bello illato ibi permanserunt, atq; agros colere cæperunt. &c. Nutrit hodie ingenia, ut semper nutriji: suntq; qui Græca Latinaq; iuxta percalleant. Insignis olim Beda Presbytero, uiro in sacris literis, quod eius relicta opera testantur, aliquando maximo, diq; pietate optime merito. Nec erat quod capere non potuisset, Ioannis Dunis Scoti ingenium, si tempora, quæ tum suis literarum in primis ornamenta denegabant, permisissent: nunc in scholastico illo nescio curiosò ne magis an utili disceptandi de rebus sacris genere, nihil cò subtilius, nihil absolutius est. In uniuersum autem è Britannia profecti sancti uiri, qui illustrium passim locorum auctores, tanquam colonias quasdam reipub. Christianæ deduxerunt. In horum numero Gallus est eremita, Benedictinæ factionis monachus, & à Columbano sacris initiatus, uir non perinde doctrinæ nomine, ac uitæ sanctitate insignis olim, sed Apostolicæ tamen paupertatis obseruatione peritente uenerabilis. Proinde & piscationi deditus, ut eam quoque horum exemplo destinaret. Ferunt mollissimo in gremio fortunæ educatum, repente parentibus derelictis, Euangelij sese peræ & baculo instruxisse, ut noxijs illecebris subtractum animum suauis CHRISTI iugo subderet. Tanta semper abstinentia, ut ab ambitione, diuitijs, luxu, dominatu, Christiano homini perinde atque animi toxico, & religionis ueneno, cauendum esse dicere fuerit solitus, re ipsa se hoc sentire testatus, quando ne honesta quidem & religionis causam agentia munia, quæ tantillum honoris aut dignitatis secum traherent, uire uoluerit. Porrò multis annis Euangelio frequentibus in contionibus patrocinatum, cum mirificæ eo labore profecisset, dubium solitudinis amore, & quietis studio, an aduersariorum, quos immanissimos semper Euangelij candor expertus est, molestia, procul à dulci patria syluestria ingressum loca, & aliusimo in silentio nemorum, intraq; immania ferarum latibula spontaneæ paupertatis delitijs fretum, reliquum uitæ transegisse, Vualafrius monachus in eius uita tradidit. Hic est Gallus, cui patriæ nostræ ad diuum Gallum cognominatæ originem debemus, obscuris, ut fit initijs, in illud famæ decus & nomen, quo hodie celebratur, prouectæ: ut ubi seculis retro ferè nouem, pauperis eremite lacram cellulam uix indagasses, frequens hodie & mirifice exulta ciuitas, quæq; ciuitatum Imperij socia esse uirtute meruerit, promineat: syluestri iam olim, & planè horrido loca Genio, memorabili ciuium & humanitate & prudentia ita ex culta, ut pro recenti rerum facie uix fidem retineat uetus historia. Durat adhuc intra oppidi pomeria, Cœnobium fratrum siue mauis, dominorum sancti Benedicti, cum Alysia ueteri, cumq; Bibliotheca ueterum studiorum indiæ, alijsq; pristinae sanctimonie non obscuris monumentis: nisi quantum recentium ædificiorum magnificentia uisendis mediæ ætatis reliquijs obfuit. Eo uix aliud hodie per Germaniam opulentiùs inuenieris: luxuriante templorum ornatu, uasis ceremoniarum redundantibus, auro argentiq; clausis diuorum ossibus nitens omnia. Omnium uerò maxime

Britanni

Scoti.

Henricus Anglorum Rex.

Claudianus.

Beda.

Ioannes Scotus.

Sæctus Galli.

Gallus diuitiarum et domi natus orator.

Ciuitas apud diuū Gallum.

Cœnobium sancti Galli diuitiarum.

maxime uenerata Galli & Otinari monumenta: illius quidem, quod rebus felicibus prima iecisse fundamenta sancti-
tatis occasione creditur: huius, quod ceptam non ita pridem potentiam, coemptis passim agris populisque, princi-
piumque ambito fauore, ad opes dominatum etiam adiecerit: utroque celebri sanctitatis fama indigetato. Porro hodie ea
hortibus, decimis, censibus, dominatu ingenii, pagis, arcibus, oppidis, potest, & negant tamen ueteribus diuitijs præ-
sentem rerum faciem respondere, adeo splendidiore olim extitere τὰ ἀγαθῶν μὲν μὲν κικλίου: Abbate aliquot retro se-

incolti omnes, atque ut longius a continenti absunt,
ita aliarum opum ignari magis: tantum pecore ac
finibus dites, incertum ob decorem, an quid aliud
vltro corpora infecti. Causas autem & bella contra-
hunt, ac sic frequenter inuicem infestant, maxime im-
peritandi cupidine, studioque ea prolatandi quæ pos-
sident. Dimicant non equitatu modo aut pedite, ve-
rum & bigis & curribus Gallice armati. Couinos
vocant, quorum falcatis axibus utuntur. Supra Bri-
tanniam & Iuerna est, pene par spacio, sed vtrinque
æqualis, tractu littorum oblonga, cœli ad maturan-
da semina iniqui: verum adeo luxuriosa herbis non
lætis modo, sed etiam dulcibus, ut se exigua parte di-
ei pecora impleant, & nisi pabulo prohibeantur,
diutius pasta diffiliant. Cultores eius incoditi sūt,
& omnium virtutum ignari, magis quam aliæ gen-
tes, aliquatenus tamen gnari, pietatis admodum ex-
pertes. Triginta sunt Orchades angustis inter se

culis ob amplissimas illas rerum opes inter
Imperij Antistites numerato: quo titulo ne
hodie quidem ad opes et dominatum respi-
ciens, indignum dixeris. a Incolti. Nā
Scotorum numero feri & sylvestres ad-
huc plerique appellantur. Et Hieronymus
libro contra Iouinianum secundo, Quid,
inquit, loquar de cæteris nationibus? cum
ipse adulescentulus in Gallia uiderim Sco-
tos gentem Britannicam humanis uesci car-
nibus: & cum per syluas porcorum gre-
ges, & armentorum pecudumque reperi-
ant, pastorum nates, & sceminarum papil-
las solere abscindere, & has solas ciborum
delicias arbitrari. Hæc ille. Cui diuus Chry-
sostomus in sermone Pentecostes, studia pie-
tatis commendans, ita subscribit: Ante hoc
autem quotiens in Britannia humanis ue-
scebantur carnibus? Nunc ieiunij reficiunt
animam. Lingua omnibus sibilata, ideo libro
quarto Strab. Britannos balbutientes uo-
cat, quos ipse Romæ uiderit. b Alia-
rum opum. Hodie opulentissimi, et merci-
monij uel maxime dediti, celebrésque no-

Scoti quoddam
Antropo /
phagi.

Britanni omnes
tingebatur.

Glastum.

Couinus.

Quadrige
falcate qua-
les.

Iuerna.

Patricius.
Antrum Pa-
tricij.
Mauricius
Hybernicus

Orchades.

bili panno, ob lanæ copiam. c Infecti. Solinus, regionem, inquit, tenent Barbari, quibus per artifices plagarum
figuras, iam inde à pueris uariæ animalium effigies incorporantur, in scriptisque uisariis, hominis incremento pigmen-
ti notæ crescunt: nec quicquam magnæ patientiæ loco nationes feræ ducunt, quæ ut per memores cicatrices plurimum succi
artus bibant. & c. Hodie armorum uicem magis student. Herba est plantagini similis, in Gallia Glastum uocatum: quo
aliquando Britanni omnes infecti, propterea quod (ut inquit Cæsar) ceruleum efficiat colore, ut ea ratione horridio-
res hosti sese ingererent in prælijs. Propterea Martialis ceruleos Britannos indubie dixit, ut: Claudia ceruleis cum
sit Rufina Britannis Edita. & c. d Imperitandi cupidine. Eadem inter Scotos & Anglos durat. e Coui-
nos. Vehiculi notum genus Couinus est, non Britannis solum, sed Belgis etiam & Germanis. Lucanus libro primo: Et
docilis rector monstrati Belga couini. A couino couinarium Tacitus in soceri uita dixit, pro eo qui couinum regit.
f Falcatis. Falcate quadrige in hunc modum armate erant. Cuspides circa tæmonem ab iugo decem cubitos extan-
tes, uelut cornua habebant, quibus quicquid obuium daretur, transigerent: & in extremis iugis binæ circa eminebāt
falæ, altera equata iugo, altera inferior in terram deuexa: illa, ut quicquid à latere obijceretur, abscinderet: hæc,
ut prolapsos subeuntésque contingeret. Item ab axibus rotarum utrinque binæ eodem modo diuersæ deligabantur fal-
ces. Liuius est author. 7. lib. belli Macedonici. g Iuerna. Ita quoque Iuuenali dicitur, ut Satyra secunda: Ar-
ma quid ultra Littora Iuene promouimus, & modo captas Orchadas, ac minima contentos nocte Britannos? Cæ-
sar libro. 5. Hyberniam uocat, dimidio quam Britannia minorem, Græci ἰουέσσορ Hermolao teste, quanquam & Stra-
bo ἰέσσορ dixit. Claud. in. 4. Honorij Aug. consulatu: Maduerunt Saxone fuso Orchades, incaluit Pictorum sangui-
ne Thule, Scotorum amulos fleuit glacialis Iernæ. Ita Hermolao legit, nam alijs codices frequenter habent Hyber-
næ: ut in secunda Stiliconis Panegyri quoque Hyberniam uocat, nisi uitiatus codex est: Totam cum Scotus Hyberniam
mouit. & c. Hodie Hybernia retinet nomen. h Diffiliant. Solinus. Alijs, inquit, ita pabulosa, ut pecora, nisi in-
terdum æstate à pastibus arceantur, ad periculum agat satietas. i Inconditi. Strab. ait in Hybernia aliquando
Antropophagos & ingentes manducos fuisse. Solinus certe inhumanos & uictu asperos uocauit. k Pietas.
Ideo Solinus. Fas, inquit, & nefas eodem loco ducunt. Quod non fieret, si pij essent. Longe hodie alij mores: &
ut Vualafrius scribit, ubi olim peccatum abundauit, iam superabundat gratia: nam Christiani sunt, clari Patricio
sanctissimo uiro, à quo Christiani facti. Durat sui nominis antrum, quod ingressos fabulantur ad manes uenire, nec
ridere ultra cum redierint, magna uanitate. Antistitem habent hodie Mauricius Hyberniam, sacrarum literarum do-
ctissimum, & de me etiam, quum Paduæ Aristotelicam Philosophiam profiteretur, quam humanissime meritum.

l Orchades. Notissimæ ex Ptolemæo, Strabone, Plinio, inter eas Domna est maxima: parent hodie regi Scotorum.

Mira arbor

Fama est, apud Orchades arborem esse maritimam, quae supra amnium ripam enata, fructum ferat non nihil anatis similem, eumque cum maturuerit decidere: qui si in undas cadat, mox animatum enare ex undis, & esse uolucres: putrescit uero quum in terram decidit. Meminit & Syluius Aeneas in Scotiae descriptione. Dubium autem an ita fiat, quanquam nemo id temere explodit, qui potentis naturae uim, & maiestatem animo amplectitur. Multa alibi pariter mira euli à Graecis Latinisque tradita sunt. Id indubium est, esse in sinu Codano uolucres aquatiles, quae ad maritimas arbu-

Volucres Codani mirae.

sculas conuolare solent, et inibi coire multa Venere, nec ouum parere, sed statim postquam conubium est mixtum sperma in undas egerere: id aquis cogentibus, mira quadam ui in corpusculum efformatur et fingitur: fitque ut ubi sinus & litorum sunt recessus paulo quietiores, ibi enare & plumescere uideantur, inque suum genus cum forma, tum ingenio abire. Fabularis, dicit aliquis, Vadiane. Nunquam ipse credidisset, nisi uerenda me maximorum testium fides adegisset: in quorum numero potissimum sunt Eberhardus Ferberus Datisus eques

Codanonia.

Succinum.

Succini piscatura.

Succinum quomodo legitur.

Lacteam Fuluum Atrum.

Germani.

Oonae

diductae spacijs, Septem Hemodes contra Germaniam proiectae in illo sinu, quae Codanum diximus. Ex ijs Codanonia, quam adhuc Theutoni tenent, ut magnitudine alias, ita foecunditate antestat. Quae Sarmatis aduersa sunt, ob alternos accessus recessusque pelagi, & quod spacia quis distant, modo operiuntur undis, modo nuda sunt: alias insulae uidentur, alias una & continens terra. In his esse Oonas, qui uis auium palustris, & auenis tantum alan-

auratus, & Georgius de Basen uir magnibus clarus: ille summus tum Dantischorum magistratus, hic Palatinus Mariburgensis in Prussia: uterque ad mare natus, atque, ut sic dicam, septentrionalis oceani alumnus. Hi anno ab hinc tertio, quum inuictissimus Poloniae rex Sigismundus cum fratre Vladislao Ungariae rege, ad Maximilianum Caesarem officij gratia Viennam uenisset, me, Ioanne Dantischo Vate laurigero curante, non semel elegantissimis conuiujs pro singulari sua humanitate suscipientes, illa serio retulerunt, suntque magnis iudicijs fidem suam testati. Nec uero est quicquam quod magis nollem, quam uiris tanta dignitate, prudentia, & doctrina praeditis fidem non adhibere. Porro si aut multa fieri non posse iudicantur, ut libro septimo Plinius ait, antequam sint facta: ita quoque multa paulo tenuius expertis impossibilia uidentur, quae in natura uel maxime insignia sunt.

a Hemodes. Plinius quoque septem numerat. Sunt iuxta alio loco Habudes insulae, quorum Mela non meminit: nisi quis pro eo quod est, septem Hemodes, quinque Habudes substituere uelit: quod equidem non fecero, etiam si Hermolaus indicet: nam plerumque quae nota insigniaque sunt, nescio an scribendi celeritate, an industria potius, siue breuitatis studio Mela praeterijt.

b Codanonia. Crediderim eam esse quam Scandiam uocat Ptolemaeus. Plinius Scandiam, hodie Selandia dicitur, unde Longobardorum origo ducitur, teste Paulo diacono. Omnium autem est celeberrima, ut merito à sinu Codanonia dicta uideatur. Est & alia contra Liuoniam expansa Gothia, Plinio, ut est coniectura, Eningia dicta, non minor opinione. In hoc littore gleffi copia est, quod electrum Graeci, Latini succinum uocant. Id eleganter in epistola ad Hieronimum arborei metalli lacrymam Apollinaris uocauit: & Ambrosius capite quinto tertij Hexaemeron, uirgulti lacrymam esse tradit, quae in tantam materiae soliditatem indurescat. Cuius rei argumentum est, quod foliorum fragmenta, ac non raro formica muscaue intus cerni contigit, liquore musteo obuolutas. A Glesso autem & Glessaria insulae multae in eo sinu. Hodie in Prutenorum littore legitur, haud uno quidem in loco, nec simili ubique materiae praestantia. Reperitur & absente mari, sed rarius, succini leuitatem undis in refluxu uendicantibus. Ita enim uolubile est, uel Plinio testante, ut pendere uideatur, atque considerare in uado. Potissima eius et uberrima piscatio est uerius quam

captura, aestiuo tempore, pelago ui uentorum insurgente, maxime uero Aquilone tumultuante, impetu suo pendulum à fundo liquorem procellis agitantibus. Legere in uniuersum, nisi ad hanc operam conductis, non licet. Conducti, ubi mare intumuit, ad littus decurrentes sese nudant, alioque tenus ingressi ut quaeque procellarum altissima fuerit, ita attentissime in spectant, in procinctu ueluti cum fera pugnaturi stantes, mox propius illi uadosa obruenti, bisurcatum ad baculum tensum rete magno nisu suffigunt, algamque fundo excitatam hauriunt. Inde uersi illico, & in sinistram humerum reiecta praeda, continuo impetu procellae impulsu rapiente, cum reticulo à dorso pendente litoris orae, mirando sanè spectaculo redduntur. Mox iterum iterumque pari modo ingressi, cessantibus demum uentis, aut ten-

bris laborem auocantibus, ex maris purgamentis & algae congerie, succinum, quod casus ingesserit excerpunt, precio subinde operae non admodum respondente, ut inde augeri aestimationem uerisimile sit. Lacteo hodie succino ingenti precio taxato, prima authoritas inest: Fuluo minus premium, & leuior aestimatio. Callistratus Chrysoletrum dixit ab auri colore Plinio. Postremi generis tetrum est. Sed ex candido gratissimi odoris praecipuum est, quod uelut

rimis translucens uariegatur, non raro quae musteo adherunt inclusa offerens aspectui. Plinij aetate maximo in honore fuluum fuit, hodie candidum praefertur, auro etiam à quibusdam repensum, praecipue ad medendum uirtutis: magno interim argumeto, praecia rerum plerumque pro mortaliu libidine uariari. Sunt uero adhuc apud Prutenos Germanici littoris uestigia. Germani uocant locum, ad quem plurimum succini extrahitur. Porro unde Glessum aquae ue-

hant, & in quae littora stillantibus arboribus decidat, cum succum arboris esse constet, incertum est, occultante sese hac quoque parte naturae munificetia. Certum esse & in India nasci Electrum Plin. tradit. c Quis. Quibus: sensus est, Sarmaticas insulas facie modo continetis habere, modo insularum, prout mare fluxu refluxuque suo uariauerit. d Oonae. A

uictus

uictus ratione genti datum olim nomen, Græcis ὄπουμ dicitur. C. Cæsar libro belli Gallici quarto intra Rheni o-
fua, & alueos fuisse scribit è barbaris nationibus, qui piscibus ouisq; auium uiuere sine existimati: simili ratione Hip-
popodes dicti, quod equinis sint pedibus. a Satmalos. Quibus similes in India esse libro decimoquinto scri-
bit Strabo. Enoto cæti uocantur, quod auribus pro strato quoque cum dormiunt utantur. Græcis ὤτιον auricula di-
citur, ut ὤτιαι ipsæ aures, κοῖτη & somnus: aures enim ad talos usq; dependentes habent, adeò fortes ut arborē uel-

tur, esse equinis pedibus Hippopodas & Satma-
los, quibus magnæ aures, & ad ambiendum corpus
omne patulæ, nudis alioqui pro veste sint, præter-
quam quod fabulis traditur, authores etiam quos se-
qui non pigeat, inuenio. b Thule Belgarum littori ap-
posita est, Graijs & nostris celebrata carminibus.
In ea quod Sol^c longe occasurus exurgit, breues uti-
q; noctes sunt, sed per hyemem sicut alibi^d obscuræ,
æstate lucidæ, quod per id tēpus iam se altius euehēs
quā ipse non cernatur, vicino tamē splēdore pro-
xima illustrat: per^e solstitiū vero nullæ, qđ tum iam

lant, & neruum frangant. Crediderim ho-
rum tractum memoria saltem, si non præ-
sentia rerum uernaculo Bilappenland uo-
catur, congelato mari, ut uocant, proxi-
mū. Plinius capite decimotertio libri quar-
ti: Feruntur et Oonæ, in quibus ouis auitū,
et auenis incolæ uiuunt: aliæ in quibus equi-
nis pedibus homines nascantur, Hippopo-
das appellati: Fanesiorum aliæ, in quibus
nuda alioqui corpora prægrandes ipsorū
aures tota integant. Ita placuit Græcū fabu-
landi licentiam in remotissima quæque de-
torquere: lōginitas enim, ut libro undecā
mo Strabo scribit, non facile redargui po-
test. Ceterum per Oonas Plin. non tam ho-
mines, ut Mela, quā in insulas intelligit.

Bilappen.

Thule.

Nogardia.

Menses plu-
res sine no-
ctibus.

Dionysius.

Solstitium.

b Thule. a Thule rege, cuius adusque Oceanum aliquando regnum pertigerit, si Suidæ credimus, nomen adepta. De
hac obscura est historia propter eius in ultima loca remotionem, ut Strabo ait: qui Pytheam Masiliensem multa de ea
figmenta posteris reliquisse existimat. Plinius decimosexto capite quarti: Ultima, inquit, omnium, quæ memorantur,
Thule, in qua solstitio nullas esse noctes indicauimus Cancrī signum Sole transeunte, nullōsque contrā per brumā
dies. In eandem sententiam & Solinus, nisi quod explicatius certiusque dixit, brumali solstitio diem illuc esse nullum.
Quod si ita sit, necesse est eius insulæ latitudinem ad sexaginta septem gradus plus minus extendi: eius enim declina-
tionis horizon Solem primū toto ambitu conspicuū non occulit. At Ptol. ut recentior autoritate, sic certior latitudinē
Thules. 53. graduū esse lib. Cosmographiæ secundo tradit: qđ si est, nūquā in Thule dies est, quo Sol non occidat: quā
quam circa solstitium aliquot diebus tenebræ propē nullæ sint ob uicinitatem Solis ad horizonem: sicut nobis Sole nō-
dum orto, aut statim postquam occiderit, diurna serenitas manet, etiam non uiso sole. Et Viennæ ubi declinatio. 48.
graduum est Sole in Cancro & iuxta sito, serenitas noctibus toto Solis ambitu crassior, quædam aurora latere septen-
trionis adparet, donec matutinum elucescat. Est in Liuonia oppidum Nogardia percelebre, eiusdem propē cum Thu-
le latitudinis: ibi Sole Cancrum transeunte adeò tenebræ dilucide sunt, ut tesserarum iactus in alucolo ludentibus fa-
cile cernantur: ita referunt dignissimi fide mercatores, qui illuc pellium gratia Scythicarum, quas exportant, æstiuo
maxime tempore pergunt. Ceterum nec Plin. nec Pomp. adeo à Ptol. sententiā alienus est: nam fieri posset, ut reflexio-
ne radiorum Solis facta ibi altior cerneretur, medio aëre crassitie uariato: de qua re in Idæ historia libr. 1. diximus.
Certior semper in hac re posteriorum est fides, multo uerò explicatius Pomp. circa solstitium tenues umbras, in ipso
uerò nullas: quod Sol bona parte sui sese supra horizonis limitem extollat, quod omnino proximis terris trans Thu-
lem, quas habitari constat, euenit. In ea autem insula, quæ longe supra Arcticum circulum in amplissimo Oceano sita
est, Islandia hodie dicta, & terris congelati maris proxima, quas Engronelant uocant, menses sunt plures sine nocti-
bus: Quod ex sphaera uel pueris demonstras, si ad tantum spatium polum nostrum eleuaueris, quanta horum declina-
tio est, mox punctum tropici, hoc est initium primi gradus Cancrī ad horizonem circunouleris: uidere enim est, si id
feceris, quanto interuallo Sol circumactus illorum horizonem non attingat, quōque gradu signi coeperit emergere,
& quo gradu rursus se condat. Libet adscribere Dionysij de Thule locum, ut Pomponianæ sententiæ collatus intel-
ligatur. Versus Dionysij Rusō interprete hi sunt: Longa dehinc celeri si quis rate marmora currat, Nocte sub illustri
rota Solis fomite flagrat Continue, clarūque diem nox æmula ducit. Nam sola obliqui torquetur cardine mūdi, De-
cretōsque super radios uicinior axi Occiduo inclinat, donec iuga rursus anhela Deuexo accipiat cælo Notus &c.

c Longe occasurus. Longo enim ambitu extat, & cum ad horizonem peruentum est, transuerso eum cursu
stringit iusto spatio antequam mergatur. Ideo Dionys. dixit, uicinior axi occiduo inclinat, id est in occasum lōge pro-
spiciens radios Solis longo ambitu sustinet, donec mersum exiguo interuallo, ab ortu meridiem uersus tendentem rur-
sus aspiciat. Sol enim illis ortus in meridiem abire secundum latus uidetur, propter magnitudinem declinationis.

d Obscuræ. Breuissima luce interceptæ, contraria ratione. Nam Aeneas Syluius idoneus uerò author scribit se cū
brumæ tempore in Scotia ageret, animaduertisse diem ipsis non multum ultra tres horas plena luce durare.

e Solstitium. Verum solstitium inter ultimum Geminarum & Cancrī primum gradum est, in ipso maxime declinā-
tis ab æquatore eclipticæ puncto: at quia multi gradus circa primum gradum Cancrī, propē in ipsum solstitialem pa-
rallelum incidunt, multi dies à die ueri solstitij non multum in quantitate absunt: tunc enim Sol per plurimos gradus
minimum

Locus Luca
ni.

Talga.

Scythicum
promontoriū

Sagæ

Seres qui

minimum latitudinis uariat, sicut à decimo gradu Geminorum ad uigesimum Cancrī, imò à Gemīnis ipsis in Leonē. Ideoque Lucanus lib. 6. Leonis caput solstitiale dixit: At medios ignes cœli, rabidiq; Leonis Solstitiale caput ne morosis submouet utris. Quamquam ad nonam spheram respiciendo, stellæ capitis Leonis etiam Lucani temporibus in bona parte graduum Cancrī fuerunt. a Talga. Ptolemæo Talca dicitur. Plinius in Caspio maxime uulgatā insulam Tazatam esse scribit. 17. capite sexti libri. Variat igitur nomen, ut in mille alijs, librariorum maxime, ut mihi persuadeo, negligentia: quorum igno-

rantia persepe fit, ut dum in exscribendis authoribus tota uerba corrumpere non possunt, literas saltem stultitiæ testes uident, quibus euo eunte eam dignitatem comdicum parit ex uetustate reuerentia, ut eam mendare errata amplius nemo queat. Ita Sarmatiæ fluius Vistula, Istula, & Iustilus, & Isula diuersis dictus. b In Eoium. s. Pelagus. Nā primo libro in Asiæ descriptione, orientalem Oceanum Eoium uocari dicebat, Plin. Pomponij tantum nō uerbis usus. 17. capi. libri sexti sic: A Caspio mari Scythicoq; Oceano in Eoium cursus inflectitur ad Orientem conuersa littorum fronte: inhabitabilis eius prima pars à Scythico promontorio ob niues: proxima inculta seuitia gentium, Androphagi Scythæ insident humanis corporibus uescentes. Ideoq; iuxta uaste solitudines, ferarūq; multitudo haud dissimilem hominum immanitatem obsidens. Iterū deinde Scythæ, iterūque deserta cum beluis usq; ad iugum inambēs mari, quod uocant Thabin. Hæc Plin. At recentiorum tabularum fide, ipsaq; terræ incognite apud Ptol. formula, ora quæ post Scythicum promontoriū est, in septentrionem magis quam ortum lōgo pro cursu spectare uidetur, licet nō nihil in ortum reclinet, & est multo alia procuruentis Asiæ forma, gentesq; ultra Seres cō-

parte maxime, quæ prouincias habitāt potentes, inter quas Tagum, Tholoniam, Chairam, & Cathay uocant, magna ultra Thabin habitate terræ portione adiecta. c Androphagi. Qui uirorum carne uescantur: rectius Anthropophagi, quod humana carne uescantur, ut Plin. ait. d Sagæ. De Sagis antea, nam generatim id nomen Scythiis conuenit, quamquam Græci Sacas dicere malunt, ut Hermol. ait. e Seres. De his ex Virg. Plin. Strab. Solino, omnia nota sunt. Marcellini uerba adscribere plaauit peruenusta ex libro eius. 23. Agunt, inquit, ipsi quietius Seres armorum semper & praliorum expertes, utique hominibus sedatis & placidis est ocium uoluptabile: nulli finitimorum molesti, cœli apud eos iucunda salubrisque temperies, aëris facies munda, leuiūque uentorum cōmodissimus flatus, & abunde syluæ subluce, à quibus arborum foetus aquarum asperginibus crebris uel quædam uellera molliētes, ex lanugine & liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentēsque subtegmina conficiunt, sericam: ad usus antehac nobilium, nunc etiam infimorum sine ulla discretione proficiens: ipsi præter alios frugalissimi pacatoris uitæ auctores, uitāt reliquorum mortalium cœtus. Cūque ad cōmenda fila, uel quædam alia transeūt flumen aduenæ, nulla sermonum uice propositarum rerum precia solis oculis æstimantur, & ita sunt abstinentes apud tradentes genita, nihil ipsi comparant aduentitium. Hæc Ammianus. Cæterum ut pluratiuo Seres dicitur, ita singulari Ser. Apollinaris: Asyrius gemmas, Ser uellera, thura Sabæus. Hermolaus.

INDIA.

Otissima. Patefacta enim est non modo Alexandri Magni armis, regūque qui ei successere, circumuectis etiam in Hyrcanum mare & Caspium Seleuco & Antiocho, præfectoq; classis eorum Patrocle, uerū & alijs authoribus Græcis, qui cum regibus Indicis morati sunt, sicut Megasthenes, & Dionysius à Philadelpho missus, ut Plin. 17. cap. sexti libri tradit. Prosequitur omnia diligentissimo Strabo lib. 15. Dignū est scitu, quod Megasthenes tradidit, nec ab Indis unquam emissā expeditionē, nec in Indiam quēquā aliunde cum exercitu penetrasse, præter Herulem, Liberū, & Alexandrum. Multa in rebus Alexandri

manifestior non fulgorem modo, sed sui quoq; partem maximam ostentat. Talga in Caspio mari sine cultu fertilis, omni fruge ac fructibus abundans: sed vicini populi, quæ gignuntur, attingere nefas, & pro sacrilegio habent, dijs parata existimantes, dijsq; seruanda. Aliquot & illis oris, quas desertas diximus, æque desertæ adiacent, quas sine proprijs nominibus Scythicas uocāt. Ab ijs in Eoium recursus inflectitur, inq; oram terræ spectantis oriētē pertinet. Hæc a Scythico promontorio appolita primum omnis ob niues inuia est, deinde ob immanitatem habitantium inculta. Scythæ sunt Androphagi, & Sagæ distincti regione, quia feris scatet, inhabitabili. Vasta deinde iterum loca beluæ infestant, usq; ad montem mari imminentem nomine Thabin: longe ab eo Taurus attollit. Seres intersunt genus plenū iustitiæ ex cōmercio, quæ rebus in solitudine relictis absens pagit.

INDIA.

Otissima India non Eoium tantum appolita pelago, sed & ei quod ad meridiem spectans Indicum diximus, & hinc Tauri iugis, ab occidente inde finita, tantum

Alexātri Diod. Arrian. Q. Curt. tum & Philostratus nonnulla, nec indiligenter pleraque Solin. quāquā in illo scri-
ptore propè omnia haectenus edita mutila corruptaq; sunt. Emendata et in suū redacta ordinē, à Ioanne Camerte Pi-
antino doctissimo uiro, nec minus de bonis literis quā sacris merito, qui propediem multi laboris foeturam super So-
lino studiosis, ut nobis retulit, impertiet. Vtinam id passim omnes non tam pro gloria sua, si quid aptius exierit, quā
studiosorum utilitate praestarent. Indiae spatium ex Stra. & Plin. intra Indum ab occasu, à septentrione Tauri iugis,

Ioannes
Camers.

Indiae
termini.

spacium littoris occupat, quantum per⁴ sexaginta
dies noctesque velificantibus cursus est. Ita multum
a nostris abducta regionibus, vt in aliqua parte eius
neuter septentrio appareat, aliterque quam in ali-
is oris, vmbrae rerū ad meridiē iaceant: caeterū ferti-
lis & vario genere hoīm, aliorumq; animalium scatet.

ab ortu Eoo pelago, à meridie suo, hoc est
Indico clauditur: spatiosissima ipsa, & nō
gentium tantum, atque oppidorum propè
innumerorum, sed omnium rerum prouen-
tu, ere tantum et plumbo excepto, felix: flu-
mina cum plurima, tum maxima, quorū ir-
rigo proarsu fit, ut in udo solo proxima
māis Solis uis nihil non magna quantitate
gignat. Maxime autem si reliquas terras
cogitas, orienti supposita uidetur. Ideo in

Vmbra.

Vmbrarum
multa differ-
entia.

Primus de
umbris casus
non.

Secundus
canon.

Locus Luca-
ni.

Herc. Oeteo Seneca: Indusq; Phoebus subditus, Cancro Libys. a Sexaginta dies. Plin. cōplures, inquit, totam ip-
sius longitudinem. xl. dierum noctūmque uelifico nauium cursu determinauerunt. Fieri autem potuit, ut transpositis cha-
racteribus illic. xl. pro. lx. legatur. b Neuter. De hoc, ubi ad Taprobanem peruentum fuerit, referemus. c
Vmbra. Certe non aliter quā in alijs oris, cum idem in Arabia interiori, Aethiopia, Libyāque reliqua, quae intra tro-
picos est contingat: nisi per alias oras eas intelligas, quae extra parallelum primi gradus Cancrī in nostrū latus uer-
gunt. Admonet uerò hic locus, ut de umbrarum diuersitate dicam paucissimis, nam alibi haec discenda sunt. Cum um-
bram dico, tria intelligo, radium illuminantem, corpus quod umbram efficit, & tractum in quem umbra deijcitur: de
umbra enim à corpore radij transitum intercipientem proiecta hic mentio fit. Ad Solem igitur mundi oculum, & lucis
fontem cum respicimus, inuenimus duplicem umbræ rationem. Quaedam enim orientalis, quam corpora reddunt ori-
ente eo, aut occidente, aut cum his horizontis lateribus uicinus est. Haec communes omnibus sunt, quibus oritur occi-
ditq;. Sed illa diuersitas est, quod qui extra tropicos habitant, eas semper obliquo tractu siue transuerso, à parallelo
orientis aut occidentis Solis habent. Exceptis æquinoctij diebus, quibus ex una dioptræ linea ortus occasusq; cernun-
tur: magno argumento in medio iacentis terræ, & punctum ad ingentes illos collatae orbes referent. Qui autem in-
tra tropicos sunt siti, eo die quo per Zenith eorum Sol transit, umbram matutinam habent recte in occasum Solis
eiusdem parallelo proiectam, sicut pomeridiana, recta in ortum ad punctum horizontis, super quo Sol oriebatur, ex-
tenditur. Vmbrae autem in meridiano, à quibus Gnomonis & Analemmatorum ratio à Mathematicis desumpta est, cō-
mode obseruata, & uel in meridiem, uel in septentrionem his corporibus, quae eas reddunt, uersae, multiplici sunt
differentia: non seorsum quidem, sed magis horum respectu corporum, quae Sol dū per signa graditur, uario radio-
rum illapsu intuetur. De his dedisse canones iuuentuti, cuius gratia commentamur, haud quaquam ab instituto nostro
fuerit alienum. Primum igitur omnium quorumcunque Zenith extra tropicum Cancrī in septentrionē uergit, illi non
nisi unam habent meridiani Solis umbram, et eam uersam in septentrionem. Voco autem Zenith capitis, ut est no-
tum, & Linconiensis in sphaera compendio refert, extremitatem lineae rectae, directae à centro terrae per caput ho-
minis usque ad firmamentum. Vmbra autem illa respectu orientalis aut occidentalis semper est breuior, sicut in meri-
die breuior, ut dicitur, et ueritas habet, umbræ esse assolent. Ouidius lib. Metamorphoseos decimoquarto: Et maris
& coeli medio cum plurimus orbe Solerat, & minimas à uertice fecerat umbras. Idem libro tertio: Fecerat exiguas
iam Sol altissimus umbras. Plinius libro. 18. In decussando agro ad uentorum obseruationem, initium meridiei ab um-
bra breuissima stantis hominis accipiendum. Ipsa tamen ad sui uariationem collata nusquam breuior est, quā quum
Sol in puncto est maxime ab æquatore elongationis: à quo quanto magis in Austrum uersus abierit, tanto meridianae
illa nostra & septentrionalis umbra fit protractior, idq; in certo gnomone, & corpore ad perpendicularum erecto:
quod in huiusmodi umbrarum obseruatione fieri debet. Simili modo unam umbram in meridiem uersam hi habent,
qui extra tropicum sunt Capricorni: breuissimam quidem cum in ipso Capricorno Sol est, longiorem autem cum ma-
gis magisque usque in Cancrum abierit. Rursus omnes hi qui Zenith sub tropicorum punctis habent, unum habent
umbræ genus: uerum in contraria latera proiecta, pari modo cum his qui utrinq; extra suos tropicos siti sunt. Quod
si incidentiam radij perpendiculararem inter umbræ species numeramus, ut certe in libr. de ordinibus caelestibus Cleo-
medes numerat, umbram appellans per κἀστρον, hoc est perpendicularum, tunc semel in anno utrinque cum in tropi-
cis Sol circanuluitur, id umbræ genus habent: sed potius nulla est umbra, ut in Syene fit, de qua Lucani notus est lo-
cus. Nec in Syene tantum, sed in toto eius paralleli ambitu, ubi ubi tellus extiterit, etiam si homines non habitent: cor-
pus enim rectum quodcunque illic sit, semel in anno cum in meridiem Sol abierit, nullam umbram reddit, aut, si ma-
uis, umbram per κἀστρον, hoc est normalem, siue quod idem est, perpendiculararem. Nam ut Lucanus libro nono ait:
Hic quoque nil obstat Phoebus quum cardine summo Stat librata dies, trūcum uix protegit arbor, Tam breuis in me-
diū radijs compellitur umbra. In quem locum quoniam prouocante memoria incidimus, monendus fidus lector est de
uersualis statim sequentibus: Deprensus est hunc esse locum &c. Quibus circa terrae tractum uix tropico Cancrī
subiectum

subiectum ex Ptolemaeo, Strabone, cæteris, Aequatorem inducit, tanquam Hamonis Abasis sub æquatore, & non potius sub tropico sit. Certum autem est, frequentissimæ Africæ partem citra parallelum esse Cancræ: quod ignorasse uatem tantum, uix credideris, utanque in loco alieno æquatoris eleganter & docte meminit. Miror uerò Sulpitium, & Omnibonum uiros doctissimos annuere Lucano potuisse, tanquam apta referenti, cum Hamonis Abasim citra Cancrum esse notius sit, quàm ut referri debeat. Nō absimilis huic locus est apud Lucret. libro sexto, qui latera terræ maxime in contrarios cardines diuersa daturus sic ait: Nam quid Britannis cælum differre uidetur Id quod in Aegypto est? qua mundi claudicat axis. Quidue quod in Ponto est, differre à Gadibus, atq; vsque ad nigra uirum percocto secla colore? Vbi, nisi fallor, Aegyptum putat in altero trans æquatorem latere sitam, qua mundi claudicat, hoc est in latus meridiei uergat axis. Nimirum falsò, cum tota sit Aegyptus citra æquinoctialem in nostro hemisphærio sita, Ptolemaeo, reliquisq; Nec sunt Antœciobis Aegyptij, multo autem minus Antipodes, quod doctissimus tamen, et plurimæ lectionis interpres inibi tradit: quòd si qui Aegypti uocabulo interiorem Aethiopiam intelligere malunt, uideant illi quanto abusu id committant, cum plerique omnes Aethiopiam ab Aegypto separarint. Ad umbras reuertamur. Quorū Zenith intra tropicos est, his bis in anno, cum in meridiano Sol est, nullæ fiūt umbræ: semel quidem ex accessu Solis è tropico Capricorni ad Cancræ parallelum euntis, & rursum cum hinc in Capricornū egreditur. Hoc enim modo fit, ut quodlibet punctum meridiani dati Sol suo ambitu bis attingat. Rursum uerò omnes illi duplicē umbram habent, alteram in Austrum proiectam cum ipsis septentrionalis Sol est: alteram in Aquilonem expansam cū Solem ab Austrino latere habent: hæc umbræ longiores breuiorēque sunt, prout aut prope Zenith fuerit Phœbus, aut ab eo ipso remotior. Præterea umbra meridiana illis longissima est, qui proxime tropicam Capricorni adhabitant, breuissima septentrionalis, sicut septentrionalis his maxime expansa, qui proxime ad Cancræ tropicam adhabitant, & breuissima Austrina umbra. Qui autem sub æquatore sunt, eas habent certo tempore alternatim pares: umbra enim proiecta à corpore recto sub æquatore, dum Sol Cancrum tenet, par est umbræ proiectæ, quam habet quum in Capricorno est. Nisi longiorem Australem ea causa putamus, quòd Sol dum in Capricorno uersatur, terræ est propior, & contrapositum augi suæ locum tenet: alioqui in æqua parallelorum solstitialium distantia par ratio fuerit. Gratia autem exempli duplicis umbræ, statuo sub æquatore corpus rectum. Id à tempore uerni æquinoctij, quum in æstiuis signis Sol est, omni meridie umbram in Austrum proijcit, tanto longiorem, quanto magis Sol Cancro adproximat, in ipso autem Cancro longissimam habet. Vice uerò uersa ab Autumnali æquinoctio per omnia brumæ nostræ signa, Sole ad meridianum ascenso, umbras in septentriones uertit, quas Lucanus tertio libro dextræ intellexit, ut eas quæ in Austrum abeunt sinistras, quando inquit: Ignorūque Arabes, & uos uenistis in orbem, Umbras mirati nemorum non ire sinistras. Bona enim Arabiæ Felicis pars trans tropicum Cancræ in rubrum imminet pelagus: unde qui in Macedoniam Pompeij auspicia contra Cæsarem sunt seauit, in latus nostrum egressi, admiratione capti sunt, causam in promptu non habentes, quod æstiuo tempore illic quoque ut in Arabia sinistras, id est in Austrum proiectas umbras non haberent. Dubium uerò est, quod Solinus ait, umbras quæ nobis dextræ sint, illis esse sinistras: nam & ipsi umbram habent dextram nostræ conformem, id est in septentrionem uergentem, cum Sol in latere ipsis Austrino est. Sinistram uerò, quam ipsi habent, nos, qui septentrionis latus, inhabitamus, à meridie habere nullo modo possumus. Quomodo igitur, ut ille putat, eadem umbræ sint? Mirum autem quòd Lucani expositores sicco pede eum loam præterierunt. Plinius sexto libro scribit, legatos qui è Taprobana ad Romanos uenerint, maxime miratos fuisse, quòd umbras in nostrum cælum cadere animaduertissent, non in suum, solémque à leua oriri, & in dextro occidere, potius quàm è diuerso. Quem lubricum Plinij loam non cuius grammatico intelligere promptum est. Addo ad illa, quod qui intra tropicos propius æquatorem habitant, etiam in ortū prospicientes, modo à dextris oriri Solem uident, modo à sinistris. Præterea citra tropicos sub septentrionibus habitantibus Solem dexterem fieri æstate orientem, quàm his qui quouis intra tropicos loco habitant. Dextrum ipsum Lucanus ab ortu mensus est. Sicut Ouidius libro secundo Meta. Ne te dexterior tortum declinet ad Anguem, Neue sinister presum rota ducat ad Aram. Nam oriens, unde initium motus Solis est & astrorum, dextrorsus septentrionem habet, sinistrorsum meridiem, ut Raphaël scribit Volaterranus. Nam Vitruuius capite sexto, libri de Architectura noni, Sydera Borealia, quæ citra tropicam sunt Cancræ, orientis dextra uocat, ut illa quæ ultra Capricorni parallelum in meridianas partes à natura distributa sunt, orientis sinistra esse ait. Macrobius quoque libro Saturni. primo, ubi de Zodiaci signis sic ait: Et ut ab Ariete incipiam, magna illi concordia est: nam & is per sex menses hybernales sinistro incumbit lateri, ab æquinoctio uerno super dextrum latus, sicut & Sol ab eodem tempore dextrum hemisphærium, reliquo tempore ambit sinistrum: Hæc Macrobius, quibus innuit, meridiana signa in sinistrum, septentrionalia in dextrum uergere à uetustis fuisse creditum. Quod locus Ouidi. dignissimus notatu indicat lib. Meta. 2. Signaque sex foribus dextris, totidemq; sinistris. Quo in loco aduertendum, fores cæli obseruatione Astronomica bifariam describi posse, secundum duplicem Solis motum: eo enim quo cum firmamento ab ortu in occasum abit, fores in lateribus orientis et occasus designat: quas Ianus, quem ueteres Solem temporum authorem intellexerūt, apud Ouid. lib. fast. 1. intelligit, quando ait: Præsideo foribus cæli cum nutibus horis, Et redit officio Iuppiter ipse meo. Alio motu, quem ueluti suum singuli errone, proprium habet, per signa Zodiaci means, iam Austrinum, interim Aquilonis latus oberrat: & eius in æquinoctijs fores statuit, quas uersu pauloante citato Naso intelligit: & uocari fores anni possunt, quæ nobis reuera in Ariete sunt. Neque non à Martio ueteres annum orsi, id obseruasse uidentur, quamquam

Locus Lucretij.

Tertius capitulum.

Lucani loci.

Solini locus.

Vitruuius.

Macrobius.

Ouidius e / narratus.

Fores cæli.

Fores anni.

quam Geor. i. lib. Maro, Candidus, inquit, auratis aperit cum cornibus annum, Taurus. &c. Servius tamen nostram sententiam confirmans, aliud esse ait annum aperire, aliud annum incipere. In Tauro enim longiori iam factu die, & calore augefcente coeptum esse annum intelligimus, qui in Ariete tamen coeperit, nam in piscibus eum Ovidius finit Meta. lib. 10. Tertius equoreis inclusum Piscibus annum Finierat Titan. &c. Quod autem nobis Boreale latus uentibus Aries efficit, hoc idem Austrino lateri Libra praestat, pari per omnia ratione: nam in Ariete autumnum

Alit^a formicas non minores maximis canibus, quas more Gryphorum aurum penitus egestum, cum summa pernicie attingentium custodire commemorat. Immanes & serpentes aliqui, ut Elephantes morfu atque ambitu corporis afficiant. Tam pinguis alibubi, & tam feracis soli, ut in eo mella frondibus defluant, lanas syluae ferant: darundinum fissa internodia, veluti nauitas binos & quaedam ternos etiam vehant. Cultorum habitus moresque dissimiles: flino alij vestiuntur, aut lanis, quas diximus, alij ferarum auiumque pellibus: pars nudi agunt, pars tantum obscena velati, alij humiles paruique, alij ita proceri & corpore ingentes, ut elephantis etiam & ibi maximis, sicut nos equis, facile atque habiliter vantur. Quidam nullum animal occidere, nulla carne vesci optimum existimant: quosdam tantum pisces alunt, quidam proximos parentesque priusquam annis aut aegritudine in maciem eant, velut hostias caedunt, caeterorumque visceribus epulari fas & maxi-

habent illi, & in Libra uernum tempus. Sunt igitur sinistri signorum ambitus fores in Libra, dextri in Ariete. Aliae uero Solis portae sunt in ipsis solstitiorum initijs sitae: quas ambitus Solis ceu metas quasdam esse lib. de somnio Scip. i. Macrobius testatur. Aliae igitur sunt caeli fores, quas horas tenere doctus Homerus li. Iliad. 5. scribit. Aliae fores anni, aliae Solis portae. Porro alias dextri & sinistri obseruatio maxime uariat, quod inter recentiores perquam diligenter adnotauit Coelius Rhodiginus li. 1. cap. 9. meminit & in placitis philosophorum Plutar. a Formicas. In eadem sententiam Strabo, & lib. 3. Herod. Plin. cap. 31. undecimi, tantas esse eas scribit, quantus Aegyptius lupus est: hos autem constat alijs esse minores, ut lib. 3. idem tradit. Non igitur ad Indicos, sed ad nostrates referamus. Indici enim maximi sunt, ut lib. 16. Diodorus de canibus a Sophyte Alexandro donatis, & 15. lib. Strabo testatur. Quamquam Plinius. 8. lib. & Solinus (ut id obiter annotem) de canibus Albanis referunt Alexandro donatis, alios forte auctores secuti. Albanorum autem seuisimos

Solis portae

Formicae Indicae.

Indici canes maximi.

Arundines Indicae.

Saccarum Indicum.

Brahmanes Samanici.

Indorum feritas.

Idemque

canes esse, ante ex Valerio Flacco docuimus. Philostratus contra plurimum sententiam in India Gryphes locat auri effosores, lib. 3. b Serpentes. Plinius. 8. lib. ex Magastheno, tradit Indiae serpentes in tantam magnitudinem adulescere, ut solidos hauriant aruosque. Idem uerbis, ut solet, mutatis Iulius Solinus Plinij similia retulit. c Lanas. Ideo. 10. cap. 12. libri Plin. ait, suas arbores uescire Indos, quibus uerbis lanigeras esse constat. d Arundinum. Pli. 2. cap. septimi de insignibus in India, Arundines tanta, inquit, proceritatis, ut singula internodia aluo nauigabili ternos interdum homines ferant. Sunt enim, ut Strabo scribit, erectiores triannu passuum longitudine, humiles quinquagenum, tanta crassitudine, ut quibusdam diametros sit ternu cubitoru, quibusdam dupla. De harundinibus Indicis libro. 3. Herodotus. Saccarum edunt quod Zucarum uulgo nominat, magni in medicinis usus. Id non est aliud quam mel in arundinibus collectum gummi modo candidum, dentibus fragile, auctore Plinio cap. 8. lib. 12. Ideo de Indis libro. 3. Lucanus: Quibus bibunt tenera dulces ab arundine succos. e Cultoru. De Indoru moribus multa Strabo, pleraque omnia Solinus: nec indiligenter hodie Coelius Rhodiginus ex Strabone, cap. 31. libri. 10. multa. f Lino. Lucanus lib. 3. Et qui tingentes croceo medicamine crinem, Fluxa coloratis astringunt carbasa gemmis. g Humiles. De humilibus Strabo ex Magasthene, sed fabulosa existimat. De proceris cap. 2. lib. 7. Plinius qui multos in India quina cubita longitudine excedere constare ait. h Nulla carne. Ex Herodo. ita & Graeci, qui Pythagoram secuti sunt, nam Brahmanum philosophandi genus, ut indicat Strabo, non adeo a Pythagoricis placitis alienum est. Adnotauit Porphyrius Platonicus, sapientes Indorum nominatos fuisse Gymnosophistas: qui quidem si generis suae sione in studio religionis & sapientiae proclerent, Brahmanes dicti sine: qui uero idem electione tantum profiterentur, Samaneos dictos ait: quorum uitam Bardesanes Babylonius descripsit. Hi tantum futurae uitae tribuerunt, ut ualidi, & quieto in corpore bene habentes, uitam tamen praesentem inuiti tulerint, ac non raro nulla urgente causa ulro sibi mortem consciuerint. Alias in India sunt rei pecuarie dediti, qui cruda carne uescuntur, Herodoto. i Pisces. ut hodie quoque sunt e nostris, qui a carnibus abstinent, re magnam uidelicet prestare se putantes: quasi ille maiori uictoriae corolla indignus sit, qui carnibus uescens nec genium de fraudas suum, ille sum pudicitiae & castitatis candorem seruat. Equidem, nisi fallor, praecleariora illi trophaea statuenda puto, qui pugna acriori uictor euaserit. Mele uerba uidetur in sua transulisse Solinus. k Parentesque. Herod. 3. li. Quoties, inquit, ciuium aliquis aliquaque aegrotat, uirum quidem sui maxime familiares interimunt, quod dicant illum morbo tabescentem carnes ipsis corrupturum: & licet se neget aegrotare, nihilominus isti non ignoscentes necant eum epulanturque.

Idemq; mulieres solent. a Senectus. Quin nec senectuti parci Herodo. tradit. At Solinus, Sunt, inquit, qui cū incubuere morbi, proal à cæteris in secreta abeunt, nihil anxie mortē expectantes. Curtius libr. 7. Quis autem segnis ætas, aut incommoda ualetudo est, expectatam mortem pro decore uitæ habent. Idem: Vnum agreste & horridum genus est, quod sapientes uocant: apud hos occupare fati diem pulchrū, & uiuos se cremari iubent. Hinc illud Lucani libr. 3. Quiq; suas struxere pyras, uiuiq; calentes Ascensere rogos. &c. Habent autē suos, ut dixi, sapientes Indi, quorum potissimū Bracmanes, quos Apolloni

Bracmanes. us in terra esse, et non esse in terra dixit, sicut Philostratus scribit libr. 3. ob perpetuam, ut puto, rerum cælestium cōtemplationem. Hi mundum dixere creatum corruptibilemque, & sphericam, quem uniuersum conditor & administrator omnium Deus peruadat. Nostram autem uitam nil esse aliud, quàm uiuidum quendam hominis cōceptum, mortem uerò natiuitatem ad ueram illam et felicem uitam, his qui recte philosophati sunt, authore Strabone. Germanæ alij, ut plurimum syluas habitant, syluestribus fructibus uescentes, uiniq; & Veneris expertes. Gymnosophistas. 7. libr. Plinius ait ab ortu ad occasū perstare solere, contuentes Solem immobilibus oculis, & ob feruentes harenas toto die alternis pedibus insistere. b Nysa. Plinius: Nysam urbem plerique Indiæ adscribunt, montemque Merum Libero patri sacrum, unde origo fabule Iouis femine editum. &c. Rectius Ioui sacrum montem Pomponius dixit, unde locus fabule datus sit. Arrianus libr. 5. Inter Cophenem & Indum amnes sitam esse retulisse ueteres ait: à Dionysio uerò conditam, quo tempore ad Indos profectus est, propè omnes tradunt. c Meros. Curtius. 6. libr. Nysa, inquit, sita est sub radicibus montis, quem Meron accolæ appellant: inde Græci mentiendi traxere licentiam, Iouis femine Liberum patrem esse celatum. Græce enim μῆρος femur dicitur: fecit igitur uocis ambiguitas diuersa significatis, ut commode Græci fabulati sint. Arrianus iuxta Nysam magnam copiam esse tradit hederæ, quæ nusquam alibi apud Indos nascatur: montem ipsum ea & Lauro uestitum, lucos amœnissimos habere, & omni ferarum genere abundare: in quem cum equitatus peditusque parte uisendi gratia Alexander consanderit. In hoc uerò, nisi fallor, à Mela Curtioque dissentit, quòd Liberum ait ita uocari montem uoluisse memoriæ gratia, quòd in Iouis femore succreuerit. d Genitum. Ergo Thebanus non fuit? Arrianus certe dubitat an ad Indos unquam Liber Thebanus uenerit: nam fieri potuit ut ad Indos profectus crederetur, quòd in India, ut lib. 4. Diod. ex multorum sententia scribit, Liber fuit indigena, qui terra sponte uitam ferente ex uua uinum elicere docuit. Ita & Argiuo Herculi, ut diximus, ea attributa sunt, quæ plurimum erant. Lege à principio libri. 15. Strabonem. Herodotus. 2. libr. (tanta dissensio est, nisi ad diuersos referas) scribit Græcos tradere Dionysium editum statim in Iouis femore insutum, portatūq; in Nysam illam, quæ supra Aegyptum in Aethiopia est. In quam sententiam et Diod. 4. lib. de Dionysij ortu refert, nec plasnè femori insutum, sed Mercurio datum, ut in Nysam deferretur, à Nymphis omni studio curaq; educandum. Labitur autem Tortellius, quòd illam Indicam Nysæam, hanc Aethiopicam, siue, ut ipse putat, Arabicam Nysam nominari tanquam ad differentiam credidit. Fabulam refert. 3. Metamor. Ouid. & loco iam citato Diod. e Materia. Argumentum fabule idoneum. f Error. Si ita re ipsa contigisse crediderunt. g Palibotri. Plini. 19. cap. 6. lib. multa de Indiæ gentibus locutus. Sed omnium, inquit, in India propè, nō modo in hoc tractu potentiam claritatemque antædunt Prasij, amplissima urbe ditissimaque Palibotra: unde quidam ipsam gentem Palibotros uocant, immo uerò tractum uniuersum à Gange. Regi eorum, peditum sexcenta millia, equitum triginta millia, Elephantorum nouem millia per omnes dies stipendiantur: unde coniectatio est in gentium opum. Hæc Plinius. In illa sententia Mela quicquid inter Gangem & Indum est, apud maritima Palibotris tribuit. h Iolida. Iolin promontorium, quod intra Gangem & Tamon intersit, solus mihi Pomponius reddit: nam alibi, quod sciam, non legi, sicut ne de Tamo quidem, nec ne Cudo: quanquam notum est ex ipsis uerbis suis, ita à meridie Eoam Asiæ partē Tamo terminari, sicut ad Thabin finitur eadem, flexu littorum in septentrionem uerso. Sed quæ insignia sunt in extimo littore, sinus est Magnus cognominatus, inter Chersonesum, quam auream cognominant, & eam terram quæ longo tractu in meridiem procurrat: post quem Gangeticus est, ab amne quem recipit dictus, inter quem & Indi ostia amplissimus littorum & innumeris populis urbibusque habitatus tractus. i Nysij. à Nysæis alij, manifesto argumento, nam hos proprius Indum à Nysa dictos, Curtius, Arrianus, & Diodorus referunt: illos Pomponius extra Gangem statuit, ut inde ad Cudum usque alterum littus: & id quidem rectum in Tamon imminet. k Magis quàm ubi habitetur. Maior æstus est quàm usq; alibi ubi habitatur: quod non tam ex eo prouenit, quòd sub Cancro sunt, quàm quòd aut planicie

Planicie siti nuda, aut aquarum penuria torrida, aliâue huiusmodi ratione, unde fiat quod insolentiores illic æstus sint: aliâs Sole Cancrum tenente non est dubium omnem Indiæ tractum parallelo uicinum tropico grauissimo calore infestari diebus multis, nisi priuatæ causæ temperent: multo enim seuior æstus est Tropicos tenentibus, quàm esse sub æquatore aliquo modo possit, quod primo libro late docuimus. Constat autem totam littoris Indici oram ultra Cæcrû exporrigi, cum aurea Chersonesus etiâ æquinoctiali subsit, et extimæ oræ pars trans eû adusq; Capricorni paral-

bitetur, exæstuat, atræ gentes, & quodammodo Aethiopes. Ab Iolide ad Cudum recta sunt littora, timidique populi, & marinis opibus affatim dîtes. Tamos promontorium est, quod Taurus attollit: collis, alterius partis angulus, initiumque lateris ad meridiem versi. Ganges & Indus amnes: ille multis fontibus in Hæmodo Indiæ monte conceptus, simul vnum alueum fecit, fit omnium maximus, & alicubi latius, quâdo angustissime fluit, decem mil-

lelum pertingat, ut recentis experientia tribule monstrant. a Atræ gentes. Minus tamen quàm Aethiopes. Plinius libro sexto: A Gange, inquit, uersa ad meridiem plaga, tinguntur Sole populi, iam quidem infecti, nondum tamen Aethiopum modo exusti, quantum ad Indum accedunt, tantum colore præferunt Sydus. &c. Ferunt & Aegyptios Thebatæ nigrescere non nihil, uerùm tertio in loco esse, ut primi Aethiopes sint, reliqui Indi, postremo Aegyptij. Ideo libro quarto Manilius sic: Aethiopes maculant orbem, terrasque figura

Indi atræ.

Manilius.

Cur nigri Aethiopes.

Albertus

Strabo

Theodectes

Cur Australis timidi

Hypas

rant, Perfusas hominum gentes minus India tostas Progenerat, mediûmque facit moderata tenorem. Iam propior telusque natans Aegyptia Nilo Lenius irriguis infuscat corpora campis. Quod ad nigredinem attinet, Alexander libro problematum primo quærit, qua de causa Sol hominem nigrum reddat, linteum candidius faciat, ceram emolliat, lutum induret? & respondet prædictorum causam esse materiæ patientis aptitudinem. Materiæ nanque nostri corporis, inquit, excepta pituita, quoties nimium recalescunt, per autem nigrant. Albertus Germanus, magnus in omni philosophia uir, in eo libro quem de locorum natura scripsit, Austrinos homines & Aethiopes maxime nigros esse, cû ob locorum, que incolunt, æstum ex Sole, tum etiam propter sui corporis caliditatem. Nam primum horum semen generationis calidum est, & matrix mulierum admodum calida & sicca: unde fit, ut decoctione fortissima conceptum sperma digeratur, fiatque crescentis fœtus sanguis adustus: cûmque humidum subtile calore loci educatur, & grossum terrestre aduratur, manet ipsum, & nigredinis est causa. Fiunt itaque terrene complexionis membra ualida, et ossa albißima, ut in dentibus eorum uidere est: caro autem sanguine perfusa fusco, & oauli ex calore frequentibus uenulis sanguinei, qua de re & Aethiopum ipsis nomen est. Præterea corpora leuissima, & animi uis in ipsis, qui magnam sustinent æstus intemperiem, imbecillis & hebes est, propter euaporationem et defectum spiritus animalis. Quâquam qui sub æquatorem uergunt, propter temperiem maxime animo ualeant: nam agilem habent spirituum subtilitatem, ut qui nimis frigidis locis degunt, non minus fiunt hebetes, atque illi qui nimis calidis. Siccitas etiam & caliditas causa est, quare Aethiopum Indorumq; pili pauci sint, & crispi, ut est notum. Strabo decimo quinto libro fuisse indicat, qui aquis causam nigredinis tribuerint, quæ peregrina quoq; pecora eâ potâtia colorem uariet. Theodectes clarus scriptor ad Solē retulit, quæ male Onesicritus reprehendit, etiâ si annuit Strabo: nã propinquior esse Sol dicitur, cum in Zenith magis inclinat, hoc modo & Indis & Aethiopiibus adproximat. Falsum uerò est Solem ab omnibus æqualiter distare, cum in Capricorno propinquior sit terræ, quàm quando in Cancro est, ex communi Astronomorum sententia, Theodectæ senarij hi sunt: Quibus propinquam Phœbus admouens rotam, Atræ fauilla corpora infecti uirum, Caloribusque adurens præpotentibus, Retorridas crispauit illorum comas. Strabo tradit in India pensiles esse ipsis comas ob aëris humiditatem, nec ob adustionem, sed ex genitura magis nigros esse. In quam sententiam Arrianus quoque libr. 8. perpulchra scripsit. Ego in Alberti sententiâ pedibus eo. Cur uerò Sol nigriorem inducat, & non ignis, apud Aristotlem, lege sectione ultima problematum: & adde Solem uideri radio simul & calore parato agere, idq; continua duratione in multos menses. Ignem autem non pariter, porrò Solis uehementissimus influxus est, ignis nullus. b Timidique. Nam cum porosa eorum sint corpora, & multa spirituum resolutio, ob aërem calidum, & magnam Solis uim, corda frigidiora habent, ideoq; timidi sunt, Alberto. Ideo Aristoteles, Sunt, inquit, fortes qui calida sunt natura: timidi uerò qui exangues refrigeratique sunt: fit igitur, ut qui loca inhabitant calida, refrigerentur: qui frigida, concalescant. &c. Ea causa qui Europâ inhabitant, & in Asia Scythiam, si alijs cõferas, omnium bellicosissimi sunt. c Hemodo. Tauri parte, indigenæ enim p partes uocant Paropamisum, et Hemodum, & Imaum, & alios, sed Caucasum Macedones, ex Strabone libr. 15. d Simul. Postquam. e Maximus. Decem & nouem annes in eum corruant, quorum plurimi nauigabiles. f Decem millia. Plinius. 18. capit. sexti, octo millium passuum amplum esse scribit, ubi minimum patet: ubi immodicum, stadiorum centum, altitudine nusquam minore passibus. 20. De hoc & Indo omnia ex Plinio, Strabone, Dionysio, Curtio, Arriano, Solino, ceteris propè notiora sunt quàm ut referri debeant. Id notauero, Hypanim in India Eustathio, & plerisque alijs dictum, Arriano & Philostrato Hypasim dictum: ut non re solum ab illo Scythico, sed nomine quoque differat. In qua sententiâ & Hermolaus est, apud Plinium sexti libri decimo septimo capite, Hypasin, non Hypanim legens. Cum Hypanim tamen uetusta Martiani exemplaria retineant, nec refragetur Plinij locus eos

reprehendentis, qui Hypanin in Asia parte statuerint, cum per Asia partem Scythiam Asiaticam intelligat, ipso etiam Hermolao testante. Hoc obiter & in transcursu adnotandum duxi, Plinium. 12. capite quarti libri, & decimo capit. libri trigessimoprimum scripsisse in Boristhenem Hypanin Biropeum corruari diligentiorum autoritate: mox eodem in quarto tanquam sui oblitus, nisi fallor, Hypanin ait manufacto alueo in Bugem, naturali in Coretum influere.

Paropami /
sus.

a Paropamiso. A quo & Paropamisus Satrapia, & Paropamisadae accolae dicti. Tauri ille pars est, iuxta quem brumae tempore adeo altae niues prestant terram gelu, & perpetuo penè rigore constrictae, ut ne hominum quidem feruore ullius uestigium extet: obscuri caeli uerius umbra, quam lux nocti similis premit terram, uix ut qui prope sunt, conspici possint. Ibi Alexandri exercitus maxime aliquid quando ob gelu periclitatus est, ut. 7. libr. Curtius tradit, ex quo illa deprompsimus. In Paropamiso fabulosus ille specus monstratus, in quo ligatus Prometheus fuerit, cuius primo libro meminimus, ex Philostrato: eius sententiae accedunt libro septimo Curtius, & quinto libro Arrianus. De omnibus quos Indus recipit. 20. cap. 6. Plin.

Indi magni /
tudo.

b Exaequat. Quadam aquarum modestia nusquam latior, inquit Plinius. 50. stadijs, aut altior quindecim passibus, amplissimam insulam efficiens, quae Prasiane uocatur, & aliam minorem, quae Patale, Deltae Aegyptiae persimilem Curtio.

c Duobus ostijs. Strabo quoque duorum

meminit, sed plurimum Ptolemaeus. Tradit libro ultimo Arrianus Indicos amnes omnia illa animalia gignere quae Nilus, Hippopotamo excepto, praeterea & rigare latosque in campos dispalescere, quibus in cognito orbe nusquam maiores existant. d Chryse. Plinius non ad Tamum, nec Gangem, sed extra ostia Indi Chryse et Argyre, inquit, insule fertiles metallis, ut credo: nam quod alioqui tradidere aureum argentumque ijs solum esse, haud facile crediderim. e Vocabulo. ἀργύρον enim argentum, χρυσός aurum significat. f Taprobane. Plinius libro

Taprobane.

sexto: Taprobanem, inquit, alterum orbem terrarum esse diu existimatum est, Antichthonum appellatione. Ut liqueret insulam esse, Alexandri Magni aetas resque praestiterunt. & c. Meminere huius insulae passim alij, sed nemo Plin. diligentius: cum quo tamen mihi hoc in loco amplius agendum est, ut certe non gloriae aut emulationis, sed ueritatis studio ostendam lapsos ueteres, ipsumque Plinium citra delectum tradidisse, quae pro ueris indubijsque haberi uoluerit, quorum est deprehensa falsitas. Nam. 2. 2. cap. sexti libri, ubi multa de hac insula mentio, inter alia refert, legatos ex Taprobane cum ad nos uenissent, miratos esse Septentriones & Vergilias, ueluti in nouo caelo: Lunam uero apud ipsos non nisi ab octaua die ad quintamdecimam supra terram aspici. Paulò uero supra ait ex ueterum traditione septentrionem non cerni. Quae uerba, praeterquam quòd nimis sunt ieiuna, in re explanatius tradenda, dubium faciunt, quoniam loco Taprobanem esse Plinius crediderit, nam uerum nunquam erit non cerni septentrionem, nisi multo spatio ultra aequinoctialem sita sit: cum habentibus declinationem Austrinam uiginti quatuor, & amplius graduum, Ursa maioris stellae cerni possint. Porro extremum caudae maioris Ursa à polo distans. 38. graduum interuallo, his primum ad horizontem uoluitur, qui triginta octo graduum latitudinem meridianam habent. Praeterea ultimum caudae minoris Ursa, ut principes tradunt Astronomi, à uero puncto polari. 4. graduum interuallo abest, & cerni potest ab omnibus his qui latitudinem meridianam habent. 3. graduum, cum ipsis adhuc supra horizontem sit. Dubitas? Quis nescit omnem stellam, inter quam, dum altissime mergitur, & Zenith prospicientis fuerint gradus nonaginta, hoc est quadrantis interuallum, eam in horizonte primum esse prospicientis: Zenith enim ad horizontem undique spatium est. 90. graduum. Eam uero quae pluribus gradibus abfuerit, perpetuae esse occultationis, sicut illa semper apparet, aut apparere potest, quae citra. 90. gradus in conspicuo caelo est. Quod si minor Ursa tota cernitur uel ab his qui certo spatio trans aequatorem sunt siti, quis dubitat de maiori, cuius stellae multo amplius à polo elongantur: in uniuersum aut ita contingat, ut stella maioris declinationis quam sit eleuatio aequinoctialis perpetuo appareat, si declinatio septentrionalis fuerit: si uero meridionalis est, semper lateat, referendo hoc ad eos, qui citra aequinoctialem in Arcton uersus habitant. In Austrum enim uergentibus modo contrario eueniret, suis semper ipsis apparentibus, nostris interim occultis. Quod si Plinij uerba paulò diligentius legerimus, deprehendimus citra aequatorem Taprobanem statuisse, quemadmodum Ptolemaeus, de quo mox dicam: nam à Colatice promontorio Indiae quadridui tantum navigatione abesse ipsius Claudij temporibus legatos retulisse ait. Adde, quòd Solis insulam dicit medio

Canon.

Taprobane
ubi

dicit medio in cursu obuiam fieri nauigantibus. Constat etiam ex tabularū fide nullam esse celebrem adeo insulam in Austrino Oceano, quæ quadridui nauigatione peti posset, ea excepta, quam Taprobanem uocat Ptolemæus. Addo, quæ Seras quoque ab ipsis aspici scribit: quod quidem intelligi poterat de his, qui ad se mercium gratia uenissent: sed addidit, notos etiam commercio, quod Solinus explicatius referens: Cernunt, inquit, latus Seriam de montium suorum iugis: & Hermolaus hanc sententiam probat, uideri scilicet Serum ex Taprobane tractum. Postremo ab Onesicrito prius, mox ab Amij Plocamij liberto cognitam indicat, qualis esset. Cū uero hic è sinu Arabico, ille ab Indi ostijs soluit, uerisimile est, utrunque in eam appulisse insulam, quam Taprobanem Ptolemæus uocat. Sed quid opus de insule situ quærere? In continente India ea quæ intra Gangem est, Vrsas non uideri in anno, nisi semel diebus quindecim asferit. 75. capite secundi libr. & 19. sexti. Modestius Mela aliabi in India neutrum septentrionem cerni dixit: quam sententiam, pro recenti locorum experientia non adeo reiecerim. Quoad Plinium attinet, constat hanc oram omnem, cuius ipse meminit, citra æquinoctialē terminari, ubi maxime proninet. Et sub æquatote, cuius horizon per polos transit, omnes stelle oriuntur & occidunt, apparentq; circūquaque prospicienti: quid obsit quò minus Vrsæ citra æquinoctialem cernantur? Quanquam minus cerni septentrionem concedam, quando in eo signo Sol est, in quo Vrsæ cum eo occidit per noctem lateus: ita ut quando ex eo signo Sol abiit, post occasum apparere incipit, semperque deinaps apparet, donec circuitu factò idem signum Sol annuus intraturus est. Fit itaque ut pauco tempore non uideatur septentrio in India, alioqui multis mensibus toto anno supra horizontē conspicuus. De Vergilijs, quod ait, non cerni eas, multo insignius erratum est: nam si damus ut tantum ultra Capricorni tropicum ab æquinoctiali abscedat Taprobane, quantum nostræ habitationis parallelus septentrionem uersus ab eodem abest, adhuc conspicue supra horizontem Vergiliæ sunt. At ne Plinio quidem persuaseris, tantum ab India Taprobanem amoueri. Dicam explicatius illa, gradus declinationis Vergiliarum, quæ in Tauro longitudinem habent, sunt plus minus. 23. graduum. Est ergo consequens ex canone demonstrato, quem retuli, primam eos qui declinationem habent Australem, uel distantiam Zenith ab æquatote gradibus. 67. in horizonte suo Vergiliæ habere. Videre ergo possunt quicumque intra illam declinationem habitant. Sed nulla hodie uel maxime in Austrum procurrentis Africa tanta deprehensa est declinatio. Quid illud, quod ait, Lunam quidē apud ipsos non nisi ab octaua ad quintamdecimam supra terram aspici? Id legatorum non erratum dixerim, sed mendacium: illud enim placuit credulis, ut hi frè solent qui ex ignotis uulgo locis redeunt, sui admirationem fabulis astruunt. Mirum uero, cur id tantus author nullo planè iudicio ueribito, tradere posteris ceu indubium foret, uoluerit: cum constet nullum esse in tota trium terræ partium continente locum, nullam in omni mari insulam, quæ Lunam crescentem decrecentemque non uideat, eo modo quo nos, si modo ipsis oritur & occidit. Porro quis non intelligat nunime dictum proprie, ab octaua in. 15. tanq̄ Luna semper eodē in loco lucis, tenebrarūq; uices peragat, cū adeo id uariet, ut toto anno solari nullus idem sit plenilunij interlunijue gradus, quod ita est notum, ut referre pigeat. Quod si sub polis habitatio foret, contingeret quidem alterutris per sex signa Lunam non uideri, seclusa latitudine: nam æquator ita habitantibus horizon esset, uerum non à decimaquinta in reliquos dies, sed continuis diebus. 14. hoc est medio anno lunari, sicut iisdem dimidio anni solaris ipso Sole careant: rursus uero eo tempore continuis quatuordecim diebus planè lucentem intuerentur, sicut dimidio solaris anni solarem haberent continuum. Quod si quæ terræ sunt adeo ab sectore in polum alterutrum abeunt, ut signi gradus aliquot, aut ipsam signum, signaue Zodiaci supra horizontem habeant, certum est Lunam his quandoque non uideri: uerum non eo modo quo Plinius tradit, sed continuis diebus noctibusue: immo uero mense, aut mensibus, prout minus he magisue absuerint. Falsissimum uero est omnium, quod asseruisse Onesicritum scribit libro secundo Plin. his in locis septentrionem non cerni, quibus in locis in die umbræ non sint. Nam hoc modo sub tropico Cancris sitis non cerneretur Vrsæ. Quoniam autem in id caput incidimus, corrigendus est error, non Plinij culpa, sed librariorum, ut credo, ignorantia admissus. Rursus, inquit, in Meroë insula, quæ est caput gentis Aethiopum, quinque millibus stadiorum à Syene in amne Nilo habitatur, bis in anno absumi umbras, Sole duodeuicesimam Tauri partem, & quartamdecimam Leonis obtinente &c. ubi non quartamdecimam, sed tredecimam legendum: is enim gradus. 13. gradui Tauri correspondet, & in parallelum æque à polo & æquatote distantem, cum contraposto gradu incidit. Quanquam non dubito, & in decimoquarto alijsq; uicinis gradibus idem fieri multis Meroem habitantibus, propter insulæ magnitudinem, & non adeo præcipitem uariationem declinationis etiam in Leone: uerum huic non decimus octauus, sed decimus septimus gradus Tauri respondet. Desyderat autem ratio, ut quoties eiusdem incidentiæ Solis in certo parallelo bis nullam umbram in meridiano efficientis, mentionem facimus, toties gradus signorum æquidistantia contrapostos nominemus. Quandoquidem illa causa est, cur bis umbra in certo parallelo non sit. In eodem capite, Maleum, inquit, montem æstat in Austrum, hyeme ad septentrionem umbras iacere &c. Minime id mirum, cum omne corpus intra tropicos duplex habeat umbrarum genus, ut ante docuimus. Verum quod libro sexto ait, Monedes & Suari, quorum mons Maleus, in quo umbræ ad septentrionem cadunt hyeme, æstat in Austrum per senos menses: id prorsus nego, nisi doceat Plinius Maleū sub æquinoctiali circulo iacere. Id enim his solis quæ sub æquatote sunt, corporibus accidit. At Monedū et Suarorum inter gentes, quæ Gange & Indo clauduntur, meminit, toto illo littore longe ab æquatote absente. Quod Ptol. docet princeps Cosmographus, cuiq; in situ locorum tractus Austrini, quod Alexandria scripsisse creditur, magna fides adhibenda est, nec est ut de latitudinis siue declinationis certitudine quis ambigat: nihil est ad deprehendendum facile magis. Vtinam adeo de longitudine constaret. Porro quam scire, quamq;

Locus Plinij

Alius Plinij locus.

Locus Plinij

Locus Plinij

Maleus mōs

Locus Plinij

Locus Virgilij.

Strabonis
obscura tra-
latio

Insula Solis.

Rubrū ma-
re quod.Cur rubrū
mare.

Dionysius.

exacte dictum sit Taprobanem iacere inter ortum & occasum, eruditis iudicandum relinquo, etiam si hoc modo referre Solinus uoluit. Quis autem Indiae locus, quis totius Asiae est, qui inter ortum & occasum non taceat? Multo doctius aptiusq; 30. capite libri sexti, Aethiopiam ab oriente hyberno ad occidentem hybernum sitam esse: praeterea Italiam inter horam primam & sextam brumalem incedere dixit, hoc est inter meridianam lineam, & hybernum Solis exortum. Illud autem cum ad solam Taprobanem non attineat, omnibus illic inter ortum, & occasum sitis, ieiunum mi-

hi (saluo tantū uiri honore) concisumq; uideatur. Retulissim & de Arcturo, quem in Carmania nec omnibus cerni noctibus, nec totis unquam, credidisse ueteres Plinius tradit: praeterea quod ad eiusdem tractus amnem Hithanim ex India profectis primum Vrsae apparere incipiant, nisi ipsa semet factis falsitas reuelleret. Ad Taprobanem reuertamur, quā Ptolemæus docet ita subiectam aequatori, ut in Austrum gradibus ferè tribus, in septentrionem tota reliqua mole uergat. In ea uideri Vrsae possunt, uerum humiliori eleuatione, & qui ipsis orientur, & occidunt: nam quod Maro dixit Georgicorum. I. Arctos Oceani metuentes aequore tingi, ad eos referendum

est, quorum declinatio est non minor 38. graduum: sub horum enim horizontem primum non merguntur: alioqui falsa esset Virgiliana assertio. Quanquam non dubito plerosque ex his qui uerborum ornatui omnia tribuentes, praeter historiam fabulamue nihil tenet reliqui, ita accipere, ut in uniuersum nullis Vrsae mergi uideantur. Deimachus clarus author Vrsas in nulla Indiae parte occultari scripsit, ut Strabo libro secundo tradit, ubi per multa de Taprobane, uerum adeò perplexe tralata, ut nisi attentissime legas, capere haerentem sententiam non possis: manifesto argumento, nunquam bene transferri quod ad amussim non undiquaque intelligitur. Ideoque Ianus de monte Regio queritur alicubi in Strabonis translatis codicibus esse ad Mathematica praesertim attinentia, quae corrupte legatur, nec Graecis admodum respondeant. a Solis. Plinius insulam Solis hoc tractu describit, quae & cubile Nympharum rubens dicatur, in qua nullum non animal absumitur incertis causis: sed et Solis ostia iuxta nominari potuere, ob aestum intolerabilem, & aquarum longo tractu penuriam: ideo periclitatum Alexandri illis locis exercitum Diodorus decimo septimo libro scribit. Notum uerò est in locis maritimis aestum supra modum augeri, ob uehementissimam radiorum Solis perpendicularium, aut rectorum repercussionem. b Rubri maris. Plinius quoque sexto libro, Post Carmanos eius initium facit: magno horum errore, qui sinum tantum Arabicum rubri maris nomine censent: cum Oceanus, qui & Persicum, & Arabicum fundit, totamque Eudæmonem abluit, eo nomine censetur. Verba Plinij haec sunt: Irrumpit deinde (post Carmaniam) & in hac parte genuinum mare in terras, quod rubrum nostri dixere, Graeci Erythreū à rege Erythra: aut ut alij, Solis repercussu talem reddi colorē existimantes, alij ab arena terraq;: alij à tali aquae ipsius natura. Herodotus libro quarto sinum Persicum rubrum mare uocans, altera, inquit, ora à Persis incipiens porrigitur ad Rubrum mare, quod & Persicum uocatur: dein gradatim Assyria, atque inde Arabia, desinitq; in sinu Arabico. In eadem sententia sunt Pomponius & Plinius. Curtius libro nono tradit rubrum mare nō à colore undarum, ut plerique crederent, sed ab Erythra potius appellari. Multa de eo Strabo decimo quinto libro.

c Tuberonem. Plinius, nisi fallor, Tuberum nominat libro sexto nauigabilem: inibi & Nabrum uocans alium, Ptolemæus Arabem, dubium an illum quem Arusacem Pomponius nominat. d Coloris. Audiui uirum dignissimum fide, qui ad littora usque sinus Arabici à Hierosolymis peregrinatus, rubras quidem undas uideri aiebat uerum non esse: nam claram eam admodum, & fontali similem aquae dicebat, si hausta in uas quodpiam funderetur: tribuit igitur ruboris causam arenae nonnihil rufae: latèque à littore in altum uadosum esse id mare asserbat, unde esset, ut aquarum perspicacia fundi haud altè distantis colorem aspectantibus redderet. Ceterum id quod extra sinum est, altissimum esse propè omnes quos legerim affirmant. e Magnorum animalium. Idem Curtius, Arrianus, Diodorus referunt. Rufus in Periegesi ex Dionysio: Feruent Erythrei marmora ponti Tota feris: haec, ut rigidi iuga maxima montes Nubibus attollunt, latus omne & terga tumescunt, Instar in his rupis spine tenor arduus adstat, Molibus in celsis scrupus quoque creber inhorret. At ne quis rapidi subuectus gurgitis unda, Hæc in terga salis lembum contorqueat unquam, Aut se monstrigenis, hostem licet, inferat aestus Fluctibus, immodice late patet oris hiatus. Quippe feris antro panduntur guttura uasto, Protinus hæc ipsas absorbent fauce carinas, Inuoluuntque simul mox monstra uorantia nautas. Hæc Dionysij lectio propè in omnibus exemplaribus non tam corrupta est, quam obscura, ac multo clarius à Palemone uersa: multis enim in locis à Dionysio tradita Rufus praeterijt: rursum de suis passim inseruit, quae apud Dionysium non leguntur: quod ante alios nuper prodidit collatione facta Petrus meus Mosellanus

Mosellanus homo græcæ & latine iuxta doctissimus. a Aequaliter impellit. Aequali flexu. Nam si duos illos si-
nus non fecisset irruendo, seorsum patens fuisset. b Dicitur regionibus. Carmania, & Indico littori.

Petrus Mo-
sellanus

SINVS PERSICVS.
Rande ostium. Quod tamen latitudinem habet non maiorem quinque millium passuum, nomen sinui
datum ab adhabitantibus Persis, quemadmodum ab Arabibus alter Arabicus dicitur: utroque inte-
rim rubri maris retinente nomen. Cerne tabulas, & situm disce. d Ceruice. Collo, nam Per-
sicus sinus propè capitis effigiem habet, & introitus æruicis proæritatem. e Maior reas.

Sinus Persi-
cus.
Arabicus

rum animalium magis, quàm cætera capax: primo rece-
dentis oras aequaliter impellit, & vt nō intret interi-
us, aliquantū patēs sinus erat. Sed quas ripas inflexe-
rat, bis irrūpit, duosq; iterū sinus aperit. Persicus uo-
catur^b dictis regionibus propior, Arabicus vltior.

SINVS PERSICVS.

Persicus qua mare accipit, vtrinque rectis
lateribus^c grande ostium, quasi^d ceruice
complectitur, deinde terris in omnē par-
tem vaste & æqua portione cedentibus
magno littorū orbe pelagus incingens, reddit formā
capitis humani. Arabici & os arctius & latitudo mi-
nor est, maior aliquanto recessus, & multo magis
longa latera, in it penitus, introrsusque dum Aegy-
ptum pene, & montem Arabiae Casium attingit,
quodam fastigio minus ac minus latus, & quo ma-
gis penetrat angustior.^g Ab ijs quæ diximus, ad si-
num Persicum, nisi vbi^h Chelonophagi morantur, de-
serta sunt. In ipsoⁱ Carmanij nauigantium dextera po-
siti sine ueste ac fruge, sine pecore ac sedibus, piscium
cute se velant,^k carne uescuntur, præter capita toto
corpore hirsuti. Interiora^l Gedrosij, dehinc^m Persæ
habitant.ⁿ Cethis per Carmanios, supra Andanis &
Corios effluunt.^o In parte, quæ pelagi ostio aduersa
est, Babyloniorum fines^p Chaldaeorumque sunt,

Ideo inter intimum eius sinum & ægypti-
um mare isthmus interest non amplior.

25. mil. passuum interuallo tam paruo di-
rimitur: ibi tanta naturæ diuersitas, ut Plin.
II. capite quinti libri scribit. De Casio pri-
mo libro diximus. f Fastigio. Trās
ostium statim quantam potest amplitudinē
occupat, mox sese fastigiat, estq; angustissi-
mus ubi intimus. g Ab ijs. Oram ha-
ctenus præscripsit, iam repetit accolas suo,
quemadmodum sepe monui, more. h

Chelonophagi. Qui ostreis uescuntur,
sive testudine, quæ græcè χελών dicitur.
Hæ, ut libro nono Plinius tradit, ad eō in
Indico mari magne sunt, ut singularum
superficies habitabiles casas integant.

Chelonophagi.

Strab. 16. li. ad eō magnas alio in loco repe-
riri scribit, ut Chelonophagi in eis nauigant.

Carmania.

i Carmanij. Ex Oceano in
Persicum nauigantibus à dextra Carma-
ni sunt. Carmania ad ostium sinus magis
frequēs ea parte qua Parthis imminet, de-
serta est, Ptol. cæteris ferè. De ea perpul-
chra lib. 15. Strab. k Carne. Ideo

Ichthyophagi dicti: quanquam libro octa-
uo Arrian. supra Carmaniam in Gedro-
los Ichthyophagorum tractum esse ait: me-
minit & libro quarto Philostratus. Curti-
us octauo libro tradit, iuxta ad Indicā orā-
gentes esse, quibus ungues prominent nū-
quā recisi, comæ hirsute & intonsæ sint,
tuguria conchis et cæteris purgamentis in-
structa, qui ferarum pellibus tecti, pisci-
bus Sole duratis, et magnarum quoque be-
luarum, quas fluctus eijcit, carne uescun-

Hirti homi-
nes.

Gedrosia

Persæ.

Chaldæi

tur. Stra. arte seuis eos moribus immanes esse testatur, & Crinit. adnotauit ultimo cap. 6. Omnes Ichthyophagos A-
lexandrum uetuisse uesci piscibus scribit li. 6. Plin. Testis uerò Gel. 4. cap. 9. li. corporibus hirtis in extrema quoque
India homines inueniri. Hieronymus li. contra Iouinianum secundo. Ichthyophagos ait gentem aliubi errantem in
littore maris rubri, qui super petras Solis calore feruentes, pisces absent, & hoc solo alimento uictitent. l Ge-
drosij. Quorum regio Gedrosia, supra quam Drangiana est, & Arachosia, supraque eas in Taurum uergentes A-
ria & Paropamisus, omnes Satrapie dictæ, hoc est præfecturæ, quas quidam Indiæ attribuerunt, authore Plin. c. 20. li. sexti. m Persæ. Potentissimi olim, & frequentissimæ Asiæ domini: quorum aliquando metropolis Su-
sa, hi semper ad rubrum mare habitauerunt, unde & sinus Persicus dicitur: supra omnem uerò urbium elegantiam
Persepolis effulsit, à Macedonibus consensu Alexandri direpta: meminere Curtius & Arrianus: arcem eius descri-
psit diligentissime li. decimo septimo Diodorus. n Cethis. Est & oppidum cognomine, cuius Plin. meminit. De
Andane uerò & Corio etiam Ptol. o In parte. Intimi sinus, quæ opposito tractu sinus faucibus respondet, ui-
de tab. Ptol. quintam Asiæ. p Chaldaeorum. Infra confluentem Euphratis & Tigris, leua fluminis Chaldae, de-
xtra Nomades Sænita habitant, Plinio. Stra. decimo septimo libro, Constituta est, inquit, habitatio quædam Babylo-
niæ philosophis indigenis, plurimum circa philosophiam uersantibus, qui Chaldæi appellantur. Horum magna in sa-
cris literis memoria est. Constat autem nusquam diligentius seueriusq; Mathematica studia excolta fuisse, quàm apud
Chaldæos.

Tigris

Chaldaeos. Ammianus uigesimaltertio libro: Hic prope, inquit, Chaldaeorum est regio altrix philosophiae ueteris, ut memorant ipsi, apud quos ueridica uaticinandi fides illuxit. *a* Tigris. Oritur in regione Armeniae maioris fonte conspicuo in planitie, loco nomen Elongosine est, Plinio: cuius caput. 27. sexti libri. lege. Strabo. 16. libro. scribit Tigrim & Euphratem flumina secunda esse post Indica ad Australes partes defluentia. Nostri è Paradiso eos fluere autumant, ut & Nilum: quod nisi allegoricos intelligas, aut terram etiamnum habitatam Paradisum esse dicas, non uideo, quomodo id sit uerum. Allego-

Picus.

riam mihi uidetur ante alios reddidisse Ioannes Picus in ea oratione, quam de hominis dignitate scripsit, uir supra omnem ingenij captum eruditus, & magnus in religione nostra futurus auctor, nisi aliud diuina prouidentia iussisset. Diuus Ambrosius allegoriam sequitur, non negans interrim Paradisum esse, quemadmodum Hieronymus & Gregorius, itemq; Augustinus: qui monet tamen historiam literae omnibus modis allegoriae preferendam esse, id quod profecto Mosaicae scripturae auctoritati debetur. *b* Euphrates. penultima producta contra uulgi usum haec dictio proferenda: extat distichum elegans in uersificatore, qui semel edito carmine penultima corripuerat: Venit ad Euphraten, undis perterritus hæsit, ut cito transfret, corripuit fluum. Meminit amnis, Plinius. 24.

Euphrates
fecundus

capite quinti libri. Ptolemæus montem maioris Armeniae, ex quo oritur, Periarden nominat, qui & Araxem in Caspium effluentem edit. De hoc amne non indigna lectu libro belli Persici primo Procopius tradit: eius aquas quemadmodum Nili fecundas esse asserunt. Lucanus tercio libro: Phariae, inquit, uia fungitur undæ. Ideo multis canalibus passim in uicinos agros rigandi gratia abducitur, lege. 16. lib. Strabonem. Ammianus libro uigesimaltertio: Euphrates, inquit, cunctis excellens, qui tripartitus nauigabilis per omnes est riuos, infulasq; circumfluens, & arua cultorum industria diligentius rigans, Veneri & gignendis arbutis habiles efficit. *c* Non exit tantum. Statim enim ab ortu in palustria quaedam diffunditur, stagniq; magis quam fluij faciem habet, ideo dixit: Non secat alueo, certo scilicet, sed late diffusus. &c. *d* Ni Taurus. Vide Ptolemæi tabulam Asiae tertiam. Tauro arætur, quò minus breuissimo cursu in Euxinum defluat. *e* Syros. Ad Comagenem & orientalem Syriae oram, donec Arabes Scenitas aequalis attingat. Vide quartam Asiae tabulam. *f* Non perdurat in pelagus. Plinius confluere eos & in Persicum clabi tradit, in qua sententia & Ptolemæus est. Philostratus primo libro, de utroque amne locutus, Flumina, inquit, ubi eam quam diximus continentis partem ambierunt, in idem mare decurrunt. Sunt qui dicant in paludem quandam partem maximam Euphratis dilabi, ita ut ad mare non perueniat, sed in terra cursus sui finem recipiat. Quidam audacius de eo loquentes, asserunt ipsum cum diutius sub terra fluxerit, rursus in Aegypto apparere, & Nilo compleri. Hæc Philostratus. Pomponio Lucanus uidetur suffragari libro tercio: Quos non diuersis fontibus edit Persis, & incertum est tellus si misceat amnes. Quod potius sit nomen aquis, sed sparsus in agros Fertilis Euphrates Phariae uia fungitur undæ, At Tigrim subito tellus absorbet hiatu, Occultosq; regit cursus, rursusq; renatum Fonte nouo flumen pelagi non abnegat undis. Nam quod ait, tellus si misceat amnes, indubie credit non miseri eos: præterea Tigrim absorptum iterum enasa, nec abnegare undas suas sinui Persico, tanquam id Euphrates non faciat, sed in agros sparsus proxima irriget, atque ita euanescat: qui uerus est Poëtae sensus. Fontes igitur non diuersos, ad originem potius quam ostia referemus. An non falsum est quod Persis edat? cum in Armenia maiori uterque oriatur. Nescio an lapsus sit Lucanus, ut in illo quoque labitur, quod Oritarum & Carmanorum coelum in Austrinum latus trans æquatorem flecti credidit, cum ait in eo ipso loco: Carmanosque duas, quorum iam flexus in Austrum Aether, non totam, mergi tamen aspicit Arcton, Luat & exigua uelox ibi nocte Bootes. Id ita non esse supra docuimus. Magis crediderim Poëtam ueterum quorundam opinionem secutum, qui supra Persidem oriri hos amnes putarint. Nam & Curtius quinto libro de Alexandro, Quartis, inquit, castris peruenit ad Tigrim fluum. Phasim Tigrim incole uocant: oritur in montibus Vxiorum & per. 50. stadia syluestribus rupibus præceps inter saxa deuoluitur: accipiunt deinde eum campi, quo clementiore alueo præterijt, nam nauium patiens est. 600. stadia sunt, molliorisq; soli, per quod leui tractu aquarum Persico mari se insinuat. Hæc Curtius, qui eo ipso loco Vxiorum regionem Susis finitimam esse ait. Constat autem Susa ipsa in Perside esse. Canis palinodiam Vadiane, qui primo libro Boëtium reprehendisti, tanquam diuersa à Lucano sentientem? Liberum sit candidis lectoribus sequi quod malint, præsertim quod sunt, qui tradunt unum in Paradiso fontem esse omnium horum auctorem amnium, quos Moses nominat,

An in Ti
grum Eu /
phrates in /
fluat?
Lucani lo /
cus.Locus Luca
ni.

Boëtius.

nominat, è quo resolui Tigrim & Euphratem Boëtius intellexerit. Fatet quidem ingenue me ante menses treis in illa fuisse sententia, iam in alia esse. Fecit id attenda magis lectio. Quod ad confluentem attinet, Plinio utique & Ptolemæo accedo: tantam enim aquarum vim, quæ amplissimo ponte in media Babylone uix potuit trajici, ut Curtius indicat, euanescere magis quam corriuare in Tigrim uerisimile non est: cum etiam Herodotus libro primo magnum & altum & celerem Euphratem ex Armenijs in rubrum mare decurrere dicat: in qua sententia & Diodorus est li-

^a Alterum latus ambit plaga, quæ inter vtrunq; pelagus excurrit, ^b Arabia dicitur, cognomen Eudæmon, angusta, verum cinnamî & thuris aliorumque odorum maxime ferax: maiorem ^c Sabæi tenent partem ostio proximam, & Carmanis contrariam partem ^d Macæ, quæ inter ostia ostenditur, syluæ cautesque

bro tertio. Strabo libro undecimo: Tigris, inquit, & Euphrates, qui Mesopotamiam circundant, & apud Babylonios inuicem coherent, deinde in mare Persicum emittunt. Dion quoque nobilis scriptor, tradit Traianum Cæsarem pontem fecisse iuxta Babylonem ea parte qua Euphrates in paludes emissus Tigridi miscetur: ut propè indubium sit etiam in paludes emissum nõ euanescere, sed corriuare in Tigrim.

Per rubrum uerò mare sinum Persicum, qui eius pars est, intelligunt, ut Plinius quoque, qui Persas semper ^e habitasse ait ad rubrum mare: id Græci ἐρυθρὰ θάλασσα uocant, id est rubrum mare, Pomponio, cæteris. De Mesopotamia interamne primo libro dictum est. Rufus ex Dionysio: Medio qua tellus funditur agro, Hos annes inter, nomen tenet, ut situs illam Flumine præinctam gemino, per aperta locauit. Ita legendum, non sinus, ut aliqui codices habent. Solinus credidit Euphratem ad Nili naturam inundare, fecundaq; facere proxima arua, non alia causa magis, quàm quod Gnomonici tradant, similibus parallelis id accidere, quos pares in terrarum positione equalitas normalis faciat lineæ: ex quo appareat ista duo flumina ad modulum eiusdem perpendiculari constituta, licet è diuersis manent plagis, easdem incrementi causas habere. Indicent Cosmographiæ studiosi an ita sit, uel esse possit: habent quidem auctore Ptolemæo, certos parallelos, quibus subsunt, uerum iuxta ostia, inq; ipsis ostijs, ad quæ illa suæ inundationis causa nulla extat: ad fontes enim recurrendum est, non ad ostia, si quis annis aut Nili, aut Euphratis incrementa querit, aut certe ad loca de fluxui nascentium undarum uicina. Meminimus causarum inundationis libro primo, ubi de Nilo.

Dionysius

Solini incuria

^a Alterum latus. Sinus Persici, quod trans confluentem est amnium in oceanum. ^b Arabia.

^c Sabæi. hoc est felix cognominata. Et Eudæmones inde Arabes dicti. Capitolinus in Macrino: Pugnauit tamen & contra Parthos, & contra Armentos, contra Arabas, quos Eudæmonas uocant, non minus fortiter quàm feliciter. Aduertendum tamen, esse quoque in Mesopotamia Arabiam. Ideo Curtius quinto libro: Arabia odorum fertilitate nobilis regio campestris est, inter Tigrim & Euphratem iacens, tam ubere & pingui solo, ut à pastu repellere pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque anne manat, toto ferè solo per uenas aquarum redundante. & c. Ideo libro quinto Plinius Euphratem ait, trans Taurum egressum, à læua Arabiam Merorum dictam, dextra uerò Comagenen determinare. De deserta, quæ Scenitarum est, haud multis in locis fertili, deq; Petra libro primo dictum est. Felix tribus lateribus mari clausa à septentrione montanis attollitur. quanquam Pomponius ultra Arabicum sinum durare eam indicat, de quo infra paulò. Hæc thura, cinnamo, myrrha, & balsamo abundat, immo sola thus gignit. De ea Plinius uicissim octauo capite sexti libri. Solinus diligenter multa: ditissimi syluarum sunt Sabæi fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræq; prouentu. Ipsi mitrati degunt, aut in tonso crine barba abraditur, præterquam quod in superiore labro est, Plinio. Strabo decimosexto libro imbelles esse dicit, cauponasq; & mercatores magis quàm milites. Ideo Catullus: Sive in Hyrcanos Arabasque molles. & Virgilius: molles sua thura Sabæi. Conscripsit de moribus pleraque capite trigesimo quinto libri decimi Cælius Rhodiginus.

Arabia Merorum.

Arabia felix

Arabum mores

^c Sabæi. Oppidum eorum Saba Ptolemæo thurifera frequenter cognominata. Strabo Mariabam uocat eorum metropolim. ^d Macæ. Meminit eorundem Ptolemæus & Plinius, contrapositioni Carmanis eo in tractu & Nardum & myrrham ferente, Straboni. Est & Aethiopiæ regio Saba, è qua Regina illa fuit, quæ Salomonis fama excitata in Palestinam uenit. Et è Saba uenisse ad CHRISTVM recens natum reges, quidam è nostris contendunt: dubij etiam utra è Saba illanc Arabia, an hac Aethiopiæ. Multi tribus è regnis coijse duce stella confirmant, adduntq; nomina, quorum tamen Euangelica historia nusquam meminit: sanè non reges, sed Magos uocans: nec è Saba, sed ab Oriente uenisse tradens, teste Matthæo, & eius interprete diuo Chrysostomo: qui è Perside uenisse non dubitat, & ante natum puerum ipsis apparuisse stellam ait: præterea non reges, sed magos fuisse ait, hoc est philosophos, qui suorum ciuium magistri fidei esse potuerint, de nominibus eorum nulla prorsus mentione facta. Quicquid tandem contexat legendarum (ut uocant) auctor, cui certe nec indecorum, nec damnosum uisum est, in diuorum historia pie passim fabulari: tanquam id studium Gentilium scriptorum in suorum Numinum cõmemorandis miraculis uanissimum iam olim nõ fuerit. Equidem Augustini auctoritatem non temnendam esse existimo, qui in quadam ad Hieronymum epistola, in sacris tractandis literis ne officiosa quidem mendacia admittenda esse monet, quo magis illarum auctoritas seruetur illæsa. Utinam autem illi uiro, quisquis fuit, quæstus pietatis, & superstitionum alicubi cultuum iustam partem non deberemus. Scribit Galeottus Narniensis eius libro, quem de uulgo incognitis inscripsit, cap. 25. Magos qui ad CHRISTVM uenerunt, non reges, sed Astrologos fuisse:

Sabæi.
Macæ.Tres reges
Magi.

Auctor legendarum.

Galeottus
Narniensis.

fuisse: Augustini nixus autoritate, qui in hunc modum in libro de natura Demonum tradiderit. Præterea nec Evangelium, nec Ecclesiam pro regibus habuisse scribit, addita simul ratione minime aliena. Locum autem Psalmi. 71. Reges Tharseis & insule. &c. historico sensu ad Salomonem regem, mystico ad CHRISTVM refert: nec dubitat regum nomine non Magos tantum, sed etiam gentium principes in CHRISTI olim fidem consensuros intelligere. Porro ut non magnæ frugis fuerit inuestigasse Arabes ne an Syri, Aethiopes an Persæ fuerint: ita sufficit credo, à pio Christiano commendabile horum, & omnibus regnis dignam pietatem, in Evangelij ueritate agnosci. *a* In medio. Duorum sinuum è regione Eudemonis. *b* Ogyris. Plinius libro sexto. Insula, inquit, in alto obiacet Ogyris clara Erythro rege ibi sepulto. Solinus hunc Persei & Andromedæ filium fuisse scribit. Rufus ex Dionysio: Ogyris inde salo promit caput, aspera rupes Carmanidis, qua se pelagi procul inuehit undis, Regis Erythrei tellus hic nota sepulchro Tenditur, & nudis iuga tantum cautibus horret. Meminit insule perpulchre libro nono Curtius à principio.

Ogyris insula.

SINVS ARABICVS.

exasperant, aliquot sunt in medio insulæ sitæ: *b* Ogyris quod in ea Erythræ regis monumentum est, magis clara, quam cæteræ.

SINVS ARABICVS.

Alterum sinum undique Arabes incingunt, ab ea parte quæ introeuntibus dextra est, vrbes sunt *a* Carræ, & Arabia, & Gandamus: in altera ab intimo angulo prima, *f* Beronice inter Heroopoliticum & Scrobilum: deinde inter promontoria Moronencum & Colaca, *g* Philoteris & Ptolemais: ultra *b* Arfinoë & alia Beronice: tum sylua quæ i Hebenum

Aegypti quod dicitur uectigal.

Carræ.

Dionysius.

Carreni.

Beronice.

Iesse.

Philoteris.

Arfinoë.

Hebenus.

Alterum sinum Arabicum. Fuerunt tamen qui Aegyptum rubro mari ab ortu terminarunt, ut libro ultimo Strabo scribit. Horum sententia Aegyptij partem ora occidentalis tenent, se directius Arabibus tribueris. Ptolemæus contractis nominibus Arabes Aegyptios toto litore adusque Aethiopes, qui sub Aegypto sunt, uocat, mox Arabes Addeos cognominatos, Troglodytice, quos Auteos & Gnebadeos Plinius uocat. Adde quod eodem authore, rex Iuba tradidit acolas Nili à Syene non Aethiopam populos, sed Arabum esse usque ad Meroem. Hic est ille Arabicus sinus, cuius frequentissimis quondam in Indiam & Troglodytice navigationibus adeo Aegypto uectigal auctum est, ut Aulete Cleopatrate parenti, quemadmodum ultimo libro Strabo scribit, annua talenta duodecies millena & quinquagena obuenerint, longe postea populo Romano prouinciam administrante, ad auctis omnibus, quando omnium mercium unum receptaculum Alexandria fuit. Durabant hodieque pristinarum opum reliquie. Ceterum Hispania nuper inuitis Venetis, navigatione in Indiam à Portugallie regibus instaurata, splendorem simul & nomen ueteris fame amiserunt. *d* Carræ. Plinius iuxta Sabæos Carreos esse scribit ad Badanatha oppidum: puto à Carris illis dictos, quorum & Stephanus meminit in Arabia. Rufus ex Dionysio: Cathramis est tellus Carræ uicinia. Carræ enim dici uel singulari testis est Hermodolus. Sunt qui Carnæ legere apud Dionysium malunt: nam de Carna lib. 15. si modo alia est, meminit Strabo. Aliæ sunt in Mesopotamia Carræ, Crasifato celebres, & Caracallæ imperatoris etiam næ. Hic enim, ut Rufus Consularis scribit, intra Euphratem apud ciuitatem Edessam prope morte obiit. Spartianus inter Carras & Edessam perijisse ait, cum leuandæ uesicæ gratia ex equo descendisset. A Carris illis Carreni dicti, qui Lunum deum contra uxorum insultus, & muliebres insidias coluerunt, ut Spartianus adnotauit. Lege de Arabia Plin. Gandani mihi solus Pomponius est author, ut aliorum plerorumque. *e* In altera. Parte, quæ sinistra est introeuntibus. *f* Beronice. A Philadelpho Ptolemæi matre nominata, sicut Arfinoë ab eodem in sinu Chandra sororis nomine condita, Plinio. Cognomines his et in Cyrenaica urbes sunt, quarum primo libro meminimus. De Heroopolitico sinu ex Plinio & Strabone est notum. dictus ab urbe, quam Græci ἱερώων πόλις uocant, id est heroum ciuitatem: in sacris literis Iesse dicitur. De Scrobilo non memini legisse me, sicut nec de Moroneno & Colace: si qui erunt qui iuuerint nos, & illa loca aliorum auxerint testimonio, gratias habebimus: nihil ego prorsus, dum hæc scriberem, comperi. Verum non est, ut inuersam Melæ lectionem quis putet: nam ut loca innumera sunt, ita est interminus nominum usus. Plinius & Strabo Aclaniticum Heroopolitico proximum faciunt, ab Aclana oppido dictum, quem nescio an Scroboli uocabulo intellexit Pomponius. *g* Philoteris. dicitur & Philotera Plinio, & Straboni, celebris admodum in hoc litore ciuitas. Ptolemaida condidit Philadelphus, qui primus Troglodytice exauisit ad uenatus Elephantorum, ideo & Epiterias à Græcis cognominata. *h* Arfinoë. Duæ sunt huius nominis in hoc litore, sicut triplex Beroniæ: de prima iam dictum est, secunda Panchryfos cognominata, tertia item Epidires, quod super ceruicæ fauces rubri maris urgente sita sit, uide Ptol. tab. Africa. 4. nomina his ab Aegyptijs reginis data sunt, tum & Philoteris & Epiterias à uenationis studio sortita uocabula. *i* Hebenum. Solinus, ut piper, inquit, sola India, ita hebenum sola mittit. Maronem secutus, qui libro Georgicorum secundo, sola India, inquit,

inquit, nigrum fert hebenum. At Herodotus & hic Mela locuples testimonium præbent, & in Aethiopia eam arborem prouenire. Ex ea Persarum regibus pro tributo tertio quoque anno æntenas phalangas ex materie eius pensarunt cum auro & ebore, ut quarto capite libri duodecimi Plinius tradit. Ideo Lucanus Mareoticam cognominat, hoc est Aegyptiam, quod ex Aethiopia in Aegyptum transportata primum illic cognita sit: Hebenus Mareotica uastos non operit postes, &c. Multa enim huiusmodi non à patrijs, sed mercatibus, aut locis, ubi primum cognita fuerunt, nominantur: sicut Dioscorides Casia genus Mosyleticum nominat, quod ad Mosylon Arabici sinus in Aethiopia promontorium frequenter aduectum, inde in alias terras transportatum sit. Plinius uero 30. cap. 6. libri in meridiana Africa parte syluas hebeni maxime uirere ait.

Lucanus

Dioryges

Sesostres

Tacitus

Ambrosius

Candei

Epistola Vadiani ad Agricolam.

Ibes.

Phoenix

Phœnicis et tās.

odoresque generat, & manu factus amnis, ideoque referendus, quod ex Nili alueo Dioryge abductus extra sinum, verum inflexus, & non rubri maris pars, bestijs infesta, ideoque deserta est. Partem Cadei habitant hi, quos ex facto, quia serpentibus vescuntur, Ophiophagos uocant. Fuere interius Pygmæi minutum genus, & quod pro satis frugibus contra grues dimicando defecit. Sunt multa volucrum, multa serpentum genera. De serpentibus memorandi maxime, quos paruos admodum, & ueneni præsentis certo anni tempore ex limo concretarum paludum emergere, in magno examine volantes, Aegyptum tendere, atque in ipso introitu finium ab auibus, quas Ividas appellant, aduerso agmine excipi, pugnaque confici traditum est. De volucris præcipue referenda Phoenix semper vnica: non enim coitu concipitur partuue generatur, sed ubi quingentorum annorum æuo

mox uero Ptolemæus, qui fossam eduxit latitudine pedum centum, altitudine 30. Caterum ne perduceret, metus effecit inundationis, cum rubrum mare tribus cubitis altius compertum esset, quam Aegypti terra foret. Meminit Plinius. 29. cap. 6. Diod. 1. lib. & libro Meteororum secundo Aristot. Inibiq; nonnulla in eandem sententiam Albertus. Strabo Sesostrem aliosq; deceptos ait, fossa posteriorum cura & industria in rubrum usque mare ducta. Simili nauigandi oportunitate, & ad Oceanum quaesita. Ideo Tacitus libro. 13. L. inquit, Vetus Neronis principatu ex Arari in Mosellam fossam ducere ingentem aggressus est, ut copiae ex Italia primum per mare, dein Rhodano, & Arari subuectæ, per eam fossam mox fluuio Mosella in Rhenum, exin Oceanum sublatis itinerum difficultatibus decurrerent. Diuus Ambrosius tertij Hexaëmeron secundo capite illam Sesostres & Darij historiam libans, uim coelestis statuti inhibere existimat, quo minus per plana Aegypti quæ humiliori situ iacent, mare rubrum Aegyptio pelago missatur. Hucusque enim uenies, ille dixit, nec transgredieris: sed in tepso conterentur fluctus tui, uelut apud Iob. 38. capite legitur. Mela Diorygem illam memorabilem esse putauit, quod è Nilo abducta proxima sinus littora longo flexu stringeret, nec tamen pars eius esset. c Candei. Plinius quoque, Introrsus, inquit, Candei, quos Ophiophagos uocant, serpentibus uesci assueti, neque alia regio fertior earum. Sunt qui Panchæi legunt, sed illi ad Panchaiam potius referendi, quæ in Eudæmone est, de qua. 2. Georg. Virgilius: Totaq; thuriferis Panchaia pinguis harenis.

d Pygmæi. Ante paludes siti, è quibus Nilus oritur, ut quidam tradidere, Plinio, Philostratus in India statuit, ut & Plinius capite secundo libri septimi. Eorum meminimus in epistola quadam ad Rudolphum Agricolum Rethi: quam quoniam ipse edidit, & uisa est plerisque digna lectu, ad calcem operis adprimendam curauimus. e

Ibidas. Cæro lib. de nat. Deorum primo, Ipsi, inquit, qui irridentur Aegyptij nullam beluam, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecrauerunt: uelut Ibes maximam uim serpentum conficiunt, quum sint aues excelsæ, eruribus rigidis, corneo proceroq; rostro, auertunt pestem ab Aegypto, quum uolucres angues ex uastitate Libyæ uento Aphrico inuectas interficiunt, atque consumunt. Meminit & Plinius. 28. ca. 10. Solin. Herod. lib. 2. & lib. ultimo Strabo.

f Phoenix. Aethiopes atque Indi discolores maxime & inenarrabiles ferunt aues, & ante omnes nobilem Arabiæ Phœnicem, haud scio an fabulose unum in toto orbe, nec uisum magnopere, inquit cap. 2. decimi lib. Pli. quem legito. Scribit multa lib. 2. Herod. Philostratus lib. 3. Ouid. li. 15. Solinus diligenter. Extat Carmen de Phœnice, quod Lactantio tribuunt. Conuenit & in symboli expositione diuus Hieronymus, & lib. Hexaëmeron quinto. 23. capite. Ambrosius.

g Quingentorum. Plinius annis sexcentis sexaginta uiuere eum scribit, senescentem autem Casia thurisq; surculis construere nidum, replere odoribus, & super emori: ex osibus deinde & medullis nasci primo ceu uermiculum, inde fieri pullum, principioq; iusta funeri priori reddere, & totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis urbem, & in ara ibi deponere. Ita Manilius senator, nobilis doctrinis Doctore nullo tradidit,

didit. In ea ipsa sententia & Pomponius est. Tacitus libro quinto author est, Tyberij tempore in Aegypto uisū Phoenicem, nec dubitat quin id Aegyptijs sæpe accidat, sed pleraque tamen de eo incerta aucta; fabulosius ait. *a*
 A Ceraunijs saltibus. Supra Arabici sinus fauces ingentia montana prominent, Ceraunia Pomponio dicta, ut in Europa Asiaq; eius nominis extant: inter hæc uerò & ultimo sinus promontorio flexus desertus. Ideo Plinius uigesimo nono capite sexti, Hinc, inquit, in ora Aethiopiæ sinus incognitus, quod admiremur, cū ulteriora mercatores scrutentur. & cætera.

AETHIOPIA.

Ethiopes. Hactenus ora Arabicam Mela reddidit, reliqua quæ sequuntur Aethiopibus tribuit: quorū regio Aethiopia prius & Atlantia dicta, mox à Vulcani filio Aethiopia, ita Plinius scribit. 30. cap. 6. libri. arma eo Romana intrasse testatus, Pub. Petronio Aegyptijs præfecto duce, Augusti temporibus. *c* Meroëni. Qui Meroën tenent, de qua in Aegypti descriptione libro primo dictum est.

d Primo ambitu. Strab. certe à principio. 17. lib. aliam intra Nili alueos insulam supra Meroën esse ait, quā Sebriatæ, qui à Psamethico desciuerant inhabitauerint: eosq; Sebriatæ, hoc est aduenas uocatos, cum prius in Aegypto Asmach, hoc est satellites, uel regis Laterones diarentur, ut libro secundo Herod. tradit. Dubium igitur an primo amplexu Meroën cingat, quod tamen ferè creditur. *e*

Macrobij. Longæui, aut priuato loci munere, ut in Scythia Arimphei & Hiperbo rei: aut propterea quòd in æquatoris tractum uergunt, iuxta quem temperatam admodum habitationem esse libro primo ex Alberto & Auicenna ostendimus. *f*

Macrobij. Automolæ. Hos illos ad significare uidetur, quos Strabo, sed alio i loco: hoc uocabulo Græci per fugas uocant, Hermolæ, *g* Plus auri. Solinus quoque, Macrobij, inquit, iustitiam colunt, & amant equitatem, plurimum ualent robore, præcipua decent pulchritudine, ornantur ære, auro uincula faciunt noxiorum. Nos uerò qui CHRISTVM confitemur, diuerso, ac nescio an probabili instituto, quòd rarior est auri apud nos copia, & in eius amorem tacitus inclinat mortalium consensus, non uincula fontium, ut probe & sapienter illi, sed nescio quid rari muneris coelestibus Dijs oblaturi, auro simulacra obducimus, sanctorum ossa huius lamini uestientes: quasi uerò in coelum translati, amare demum incipiant, quæ tantopere, dum in humanis agerent, sunt aspernati. Porro omnia propè omnium ceremoniarum uasa argentea, aut si opibus corradendis felicius profecimus, aurea esse iubemus: ut sit quod homines saltem mirentur, si Deos ad illa, ut solent, cæcutire constet. Ita iuuat uidelicet sacris in locis opum nos desideria prodere, in quibus à uirtute & sancto mentis recessu spectari innocentes oportebat. Tanta stultitia moribus nostris fauemus, ut præcepti uiolatores, & mandati transgressores eo maxime in loco uideri uelimus, in quo præcepti rationem, uel conscientia exposculat. Vetus lex est: Ad diuos adeunto caste, pietatem adhibento, opes amouento: qui secus facit, Deus ipse uindex erit. Cuius libro secundo de legibus M. Cicero meminit. Et miratur Persius esse potuisse qui auri usum in sacra aduenserint: Dicit Pontificas, in sacro quid facit aurum? Nempe hoc quod Veneri donatæ à uirgine puppæ. Quod si Euangelij conatus in horum animis, qui diuitiarum sibi palpantur illeæbris, locum non habebat, Gentilium saltem præceptis commoneri debebant, ut à sacris luxum arcerent, & CHRISTI seruatoris doctrinam, non nouam, duramue, aut inaudita seueritate stabilitam: sed deæntem, ueram, & quam uetustas partim prodiderit, obseruandam, imitandamq; intelligere. Vi interim non dicam, quàm pestilentis illud dissimulationis, quàm damnatæ uersutia existat, quòd CHRISTI, quòd Apostolorum, quòd uetrum Christianorum, hoc est sanctorum patrum, paupertatem & abstinentiam, in templis, in cæcionibus, in ordinarijs etiam preculis, nocte dieque adeò decantamus, prædicamus, præconijs extollimus: nihil interim à rapacissimis lupis, à portentosis Tyrannis, in scœnore censuq; exigendo, in plebis exsugenda innocentia, diuersis nobis, ac à ueteri sanctorum mansuetudine Διὸ δ' ἰὰ τῶσδ' ἄνθρωπων, quòd aiunt, distantibus. Nisi uerò maxime Christianum

Macrobij.

Macrobij.

Contra animi
um templo /
rū ornatumLex pul /
cra.

Persius.

Odiosa Hi /
go: rysis.

perpetua durauit, super exaggeratam varijs odoribus struem sibi ipsa incubat, soluiturque: deinde putrescentium membrorum tabe concrescens, ipsa se concipit, atque ex se rursus renascitur: cum adoleuit, ossa pristini corporis inclusa myrrha Aegyptum exportat, atque in urbem, quam Solis appellant, fragmentibus Nardo bustis inferens memorando funere consecrat. Ipsum promontorium quo id mare clauditur, a Ceraunijs saltibus inuium est.

AETHIOPIA.

Ethiopes ultra sedent, Meroëni habent terram, quam Nilus primo ambitu amplexus insulam facit: pars quia uitæ spacium dimidio fere quam nos longius argunt Macrobij: pars quia ex Aegypto aduenere, dicti Automolæ, pulchri forma, æqui corporis, parūq; ueneratiores, ueluti optimarum alumni uirtutū: in illis mos est, cui potissimum pareant, specie ac uiribus legere: apud hos plus auri, quam Persis est:

Christianum

stantum esse hodie ducimus aliud dicere, aliud facere, uirtutem admirari, uitiū amplecti, terrāsque cælo, & cæ-
 lum terris immisere: ut cum de cælo loquimur, de cælo quidem esse uideamur: dum terrestribus immergimur,
 uere interim terrestres simus: hoc uno mortaliū simplicitatem satis super eludentes, si altissimam auaritiā par-
 simoniæ titulo, si in solentissimas animi perturbationes uili lacerōque, aut obscuro habitu egregie mentiamur: pro-
 pè omnibus hodie religionis studijs, à solida pietate, tantum non ad forinsecus illitos fucos, & nugacia quædam
 uirtutis tectoria cōuersis, ut murari amplius nemo debeat, si sine passim, qui tales coram hominibus uideri ue-
 lint, quales in Dei conspectu operum ratione prohibente esse nequeant. An uerò, inquis, paruo pietatis studio fie-
 ri putas, quòd auro omnium metallorum æstimatissimo, bonorum reliquias cingi claudique curamus? Nescio: hoc
 scio, nullum hodie talem aut ære, aut auro, aut argento, aut gemmis, seu uisendis extimarum gentium monstris
 templorum luxum esse posse inter Christianos, quem uetus & delira gentilitas suis moribus non uicerit. Quis Del-
 phici demonis diuitias nescit? in cuius delubro inter anathemata ab omnibus orbis regnis delata, quædam non inau-
 rata tantum, sed solido etiam ex auro fabrefacta cernebantur, tradente Herodoto. Talibus opibus Hammonicus
 Iupiter ualebat, si Diodoro credimus: nec imparibus Ephesie Dianæ templum illustre erat. Aurelius autem Im-
 perator, ut Vopiscus tradit, quindecim millia librarum auri ex præda unum in templum Romæ contulit. At me-
 lior nobis, inquis, longèque diuersus auri in sacris usus est. Porrò & aduersis in rebus belli pacisque tempore, si
 ita necessitas exposulet, quod inde depromamus, quod in multorum usum conuertamus, præsto est. Itaque? Fatere
 interim te anxie agere, quod iussus non es: uidè que in illo auri studio, ne animus delitescat Christiano nomine indi-
 gnus. Porrò si quod iussus es feceris, curiosam hanc magis, quàm uilem deaurandi diligentiam sūsque deque tua-
 lero. Illud caue, ne dum rebus aduersis templorum aurum, ceu in Saturni æde reconditum, ad eò seruas, insigni testi-
 monio frigere te in Euan gelij professione, & contra CHRISTI doctrinam de castino sollicitum esse, præ-
 rea & thesaurizare Deus uideat, conuincatque. Sed acerrimum ueterum superstitionum oppugnatorem La-
 ctantium audiamus, qui libri aduersus gentes secundi capite septimo, rem uanissimam & maxime omnium ri-
 diculam Ethnicis opprobans. Tanta, inquit, homines imaginum cupiditas tenet, ut iam uiliora ducantur illa que
 uera sunt: auro scilicet gemmis, & ebore delectantur: horum pulchritudo ac nitor perstringit oculos: nec ullam
 religionem putant, ubi illa non fulserint. Itaque sub obtentu Deorum auaritia & cupiditas colitur: credunt enim
 Deos amare quicquid ipsi concupiscunt, quicquid est propter quod furta & latrocinia, & homicidia quotidie se-
 uiunt, propter quod bella per totum orbem populos urbēque subuertunt. Consecrant ergo Dijs manubias rapia-
 nāsque suas: quos certè necesse est imbecilles esse, ac summæ uirtutis expertes, si subiecti sint cupiditatibus. Cur
 enim cælestes eos putemus, si desyderent aliquid de terra? uel beatos, si aliqua re indigent? uel incorruptos, si
 uoluptati habent ea, in quibus appetendis cupiditas hominum non immerito damnatur? Veniunt igitur ad Deos
 non tam religionis gratia, quæ nulla potest esse in rebus male partis, & corruptibilibus, quàm ut aurum oculis
 hauriant, nitorem leuigati marmoris, aut eboris aspiciant, ut insignes lapillis, uel coloribus uestes, uel distin-
 cta gemmis fulgentibus pocula insatiabili contemplatione contrectent: & quanto fuerint ornatiores templa,
 & pulchriora simulachra, tanto plus maiestatis habere credantur: ad eò religio aliorum nihil aliud est, quàm quod
 cupiditas humana miratur. Hæc Lactantius: quibus quid oro aptius, quid uberius, ueriusque in nostrorum seculo-
 rum mores dici, scribiue possit? Ita proficimus, eò dementiæ studia plerorūque abeunt, ut quod olim grauis-
 simi auctores pro nostræ religionis dignitate, & commendatione in perditos gentium mores, & uesanam superstitio-
 num curiositatem dicta, scriptaque sunt, hodie magna ignominia morum nostrorum, in nullam magis, quàm Chri-
 stianam religionem retorqueri possit. Quod si reuiscat Lactantius, & nostra templa (propè theatra dixissem)
 ingrediatur, uideatque nihil sculptorum, & pictorum licentiæ non parere, omnibus oculos & aures mortalium
 demulcendi magis, quàm Deorum gratia instructis comparatisq;: prærea in operum mole, in reliquijs resplen-
 dentibus, in adytis magnoluxu adparatis gloriola quæ sita, ut de lucello interim & uiscatis aucupijs nihil dicam:
 quid putas dicturum, qui temnendam opinionem ad eò inter Ethnicorum superstitiosa insectatus est? Equidem ti-
 merem ne istud obiter Lucretij depromeret: o stultas hominum mentes, o pectora cæca, Quamlibet in tenebris
 uitæ, quantisque periculis Degimus hoc æui? Sed & Hieronymus ad Nepotianum de clericorum uita scribens: Mula-
 ti, inquit, ædificant parietes, & columnas ecclesie substruunt, marmora nitent, auro splendens laquearia, gem-
 mis altare distinguitur, & ministrorum CHRISTI nulla electio est. Neque uerò mihi aliquis opponat, diues
 in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cætera ex auro fabrefacta. Tunc
 hæc probabantur à domino, quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum redemptio erat pecc-
 atorū: quanquam hæc omnia præcesserint in figura, scripta sunt autem propter nos, in quos fines seculorum de-
 uenerunt. Nunc uero cum paupertatem domus sue pauper dominus dedicarit, cogitamus crucem eius, & diuitias
 lutum putabimus. Hæc Hieronymus. Equidem sæpe mecum multūque cogitauit, inuidiāne alienæ doctrinæ, an ius-
 ta magis causa aliqua, moueri illos existimare debeamus, qui magna contentione pœsim, quæ loquens pictura
 est, & mansuetissima bonarum literarum studia, à templis, à sacris: immo ab urbibus, & hominum societate,
 contra ueterum Theologorum sententiam, arcenda esse decreuerunt: & picturam interim, quam mutam pœsim
 esse Plutarchus tradidit, tanta licentia lasciuientem, tanta luxuriantem libertate, sub ipsos templorum fornias,
 & intima penetralia Deorum admittant. Quorum libidine fit, ut militari habitu ærneri cogaris, quem euange-

Delphicus
demon.
Hammon
Diana.

Lactantius.

Lucretius.

Pictorū de-
testabilis li-
centia.

lij pax uesterat: ut atrox, saeva, inhumana eius facies appareat, qui mitis, facilis, humilis ad pauperum etiam pedes respexerit: porro torquibus onustas puellas in ipsis cernas ediculis, quae regnum mundi, & omnem eius ornatum contempserunt. Ita permittimus, ut pro rudium & imperitissimorum hominum arbitrio nostri mores in ea loca transferantur, in quibus omnia à luxu & ab ornatu aliena esse decebat: in quibus nec Polycleti, nec Parrhasij, neque sanè aut Apellis, aut Phidiae opera, sed ueteris tantum sanctitatis uestigia, & seuera Christianae doctrinae exempla in crucibus, rotis, gladijs, car-

Christus pin-
gendus.

ceribus, praesenti emulationis studio spectari debebant. Cur non iubetis praecleari uiri, ut CHRISTVM illi nullo auro (auratus enim nunquam in aëssu) pingant? affectus non suos, sed CHRISTI prodant? simplici colorum fide reddant, ut nudis pedibus in aëssu, simplici uesitu caeli iniuriam propulsarit: effigient faciem illam aeterna doctrina grauem, capillum hominis neglectum, barbam horridam, corpus fuscum: appingant discipulos, ut coniectis in eum oculis, ut attentis animis, arreptisque auribus spiritale illud animae renascentis alimentum exce-

Paulus pin-
gendus.

perint: ut didicerint diuitias mundi leues, fastum odiosum, ambitum inanem, cultum umbratilem: ipsūque, ut omnia complectar, mundum negligendum, de crastino non habendam curam: denique ex fide ita uiuendum, ut nec corporis negotio, nec uitae huius amore deprehendi sese, qui profitentur sinant: quin per fidem in Dei & proximi amore, quacumque aduersitate stabiles, & inuicti tantisper, dum uita durat, aecelerent? Pingant illi Paulum à Iudeorum persecutionibus alacrem, ut strenuum euangelij ministerium citra metus, citra fauoris curam obierit: pingant palleascentem à naufragijs, liuidum à uerbis flagellorum, squalidum à tot carceribus, spirantem à tot concionibus, nigricantem à tot peregrinationibus: postremo macilentum non alia re magis, quam euangelij labore: ut hoc modo ad paria studia contuentes moueant, inflamment, rapiant. In auro enim & torquibus, in recentissimarum uestium effluxu, nihil mihi adeo aut à Pergea Diana, & Gnidia Venere diuersum prodideris, Veterum illa fuere in Idolis excolendis ornamenta, taxata Lactantio, reprehensa omnium uetustati. Extrue igitur templum animi, ut iactis fidei fundamentis, rationalis uictimae aram immaculatam constituas. Nec semper ad ueteres opum figuras respice, spiritalis est lex CHRISTI, carnem & opes negligit: haec in corde sita hominis, nisi fide ornari nequit, aurum contemnit, abstinentia nititur, luxum odit, iustitia, patientia, castitas, & innocentia aurigatur. Hoc cedo, ut admoueam templis, & farre litabo, uelut ait Persius. Iam si sunt qui auri ornamenta doctrinae, & uirtutum ornamentis anteponunt, tantoque aestimant omnium uirtutum materiam, cogitent obsecro alicubi terrarum gentem esse, quae ex auro fontium uincula fabricet: ut scelerum magis retinaculum, quam uirtutis, & sanctae uitae ornamentum esse aurum tandem uerisimile fiat. Auro, inquit, illi abutuntur: uirtute nemo abuti potest: aurum igitur, quod abuti eo quis possit, leuioris aestima. Quanquam & scelerum auctores, & supplicijs destinatos fontes alicubi auro ambiri tenerique, si eius tanta copia est, quid prohibeat? a Quod minus est. Res enim plerumque raritas commendat & aestimat: quanquam aurum, cum pondere, nitore, & constantia, tum uis salubris naturae inter metalla praestantissimum est. b Est locus. A Legatis à Cambyse missis deprehensus, ad quem uisendum Scuerus Imperator cum Alexandriam uenisset, rei fama permotus contendit, auctore Spartiano. Ceterum nihil à Pompeij sententia diuersa scribit Herodotus libro tertio. Meminit Solinus. Diuus Hieronymus in epistola praeparari ueteris instrumenti ad Paulinum de Apollonio, ad Alexandriam, inquit, perrexit, & Aethiopia, ut Gymnosophistas, & famosissimam Solis mensam uideret in sabulo. Quo in loco Aethiopiae Gymnosophistas tribuit, ceteris ferè in India sitos. Nisi Indiae nomine Aethiopiae ambire uelimus, quod secundo Georg. Virgilij Seruius iubet: ceterum quo auctore incertum mihi est. c ἡλίου τράπεζα hoc est Solis mensam. Nam Graecis ἡλίου Sol, τράπεζα mensa dicitur. Coelius, multae uir lectionis, & quem nominatim citare, uel recentissimum non pigeat, libro decimo sexto antiquarum lectionum scribit, Solis mensam adagio dici diuitum, opulentorumque hominum domos, omnium rerum copia uberim affluentes, expositasque in opum necessitatibus, & alimentis. d Lacus. Solinus: Est ibidem lacus, quo perfusa corpora uelut oliuo nitescunt, ex hoc potus saluberrimus est. Scripsit Theophrastus, ut libro. 31. adnotauit Plinius, in Aethiopia fontem esse Licon nomine, cuius aquae olei uiae sint: sicut in India stagnum Silan Strabo memorat leuissimis ponderibus peruium. In fontium sanè miraculis locupletissima natura, referente pleraque dignissima scitu Plinio capite. 106. libri secundi. Ipse cum in Sarmatia proximis annis agerem, audiui fontem esse in Carpathi conualle quadam, haud multorum dierum itinere à Cracouia, cuius aquis maceratum ferrum mox semel iterumque fusum, & ea ipsa restinctum aqua, in es, quod hodie Cyprium cognominant, uerissime

Templi ani-
mi exornan-
dum.

Hieronymus

Solis mensa.

Adagium.

Fontes miri
in Carpa-
tho.

mutatur.

mutetur. Iuxta item alium esse mortiferae aquae, nec longe ab his tertium, cuius undae ut in marginem profluxerint, statim lapidescunt. Neque est ut de his dubitemus. *a* Penitus accipiat. Quae undae tenuitatem indicat, & dulcedinem: quanto enim spissior est salsiorque latex, tanto magis immissa sustinet, ut . 106 . capite secundi libri scribit Plinius. Albertus secundi Meteororum, tractatu tertio, illo probat, quod ouum recens immixtum aquae dulci mergitur, quod in salsa supernatat. Quod ita esse uidi, cum experiretur Andreas Perlachius Styrius, & Colli-

Andreas
Perlachius
Styrius.

mitiana schola profectus, Astronomus in signium doctrinarum eximie peritus. Asphaltites ergo, quod aquae est spissae & bituminosae, quaeque iniecta pondera, nulla fabula, sustinere creditur. *b* Lycaones. Lupus est ceruicæ iubatus Lycaon, & tot modis uariis, ut nullum colorem ei dicant abesse, Solino. Plinius in Indis Lycaones esse libro octauo scribit, nisi exemplarium uitium est. Certum est Plinianam lectionem inibi à Solino aut sepe aliàs, conturbatam esse. Tharadum enim inter Aethiopiae animalia retulit, quem Plinius Scythiae esse manifeste prodidit, non alia causa Lycaonis historiae connexum, quam quod colorē mutat. *c* Sphingas. Fuscus huic bestiae pilus est, & geminae in pectore mammae, ut Plinius, & Solinus tradunt. & Diodorus libro quarto meminit. *d* Tragopanas. Aquila maiores, cornua in temporibus curuata habentes, ferruginei coloris, tantum capite phoeniceo. Hos & Pegasos fabulosos existimat Plinius capite quadragesimonono libri decimi, sicut & in Scythia fabulosos Gryphes. *e* Oras. Quae supra memoratam Aethiopiam in meridiem & ortum inclinant. *f* Ripae. Ob praecipitem asperitatem, qualis in amnium ripis frequenter est, cum littora ut plurimum plana sint. *g* Dubium aliquandiu. Quemadmodum de Oceano septentrionali paulo ante retulit. At deprehensum esse ait circumcirca mare esse, cum Hannonis,

Lycaones.

Tragopanas
des.

tum Eudoxi ambitu. Hodie instaurata per portugalliae reges navigatione totus circuitus eius innotuit. Nec est dubium Oceano terras claudi pari undarum uel in Austrino latere, cum in omnibus, quae ad uberem aquarum prouentum faciunt, Austrinus polus, seu Zona illa extrema, cum nostra frigida septentrionali conueniat, ut supra ostendimus. *h* Hanno. Plinius capite sexagesimonono libri secundi, Hanno, inquit, Carthaginis potentia flore circumuectus à Gadibus ad finem Arabiae navigationem eam prodidit scripto. De Eudoxo idem inibi pari sententia, meminit & Strabo pluribus secundo libro. *i* Muti populi. Meminit horum à capitis trigesimi principio libri sexti Plinius, & in Aethiopiae descriptione Solinus: par monstrorum uarietas in Indiae locis, de quibus Plinius secundo capite libri septimi. Augustinus octauo capite. 16. de Ciuitate Dei, existimat monstrosas gentes, aut nullas esse: aut si sint, homines non esse, aut ex Adam ortos, si homines sint. Deus enim creator omnium, qui ubi, & quando creari quid oporteat, uel oportuerit, ipse nouit, sciens uniuersitatis pulchritudinem, quarum partium uel similitudine, uel diuersitate contextat. Lege Augustinum, qui melius doctiusque quam Plinius, cuius haec uerba sunt: Animalium hominumque effigies monstriferas circa extremitates eius gigni minime mirum artificio potius, quam homini debeatur. *k* Ignotus ignis. Plinius, Quibusdam, inquit, ante Ptolemaeum Latyrum regem Aegypti ignotus fuit usus ignium. Sed conuenit, quod sub Latyro floruit Eudoxus. De ignis usu quam comodus, frugifer, quam nostrae maxime naturae, quae à crudis rigidisque abhorret, conueniat, omnes norunt: quam & magna nouimenta insunt, & propè inuitata pericula: nihil enim est omnium quod ignis impetum facile subter-

Hannonis nauigatio.

Augustinus

Plinius

Ignis maius
ignis usus.

Ignis in sa/
cris.

Triplex ig/
nis.

Mundus igne
periturus.

Foeminae hir/
sutae.

Paradisus.

Aegypanum
silecium.

cile subterfugiat. Præterea ex calore seu morbi & celeres, quos inuasisse mortales poëta fabulantur, quando Promethei furto ignis usus innotuit. Mundum uerò igne periturum præter uetustatem, contra Senecam, fidei nostræ confirmat ueritas. Scribit Rhodiginus octauo libro, hominem quoniam coeleste ac immortale animal sit, igne solum uti, qui nobis in immortalitatis argumentum datus sit, quia ignis è cælo est, cuius natura quoniam mobilis est, & sursum nititur, uitæ continet rationem. Ideoque in sacris semper eius tantus usus in omni religione existit, cum cæteris, tum uel Romanis Vestali delubro eum pudica uirginitate aliquando custodientibus. Doctæ autem nimirum non minus, quam eleganter Mar. Cicero libro de natura deorum secundo, tripliam ignem ex Cleanthis sententia facit. Nostrum scilicet, quem usus uitæ requirit, confectorem, & consumptorem, & quocumque inuadit, cuncta disturbantem, ac dissipantem. Præterea corporeum alium, qui uitalis est, & salutaris, ac omnia in animantibus conseruat, alit, auget, sustinet, sensuque afficit. Tertium Solis esse ait, quo quia omnia florent, & in suo quæque genere pubescunt, ad similem facit huic, qui in corporibus est. Addit & stellarum naturam flammeam, ideoque futurum autumat, ut quoniam humido uapore astra, ut pabulo foueantur, absumptis magis magisque humoribus, & augefcente siccitate, mundus olim igne periturus sit.

Quod quanquam futurum credimus, hac tamen Cicero, siue malumus Cleanthis ratione, quæ re falsa nititur, non probatur: ut recte de ea ipsa dubitauerit Panætius. Cæterum & coelestem ignem, & corporeum, si à temperamento modoque decidat, adurere, quanquam diuersa ratione constat. a Sinu abdere, & cætera. Satyrus quidam, quum primum ignem uidisset, cumque complecti uellet & exosculari, Prometheus, heus, inquit, nisi caues Hirce, profecto dolebit tibi mentum: urit enim si quis attingat: non halet ad istum usum, sed lucem & calorem ministrat: tum artium omnium instrumentum est, si quis uti norit. Refert fabellam Plutarchus in libello, qui de utilitate ex inimicis capienda inscribitur. b Super eos. In oasum uersus. Est autem opus, ut pro hac Pomponij lectione, Africae oram interiore non eo modo ut hodie secundum oram deprehensa est, sed pro ueterum tabularum fide magna parte meridiane plagæ carentium, animo prosequamur. Nam ne Ptolemaeo quidem tota nota fuit, & illi qui circumnauigasse olim feruntur, monstra magis quam terræ situm commemorantes, cætera inabsoluta reliquere, quod hodie imperiti nauæ quoque solent. c Foeminas. De iisdem Plinius trigessimoprimum capite sexti, Gorgones appellat, & ipsas insulas Gorgonas, quarum ut alio loco infra meminit Mela. Pelles his abstractas Hanno cum rediisset incolumis, Carthagine in Iunonis templo suspendit, quæ ad usque eius urbis ruinam durauerunt. Quod autem sine marium conabitu gignant, fabulosum esse indubium est: nisi Zephyro, in quem inclinant, foecundas esse eas quis putet, eo modo quo in Hispania Asturum equæ: concinnæ enim illis & hæ nuge sunt. d θεῶν ὄχημα. Deorum uehiculum, quod in eo Deorum esse sedes uideatur, ita nominat libro sexto Plinius. Quoties de hoc monte lego, toties mihi Paradisi situs incidit, adeò incertus nostris, ut quo loco sit, aut planè quid sit, ipse nesciam. Et est mirum Bedæ traditionem tantum ualuisse, ut tota propè posteritatis cohors in eius uerba iuraret. Scripturus fueram hoc in loco quicquam, sed pœnituit consilij, cum quod cursim illud & improvida festinatione futurum intelligebam, tum etiam quod offendere eos nolui (immane enim seuiunt) quorum obstinatio, qua Iudeos etiam antecellunt, nullum amplius quærendæ ueritatis scrutinium admittitur. Nam sunt qui erroribus suis quos ὄτι τελέων ἰσὶν obseruare solent, immori malunt, quam pati, ut alij scire uideantur quod ipsos præterierit. Aliorum istud esto, ne quis nobis illud obijciat, Sutor non ultra crepidas. Non enim ignoro quanti uiri in ea desudarint harena, à quibus dissentire fortasse piaculum fuerit. e Aegypanum. Meminit eorundem Plinius, uerum propius Atlantem primo capite quinti libri, immo in ipso Atlante. Cuius incolarum, inquit, neminem interdix cerni, silere omnia haud alio quam solitudinum horrore, subire tacitam religionem animos propius accedentium, præterque horrorem elati super nubila, atque in uicinia Lunaris circuli, eundemque noctibus micare crebris ignibus, Aegypanum Satyrorumque lasciuia impleri, tibi arum ac fistule cætu, tympanorumque

tympanorumque ac cymbalorum sonitu strepere, celebrati auctores tradidere. Spacium quoque immensum & incertum iuxta esse ait. Addit Plinius plerosque Græcorum Latinorumque Hannonis Carthaginensis illa loca explorare inssi, commentarios secutos, fabulosa quædam tradidisse, quorum nec memoria ulla, nec uestigium aliquod extet. Quæ & Strabo libro ultimo fabulosa multa de interioris oræ tractu ueteres retulisse commemorat. a Sa-
tyrorumque. Satyrorum nihil eff: hominis præter effigiem scribit: at homines esse recepta hodie historia testatur,

Satyri.

4 Satyrorumque hinc opinio causæ fidem cœpit, quod cum in his nihil culti sit. nullæ habitantium sedes, nulla uestigia, solitudo in diem vasta, & silentium vastius: nocte crebri ignes micant, & veluti castris late iacentia ostenduntur: crepant cymbala & tympana, audiunturque tibiæ sonantes maius humanis. Tunc rursus b Aethiopes, nec iam c dices, ut hi quos diximus, nec ita corporibus similes, sed minores incultique sunt, & nomine Hesperio. In horum finibus d fons est, quæ Nili esse aliquibus credibile est, Nuchul ab incolis dicitur, & videri potest non alio nomine appellari, sed a barbaro ore e corruptius: alit & flumen, & minora quidem, eiusdem tamen generis animalia gignens, alijs omnibus in Oceanum uergentibus, solus in mediam regionem ad orientem abit, & quo nam exeat incertum est. Inde colligitur Nilum hoc fonte conceptum, actumque aliquandiu per inuia, & ideo ignotum, iterum se ubi ad f Eoa processerit ostendere: cæterum spacio, quo absconditur, effici, ut g hic alio cedere, h ille aliunde videatur exurgere. i Catoblepas non grandis fera, verum grande, & pergrande caput ægre sustinens, atque ob id in terram plurimum ore conuersa, apud hos gignitur, ob uim singularem magis etiam referenda, quod cum impetu morfuque nihil unquam sæuiat, oculos eius uidisse mortiferum. Contra eosdē sunt insulæ k Gorgones, domus (ut aiunt) aliquando Gorgonum. Ipsæ terræ promontorio, cui l ἠσπυονέρας nomen est, finiuntur.

quæ diuo Antonio Satyrum obuiam factum, quæsitumque quis esset, permodeste respondisse tradit. Græci ὑάδρυ uirile membrum uocarunt, à quo ipsis existimant esse nomen, quoniam lasciuus, & in libidinem propensi esse crederentur.

Sunt iuxta eos & Blemæ, quorum Pomponius libro primo meminit, eos truncos credunt nasci, parte qua caput est, os tantum & oculos habere in pectore, ut scribit Solinus. b Aethiopes. Strabo quoque libro primo, in Homeri defensionē, dupliæ Aethiops facit: alteros ad orientem Africa sitos, quos primi cognouerūt, qui ex Arabia soluerunt: alteros autem in occidentem partem expositos, qui in notitiā uenere primum horum, qui à Gadibus egressi occidentem littus perlustrauerunt. Nam medij illi in Austrum uersi, sicut & regio eorum prorsus ignoti fuerunt, ait Strabo. Pauci enim ambierunt, & si qui circūuecti sunt, ut diximus, nulla illi terrarum habita obseruatione, nihil ærti unquam tradiderunt. c Dices. Eorum enim regio magna ex parte male habitatur: habet autem camelopardales, elephantas, leones, & calamos Indicis magnitudine similes, ut ex Iphicrate tradit libro ultimo Strabo. Hesperios autem dictos, uel ab Hespero Atlantis fratre, uel quod in occasum uergant. d Fons est. De hoc primo libro, ubi de Nili ortu mentio erat, dictum est. Plin. iam Niger, iā Nigris dicitur, nisi, quod non puto, diuersi sunt. Soli. falsò Tigrin nominauit, ut ostendit Hermolaus. e Corruptius.

Hesperij Aethiopes.

Latinis enim Nigris uocatur: aliqui codices, quos uiderim sic habent: sed barbaro ore corruptius, aliter purius Nigris: ut sensus sit, Barbare Nuchul dici, cum purius alijs Nigris dicatur: sed alia mihi lectio potior est. Indicat enim Nuchul Barbaris adeò asperè dici, ut ex nomine propè alio alius existimari possit fons, cum reuera non nisi barbara, hoc est durior prolatio uocabuli discrimen facere uideatur. f Eoa. Vbi, inquit, per deserta fluens orientalem oram attigit. g Hic fons Nuchul. h Ille Nilus. Incertam enim hic originem facit, quod crebro euanescit, & mox aliubi rursus enascitur. i Catoblepas. Fera modica alioqui, cæterisque membris iners, caput tantum prægrauè ægre ferens, ideo deiectum semper in terram, aliàs internecino humani generis malo, omnibus qui oculos eius uidere confestim expirantibus. Plinius uiginti primo capite octauo libri. k Gorgones. Sunt qui Dorades legant, ut Perotus legit, uerum Gorgones Pl. antiquam Gorgonum domum bidui nauigatione distantes à continente: meminit loci eiusdem quarto Metæ. Ouidius, ex quo notior quoque fabula est, quàm ut referri debeat: tres fuerunt, Sxenia, Euriale, & Medusa, Phorci filie. Ideo Lucanus libro nono: Finibus extremis Libyes, ubi seruida tellus Accipit Oceanum demisso Sole calentem, Squalebant late Phorcinos arua Medusæ &c. l ἠσπυονέρας. Hesperij cornu. Plinius triginti primo capite sexti, Promontorium, inquit, quod uocamus Hesperionæras, inde primum circa agente se terrarum in occasum ac mare Atlanticum. Inter hoc & Theonochema montem quatridui nauigationem interesse alibi refert.

Solini inuentoria.

Catoblepas

Gorgones

Hesperus / ras.

Locustarum
ejus.Ioānes locu/
stus comedit

Quamquam in locorum situ per hunc tractum non planè inter Plin. Ptol. & Melam conuenit: nam pleraque prope Atlantem illi statuunt, quæ longe ab eo Mela sciunxit. Ceterum Hesperionceras Plin. Solino, ut emendatiores codices habent, Hesperuceras dicitur, ut & Pomponio, mutato tantum casu. Addit Solinus confines Mauritanie Aethiops locustas legere, inq; uitæ præsidium seruare duratas falsugine. Cui subscribens diuus Hieronymus libro contra Iouinianum secundo capite. 6. Orientales tradit, & Libyæ populos, quia per desertum, & calidam eremi uastitatem locustarum nubes reperi-

ant, locustis uesci solere. Hoc uerum, inquit, esse Ioannes etiam Baptista probat. Hucusque Hieronymus contra eos qui locustas animalia Ioānem comedis negat. Notandū uerò obiter, locustas dici Plinio, quos deprauate uulgus nostrum Cancros uocat, longe à Cancris gammaris, et quas squillas uocant, alios. Cancer enim cauda caret, Gammarus & Squilla senectam nō exuunt, nec crustas mutant. At uerò locustæ ueris principio senectutem anguim more exuunt, reuocatione tergorum, ait Plinius. 30. capite libri noni: et libro quarto de natura animalium Aristoteles testatur: apud quem Theodorus Gaza locustam transtulit, qui Aristoteli κάρατος dicitur, sicut alibi uolucris illa ἀγκίς, quam Parthis quoque in cibo gratam libro undecimo Plinius scripsit.

ATLANTICI MARIS ORA,
ET INSULAE.

Atlas.

Hesperidas. Hæ, ut Lactantius apud Statiū tradit, Hesperii fratris Atlantis fuerūt filia, ad quas Hercules uenit, & dracone, qui hortum custodiebat interempto, aurea abstulit poma, ut retulit Ouidius libro Metamorpho. quarto. Historiam perquam diligenter redidit Solinus. De iisdem libro quarto Silius: Quid domus Hesperidum, aut luci iuere dearum Fuluos aurifera seruantes arbore ramos

b Mons est. Atlantem intelligit, de quo nihil non retulit primo capite quinti libri Plinius, Silius primo libro multis uersibus, Strabo libro ultimo, & in mundi memorabilibus Solinus. Virgilius Aeneidos

quarto: Iamque uolans apicem, & latera ardua cernit Atlantis duri, coelum qui uertice fulcit Atlantis, cinctum assiduis cui nubibus atris Piniferum caput, & uento pulsatur & imbri, Nix humeros in fusa tegit, tum flumina mento præcipitant senis, & glacie riget horrida barba. Fuit hic Mauritanie rex Astronomie studiosissimus, qui, Plinio teste, syderum rationem primus inuenisse creditus est: & quia Heraulem ad Hesperidas tendentem motus syderum docuit, uterque coelum sustinuisse humeris fertur, quod altissimo in monte coelum essent contemplati. A Perseo, quem hospitio prohibuit, quod Iouis proles esset, in montem Gorgonis capite uiso uersus est, ut tradit Seruius. Lege Ouidium libro Metamor. quarto. Allegoriam super Atlante haud indignam scitu, ex Ioanne Grammatico Cælius adnotauit libro antiquarum lectionum nono capite. 16. Diximus antè duplicem Atlantem in Africa esse, Herodoto, Ptolemæo, cæteris ferè: priorem Mauritanie, & illum cuius hic Pomponius meminit.

Fortunatae
insulae

c Fortunatae insulae. De harum nominibus, inquit Solinus, expectari magnum mirum reor: sed infra famam uocabuli res est. Meminit earum Plinius trigesimo secundo capite sexti. Sex numero sunt etiam Ptolemæo, quarum qualitas non penitus ad nuncupationem sui nominis congruit, ait Solinus, unta tantum nonnihil fertili, sed calore tamen retro inferta, ut Iuba rex idoneus auctor tradidit. Fertilissimas Mela putat, ne quis nomen temere insulis datum existimaret.

Ingenium.

d Ingenium. Natura, ut Gellius sexto capite libri tertij de palma, Quoniam ingenium, inquit, eiusmodi ligni est, ut urgentibus, prementibusque non ædat. Ouidius libro decimo quinto: At quibus ingenium est immanis fuerimque ferumque, Armenie tigres, iracundique leones.

Miri fontes

e Risu. Planè Sardonio simili, de quo celebre est adagium, cum coactus risus, aut miseriam, qua premimur, aut seruitutem dolorémue dissimulat. Constat mirabilem passim fontium naturam esse, cum ex Plinij trigesimo primo libro, tum alijs uerò idoneis scriptoribus: nec in corporis solum qualitatem, sed & in affectus & salera. Sicut in Sardinia fontes esse Solinus confirmat, qui oculis medentur, & ad coarguendos fures sunt efficaces. Nam si quis sacramento raptum negat, & lumina aquis attrectat: ubi periurium non est, clarius cernit: si perfidia abnuat, detegitur facinus cæcitate, & captus oculis com-

missum

ATLANTICI MARIS ORA, ET INSULAE.

Nde incipit frons illa, quæ in occidentem vergens, mari Atlantico abluitur. Prima eius Aethiopes tenent, media nulli: nam aut exusta sunt, aut harenis obducta, aut infesta serpentibus. Exustis insulae appositæ sunt, quas Hesperidas tenuisse memoratur: in harenis mons est satis de se confurgens, uerum incisis undique rupibus præceps, inuius, & quo magis surgit, exilior: qui quod altius quam conspici potest, usque in nubila erigitur, coelum, & sydera non tangere modo uertice, sed sustinere quoque dictus est. Contra fortunatae insulae abundant sua sponte genitis, & subinde alijs super alijs innascentibus nihil sollicitos alunt, beatius quam aliae vrbes excultæ: una singulari duorum fontium ingenio maxime insignis, alterum qui gustauere, risu soluuntur in mortem, ita affectis remedium est ex altero bibere. Ab

missum tenebris fatetur. Philostratus auctor est libro de Apollonij uita primo, iuxta Tyanam, quæ Cappadociæ urbs est, aquam esse Ioui, ut accolæ referunt, sacram: fons eius frigidus sanè scaturit: ebullit autem non secus atque igne calefactus lebes: hanc puris & iuramenti fidem seruantibus uiris aspectu placidam, & gustu dulcem esse perhibet: periuris uerò, & infidis palàm aduersari. Epota nanque oculos pedesque ac manus peierantis inuadit, pustulis ac uomitibus totum corpus inquinans: nec discedendi facultas est, palàm his quæ commiserint confitentibus. Bene agit, qui

IV. *Therma Badenses*
 eo tractu quem feræ infestant, proximi sunt ^a Himantopodes, inflexi lentis cruribus, quos serpere magis quam ingredi referunt: deinde Pharusij, alij quando tendente ad Hesperidas ^b Hercule dices, nunc inculti, & nisi quod pecore aluntur, admodum inopes. Hinc iam lætiores agri, amœnique saltus. Terotæ & Berini ^c ebore abundant, ^d Nigritarum Getulorumque passim vagantium, ne littora quidem infœcunda sunt, ^e purpura & nurice efficacissimis ad tingendum, & ubique quæ tinere clarissima. Reliqua est ora Mauritaniam exterior, & in finem sui ^f fastigiantis se Africæ nouissimus angulus, iisdem opibus, sed minus diues: cæterum solo etiam ditior, & adeo fertilis etiam, ut frugum genera non cum serantur, modo benignissime procreet, sed quædam ^g profundat etiam nata. Hic ^h Antæus regnasse dicitur, & signum quod fabulæ clarum prorsus ostenditur, collis modicus resupini hominis imagine iacentis illius, ut incolæ ferunt, tumulus: unde ubi aliqua pars eruta est, solent imbres spargi, & donec effossa repleantur, eueniunt. Hominum pars syluas frequentant ⁱ minus quam quos modo diximus uagi. Pars in urbibus habitant, quarum ut inter paruas opulentissimæ habentur procul a mari, ^k Gildano, Dulbritrania: pro-

hæc locat inter fabulosa. Quanquam audio uulgo credi in Badensibus Thermis, quæ ab Rhenum sunt, fontialem esse feruentis aquæ, in quem si quis pullum, galinamue, aut aliud huiusmodi generis miserit, facile deplumari uolucrum: si furto subtraxerit, nihil efficiere calorem, nec plumas solui, aperto furti iudicio. Inuat hoc loco, etiam si parum attinet, referre de Thermis Pannonicis, quæ ipse obseruauit, & his oculis uidi. Buda, quæ metropolis Ungariæ est, thermæ sunt sub urbis moenia, inter occasum & septentrionem, haud ita longe à Danubij ripa, ex humili colle, fonte duplici scaturiente: quorum alter frigidissimus odore sulphureo, alter ita calidus, ut digitum immersum tenere nequeas, utriusque uberrimo effluxu, calidus autem piscis ferè palmares delit, non paucos in feruentibus undis oberantes: quorum tamen, dum coquantur, sapor nullus extet. Similes uidi, ac non raro apud in Carinthiæ thermis alumine infectis, prope oppidum Villacum magna copia, mirabili in his rerum natura, & uere contra omnem solertiæ, & industriæ uim secretis causis triumphante. ^a Himantopodes. Noti ex Plinio Solinoque, Loripedes. Autololis inibi contraria natura est, nam mira præstant uelocitate. Silius tertio libro: Nec non Autololes leuibus gens ignea plantis, Cui sonipes cursu, cui æsserit incitus amnis, Tanta fuga est, ætant pennæ, campumque uolatu Cum rapuere, pedum frustra uestigia quæras. De Pharusijs libro primo dictum.

Therma Badenses

Buda.

Budenses thermæ

Piscis calidissimi thermis inuantes.

Himantopodes.

Autololes.

Elephantes nobi. Nigritæ Purpura optima.

Antæus

^b Heraule. Berofus libro antiquitatum quinto, Heraulem eum, qui Osiridis filius Libycus cognominatus est, Antæum in Libya sustulisse scribit: quem & ad Pharusios peruenisse uerisimile est, superato Atlante. Constat autem in illa loca, ut Plinius tradit, præter Heraulem & Perseum, Hannonem Carthaginensem primum ex Barbaris peruenisse, ac commentarios de his edidisse: è Romanis autem Suetonium, Paulinum Claudij auspicijs, quem se Consularem uidisse ait. ^c Ebore. Nam & illic elephanti sunt, cæterum Aethiopicis Indicisq; comparati, nobi, hoc est spurij, ut primo libro dictum est. De Berinis & Terotis ex innumera gentium et littora habitantium multitudine nihil quod afferrem reperio. ^d Nigritarum. Hi iam sunt noti, sed à Nigri flumine dicti Nigritæ. De Getulis alibi retulimus. ^e Purpura. Plinius sexto capite libri trigesimiquinti, purpuras fuisse præstantissimas, Tyrias, Getulicas, & Laconicas scribit, quibus Puteolanas confert. De Mauro-rum moribus ante dictum est, lege Procopium libro belli Persici quarto. ^f Fastigiantis. In angulum contractis, ut libro primo ostendimus. ^g Profundat. Edat, sponte nata. ^h Antæus. Hic Neptuni, & Terotæ filius creditus, sexaginta cubitis adcreuisse fertur. Strabo ultimo libro scribit Gabinium Romanum scriptorem apud Lingem Antæi sepulturam esse tradidisse, & tibiam cubitorum sexaginta, quam à Sertorio nudatam fuisse ait, & rursum terræ mandatam. Quod indicat creditum esse id quod refert Pomponius non licuisse nudata eius ossa iacere propter imbres sparsos. ⁱ Minus uagi. Quam Getuli, qui supra eos degunt, anterecensi. ^k Gildano, Dulbritrania. De his urbibus nescio an alibi legerim. At Pomponius

R 4 nio danda

nio danda fides, haud longe ab his oris nato.

Lixus.

a Sala. Fluvio, cuius Plinius meminit cognominis.
b Lixo flumini Iunxo proxima. Eadem Lixa, Lixus, Lixum, itémque Lixo atque Lixum: ipse autem amnis etiam Lix Ptolemaeo & Antonino nominatus, ut à quinti libri principio apud Plinium Hermolaus docuit. De Gna, quod sciam, nec Plinius, nec Strabo meminit, nec sanè Ptolemaeus. De Ampelusia unde coeperat, primo libro legito.

c Operis huius, atque Atlantici. Eleganter admodum dictum: nam quod in terra situ alibi finem facit, hic decursum secunda dum tot ingentium terrarum oras stilum cohibet. Pari elegantia Horatius primo sermonum Satyra quinta, ianeris sui claudens nomenclaturam, ita ait: Brundisium longe finis chartæq; uicq; est.

pius autē *a* Sala & *b* Lixo flumini Iunxo proxima. Vltra est colonia & fluvius Gna: & vnde iniciū fecimus, Ampelusia in nostrū iā fretum vergēs promontoriū, *c* operis huius, atq; Atlantici littoris terminus.

LIBRI TERTII, ET VLTIMI POMPONII MELAE,
 ATQ; VE VADIANI COMMENTARIORUM
 FINIS.

IOACHIMVS